

Pali Text Society.

EV. 395

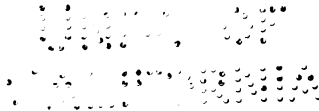
THE

MAJJHIMA-NIKĀYA.

EDITED BY

ROBERT CHALMERS.

VOL. II. PART I.

LONDON:

PUBLISHED FOR THE PALI TEXT SOCIETY,

BY HENRY FROWDE,

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE, AMEN CORNER, LONDON EC.

1896.

PK4541
P4
v.39

TO VBI
SOCIETY

pubbapetakatham nānattakatham lokakkhāyikam samuddakkhāyikam itibhavābhavakatham iti vā. Addasā kho Sakaludāyi paribbājako Bhagavantam dūrato va āgacchantam; disvāna, sakam parisam saṅghāpesi: — Appasaddā bhonto hontu; mā bhonto saddam akattha; ayam samaṇo Gotamo āgacchati; appasaddakāmo kho pana so āyasmā appasaddassa vaṇṇavādī, appeva nāma appasaddam parisam veditvā upasamkamitabbam mañneyyāti. Atha kho te paribbājakā tuṅhī ahesum. Atha kho Bhagavā yena Sakuludāyi paribbājako ten' upasamkani. Atha kho Sakuludāyi paribbājako Bhagavantam etad avoca: Etu kho bhante Bhagavā, sāgataṃ¹ bhante Bhagavato, cirassam kho bhante Bhagavā imam pariyaṃyam akāsi yadidaṃ idh' āgamanāya, nisīdatu bhante Bhagavā, idam āsanam paññattan ti. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Sakuludāyi pi kho paribbājako aññataram nīcam āsanam gahetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinnam kho Sakuludāyīm paribbājakam Bhagavā etad avoca: — Kāya nu 'ttha², Udāyi, etarahi kathāya sannisinnā? Kā ca pana vo antarākathā vippakatā ti?

Tiṭṭhat' esā bhante kathā yāya mayam etarahi kathāya sannisinnā; n' esā bhante kathā Bhagavato dullabhā bhavissati pacchā pi savanāya. Purimāni bhante divasāni purimatarāni nānātitthiyānam samaṇabrāhmaṇānam kutūhalasālāyam sannisinnānam sannipatitānam, ayam antarākathā udapādi: Lābhā vata bho Aṅga-Magadhānam, suladdham vata bho Aṅga-Magadhānam, yatth' ime samaṇabrāhmaṇā saṅghino gaṇino gaṇācariyānātā yasassino titthakarā sādhusammata bahujanassa Rājagaham vassāvāsam osaṭā³. Ayam pi kho Pūraṇo Kassapo saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca nāto yasassī titthakaro sādhusammato bahujanassa, — so pi Rājagaham vassāvāsam osaṭo. Ayam pi kho Makkhali Gosālo — pe —; Ajito Kesakambalī; Pakudho⁴ Kaccāyano; Saṅjāyo Belaṭṭhiputto; Nigaṇṭho Nātaputto saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca

¹ Bm Si svāgataṃ. ² So Bm & Si; Skt nvattha, ³ Si reads upagatā, with note stating that osaṭā is the Sinhalese Burmese & European reading; Bu reads osaṭā. Infra Si. reads upagato always. ⁴ See Vol I 198, 250 & 547. Si reads Makkhalī G., A. Kesakambalo, Pakuddho K., Saṅjāyo Veladdhaputto, Nigaṇṭho Nātaputto. (Bm Belaṭṭhaputto Nātaputto).

ñāto yasassī tittakaro sādhusammato bahujanassa, — so pi Rājagahaṃ vassāvāsaṃ osaṭo. Ayam pi kho samaṇo Gotamo saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca ñāto yasassī tittakaro sādhusammato bahujanassa, — so pi Rājagahaṃ vassāvāsaṃ osaṭo. Ko nu kho imesaṃ bhagavataṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ saṅghīnaṃ gaṇīnaṃ gaṇācariyānaṃ ñātānaṃ yasassinam tittakarānaṃ sādhusammatānaṃ bahujanassa, sāvakānaṃ sakkato garūkato mānito pūjito? Kathaṃ ca pana sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharantīti? Tatr' ekacce evam āhaṃsu: Ayam kho Pūraṇo Kassapo saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca ñāto yasassī tittakaro sādhusammato bahujanassa; so ca kho sāvakānaṃ na sakkato na garūkato na mānito na pūjito; na ca pana Pūraṇaṃ Kassapaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti. Bhūtapubbaṃ Pūraṇo Kassapo anekasatāya parisāya dhammaṃ desesi. Tatr' aññataro Puraṇassa Kassapassa sāvako saddam akāsi: — Mā bhonto Pūraṇaṃ Kassapaṃ etam atthaṃ pucchittha; n' eso etaṃ jānāti; mayam etaṃ jānāma; amhe etaṃ atthaṃ pucchatha; mayam etaṃ bhavataṃ byākarissāmāti. Bhūtapubbaṃ Pūraṇo Kassapo bāhā paggayha kandanto na labhati: Appasaddā bhonto hontu; mā bhonto saddam akattha; n' ete bhavante pucchanti; amhe ete pucchanti; mayam etesaṃ byākarissāmāti. Bahū kho pana Pūraṇassa Kassapassa sāvakā vādaṃ āropetva apakkantā: Na tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi; ahaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāmi. Kiṃ tvaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānissasi? Micchāpaṭipanno tvaṃ asi, aham asmi sammāpaṭipanno. Sahitam me, asahitan te. Pure vacanīyaṃ pacchā avaca, pacchā vacanīyaṃ pure avaca. Aviciṇṇan¹ te viparāvattā; āropito te vādo; niggahito si; cara vādappamokkhāya; nibbeṭhehi² vā sace pahosīti. Iti Pūraṇo Kassapo sāvakānaṃ na sakkato na garūkato na mānito na pūjito; na ca pana Pūraṇaṃ Kassapaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā³ upanissāya viharanti; akkuṭṭho⁴ ca pana Pūraṇo Kassapo dhammakoseṇāti.

¹ So Skt & Bu. Si & Bm adhiciṇṇaṃ (Cf. Vol I 372 & Dīgha I 8). Skt viparādhattā. ² So Skt Bu; Bm vāda pamokkhāya nibbeṭhehi; Si nibbedhehi *here, infra* nibbeṭhehi. ³ So Skt; Si garuk^o; Bm garuṃ katvā. ⁴ So Bm; Si akutt^o; Skt akkuddho.

Ekacce evam āhaṃsu: Ayam pi kho Makkhali Gosālo — pe —; Ajito Kesakambalī; Pakudho Kaccāyano; Sañjayo Belatṭhiputto; Nigaṇṭho Nātaputto saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca ñāto yasassī titthakaro sādhusammato bahu-
janassa; so pi sāvakānaṃ na sakkato na garūkato na mānito na pūjito; na pana Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti. Bhūtapubbaṃ Nigaṇṭho Nātaputto anekasatāya parisāya dhammaṃ desesi. Tatr' aññataro Nigaṇṭhassa Nātaputtassa sāvako saddam akāsi: Ma bhonto Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ etam atthaṃ pucchitha; n' eso etam jānāti; mayam etam jānāma; amhe etam atthaṃ pucchatha; mayam etam bhavataṃ byākarissāmāti. Bhūta-
pubbaṃ Nigaṇṭho Nātaputto bāhā paggayha kandanto na labhati: — Appasaddā bhonto hontu, mā bhonto saddam akattha, n' ete bhavante pucchanti, amhe ete pucchanti, mayam etam byākarissāmāti. Bahū kho pana Nigaṇṭhassa Nātaputtassa sāvakā vādaṃ āropetvā apakkantā: — Na tvam imaṃ dhammavinayaṃ ājānāsi, ahaṃ imaṃ dhammavinayaṃ ājānāmi. Kim tvam imaṃ dhammavinayaṃ ājānissasi? Micchāpaṭipanno tvam asi, aham asmi sammāpaṭipanno; sahitaṃ me, asahitan te; pure vacaniyaṃ pacchā avaca, pacchā vacaniyaṃ pure avaca; avicinnan te viparāvattaṃ; āropito te vādo; niggaḥito si; cara vādappamokkhāya; nibbe-
ṭhehi vā sace pahositi. Iti Nigaṇṭho Nātaputto sāvakānaṃ na sakkato na garūkato na mānito na pūjito; na ca pana Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti; akkuṭṭho ca pana Nigaṇṭho Nātaputto dham-
makkosenāti.

Ekacce evam āhaṃsu: — Ayam kho samaṇo Gotamo saṅghī c' eva gaṇī ca gaṇācariyo ca ñāto yasassī titthakaro sādhusammato bahujanassa; so ca kho sāvakānaṃ sakkato garūkato mānito pūjito; samaṇaṃ ca pana Gotamaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti. Bhūtapubbaṃ samaṇo Gotamo anekasatāya parisāya dhammaṃ desesi. Tatr' aññataro samaṇassa Gotamassa sāvako ukkāsi. Tam enaṃ aññataro sabrahmacārī jannukena¹ ghattesi²: Appasaddo

Bm Si jaṇṇukena. ² So Bm; Skt ghaddhesi; Si ghaṭesi.

āyasmā hotu; mā 'yasmā saddam akāsi; satthā no Bhagavā dhammaṃ desetīti. Yasmiṃ samaye samaṇo Gotamo anekasatāya parisāya dhammaṃ deseti, n' eva tasmīṃ samaye samaṇassa Gotamassa sāvakānaṃ khipitasaddo vā hoti ukkāsitāsaddo vā. Tam enaṃ janakāyo paccāsiṃsamānarūpo paccupaṭṭhito hoti: Yaṃ no Bhagavā dhammaṃ bhāsissati, taṃ no sossāmāti. Seyyathāpi nāma puriso catummahāpathe khuddaṃ madhūṃ anelakam pīleyya, tam enaṃ mahā janakāyo paccāsiṃsamānarūpo paccupaṭṭhito assa, — evam evaṃ yasmiṃ samaye samaṇo Gotamo anekasatāya parisāya dhammaṃ deseti, n' eva tasmīṃ samaye samaṇassa Gotamassa sāvakānaṃ khipitasaddo vā hoti ukkāsitāsaddo vā; tam enaṃ mahā janakāyo paccāsiṃsamānarūpo paccupaṭṭhito hoti: Yaṃ no Bhagavā dhammaṃ bhāsissati, taṃ no sossāmāti. Ye pi samaṇassa Gotamassa sāvakā sabrahmacārihi sampayojetvā sikkhaṃ paccakkhāya hīnāy' āvattanti, te pi Satthu vaṇṇavādino honti, dhammassa vaṇṇavādino honti, saṃghassa vaṇṇavādino honti. attagarahino yeva honti anaññagarahino: Mayam ev' amhā alakkhikā, mayam appapuññā, ye mayam evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā nāsakkhimhā yāvajīvaṃ paripuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ caritun ti; te ārāmikabhūtā vā upāsakabhūtā vā pañcasu sikkhāpadesu samādāya vattanti. Iti samaṇo Gotamo sāvakānaṃ sakkato garūkato mānito pūjito, samanañ ca pana Gotamaṃ sāvakā sakkatvā garūkatvā upanissāya viharantīti.

Kati pana tvaṃ, Udāyi, mayi dhamme samanupassasi, yehi mama sāvakā sakkarontī, garūkarontī, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharantīti?

Pañca kho ahaṃ bhante Bhagavafi dhamme samanupassāmi, yehi Bhagavantam sāvakā sakkarontī, garūkarontī, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti. Katame panca? Bhagavā hi, bhante, appāhāro appāhāratāya ca vaṇṇavādī; imaṃ kho ahaṃ, bhante, Bhagavati paṭhamam dhammaṃ samanupassāmi yena Bhagavantam sāvakā sakkarontī, garūkarontī, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, bhante, Bhagavā santuṭṭho itarītarena¹ cīvarena itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī; yam pi, bhānte, Bhagavā santuṭṭho itarītarena cīvarena itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, imaṃ kho ahaṃ, bhante, Bhagavāti dutiyāṃ samanupassāmi yena Bhagavantāṃ sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, bhante, Bhagavā santuṭṭho itarītarena piṇḍapātena itarītarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī; yam pi, bhante, Bhagavā santuṭṭho itarītarena piṇḍapātena itarītarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, imaṃ kho ahaṃ, bhante, Bhagavati tatiyāṃ dhammāṃ samanupassāmi yena Bhagavantāṃ sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, bhante, Bhagavā santuṭṭho itarītarena senāsanena itarītarasenāsanasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī; yam pi, bhante, Bhagavā santuṭṭho itarītarena senāsanena itarītarasenāsanasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī, imaṃ kho ahaṃ, bhante, Bhagavati catutthāṃ dhammāṃ samanupassāmi yena Bhagavantāṃ sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, bhante, Bhagavā pavivitto pavivekassa ca vaṇṇavādī; yam pi, bhante, Bhagavā pavivitto pavivekassa ca vaṇṇavādī, imaṃ kho ahaṃ, bhante, Bhagavati pañcamāṃ dhammāṃ samanupassāmi yena Bhagavantāṃ sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Ime kho ahaṃ, bhante, Bhagavati pañca dhamme samanupassāmi, yehi Bhagavantāṃ sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharantīti.

Appāhāro samaṇo Gotamo appāhāratāya ca vaṇṇavādī ti, iti ce maṃ, Udāyi, sāvakā sakkareyyuṃ, garūkareyyuṃ, māneyyuṃ, pūjeyyuṃ, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyuṃ, santi kho pana me, Udāyi, sāvakā kosakāhārā pi addhakosakāhārā pi beluvāhārā² pi addhabeluvāhārā pi.

¹ Bm Itarītarena *throughout*; Sk & Si *have* ī. ² Bu Sk: *bel* —; Si *vel* —; Bm *bel*.

Ahañ kho pana, Udāyi, app' ekadā iminā pattena samatittikam pi bhuñjāmi bhyyo pi bhuñjāmi. Appāhāro samaño Gotamo appāhāratāya ca vaṇṇavādī ti, iti ce mañ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, ye te, Udāyi, mama sāvaka kosakāhārā pi addhakosakāhārā pi beluvāhārā pi addhabeluvāhārā pi, na man te iminā dhammena sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum.

Santuṭṭho samaño Gotamo itarītarena cīvarena itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce mañ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, santi kho pana me, Udāyi, sāvakā pañsukūlikā lūkhacīvaradharā; te susānā vā sañkārakūṭā vā pāpaṇikā¹ vā nantakāni uccinitvā² sañghāṭim karitvā dhārenti. Ahañ kho pan', Udāyi, app' ekadā gahapatāni cīvarāni dhāremi dalhāni yattha lūkhāni alābulomasāni³. Santuṭṭho samaño Gotamo itarītarena cīvarena itarītaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce mañ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum garūkareyyum māneyyum pūjeyyum sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, ye te, Udāyi, mama sāvakā pañsukūlikā lūkhacīvaradharā. te susānā vā sañkārakūṭā vā pāpaṇikā vā nantakāni uccinitvā sañghāṭim karitvā dhārenti, na man te iminā dhammena sakkareyyum garūkareyyum māneyyum pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum.

Santuṭṭho samaño Gotamo itarītarena piṇḍapātena itarītarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce mañ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, santi kho pana me, Udāyi, sāvakā piṇḍapātikā sapadānacārino ucchepake vate ratā⁴; te antaragharam pavitṭhā samānā āsanena pi nimantiyamānā na sādiyanti. Ahañ kho pan', Udāyi, app' ekadā nimantane⁵ pi bhuñjāmi sālinam odanam

¹ So Bm Si; Sk pāpanikāni; St pāpanikā. Cf. Vin. I, 255. ² So Skt Si Bu; Bm ucchinditvā. ³ Bm sattalukhāni; Si suttalūkhāni alāvulomasāni; Bu alāpul-. ⁴ So Skt; Bu ucchepake; Bm ucchāsake; Si uccāpake vatte.

⁵ So Si; Sk nimantanāsu; Bm nimantanassāpi.

vicitakālakam anekasūpaṃ anekabyañjanam. Santuṭṭho samaṇo Gotamo itaritarena piṇḍapātena itaritarapiṇḍapātasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce maṃ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, ye te, Udāyi, mama sāvakā piṇḍapātikā sapadānacārino ucchepake vate ratā antaragharam pavitṭhā samānā āsanena pi nimantiyamānā na sādīyanti, na man te iminā dhammena sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum.

Santuṭṭho samaṇo Gotamo itaritarena senāsanena, itāritarāsenāsanasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce maṃ, Udayi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyūm, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, santi kho pana me, Udāyi, sāvakā rukkhamūlikā abbhokāsikā; te aṭṭha māse channaṃ na upenti. Ahaṃ kho pan', Udāyi, app' ekadā kūṭāgāresu pi viharāmi ullittāvalittesu nivātesu phussitaggaḷesu ¹ pihitavātapānesu. Santuṭṭho samaṇo Gotamo itaritarena senāsanena itaritarāsenāsanasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī ti, iti ce maṃ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyūm, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, ye te, Udāyi, mama sāvakā rukkhamūlikā abbhokāsikā aṭṭha māse channaṃ na upenti, na man te iminā dhammena sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum.

Pavivitto samaṇo Gotamo pavivekassa ca vaṇṇavādī ti, iti ce maṃ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyūm, pūjeyyūm, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, santi kho pana me, Udāyi, sāvakā ārañṇakā pantāsenāsanā ² ārañṇavanapatthāni pantāni senāsanāni ajjhogahetvā viharanti. Te anvaddhamāsaṃ ³ saṃghamajjhe osaranti pātimokkhuddesāya. Ahaṃ kho pan', Udāyi, app' ekadā ākiṇṇo viharāmi bhikkhūhi bhikkhunīhi upāsakehi upāsikāhi rañño ⁴ rājamahāmattehi titthiyehi titthiyasāvakehi. Pavivitto samaṇo Gotamo pavivekassa ca vaṇṇavādī ti, iti

¹ So Si; B^m phusit^o; S^k p-lesu. ² Si omits & transposes ārañṇāni to follow pantāni s-āni. ³ B^m Si anvaḍḍh-. ⁴ B^m Si rañṇā.

ce mañ, Udāyi, sāvakā sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum, ye te, Udāyi, mama sāvakā āraññakā pantasenāsanā āraññavanapatthāni pantāni senāsanāni ajjhogahetvā viharanti. anvaddhamāsañ saṅghamajjhe osaranti pātimokkhuddesāya, na man te iminā dhammena sakkareyyum, garūkareyyum, māneyyum, pūjeyyum, sakkatvā garūkatvā upanissāya vihareyyum.

Iti kho, Udāyi, na mamañ sāvakā¹ imehi pañcahi dhammehi sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Atthi kho, Udāyi, aññe ca pañca dhammā, yehi mama² sāvakā sakkaronti, garūkaronti, mānenti, pūjenti, sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti. Katame pañca? Idh', Udāyi, mama sāvakā adhisīle sambhāventi: Sīlavā samaṇo Gotamo, paramena sīlakkhandhena samannāgato ti. Yañ pan', Udāyi, mama sāvakā adhisīle sambhāventi: Sīlavā samaṇo Gotamo, paramena sīlakkhandhena samannāgato ti, ayañ kho, Udāyi, paṭhaṃ dhammo yena mama sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, Udāyi, mama sāvakā abhikkante nāṇadassane sambhāventi: Jānañ yev' āha samaṇo Gotamo jānāmīti; passañ yev' āha samaṇo Gotamo passāmīti; abhiññāya samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no anabhiññāya; sanidānañ samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no anidānañ; sappāṭihāriyañ samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no appāṭihāriyan ti. Yañ pan', Udāyi, mama sāvakā abhikkante nāṇadassane sambhāventi: Jānañ yev' āha samaṇo Gotamo jānāmīti; passañ yev' āha samaṇo Gotamo passāmīti; abhiññāya samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no anabhiññāya; sanidānañ samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no anidānañ; sappāṭihāriyañ samaṇo Gotamo dhammañ deseti, no appāṭihāriyan ti, — ayañ kho, Udāyi, dutiyo dhammo yena mama

¹ B^m omits na here & reads (with S^k) mama, inserting na before sakkaronti & each of the next four words; Si na mañ; Bu mamañ. ² So MSS.

sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, Udāyi, mama sāvakā adhipaññāya sambhāventi: Paññavā samaṇo Gotamo, paramena paññakkhandhena samannāgato; taṃ vata anāgatam vā vādapatham na dakkhati uppannam vā parappavādam na saha dhammena suniggahitam¹ niggahissatiti, n' etam ṭhānam vijjati. Taṃ kim maññasi, Udāyi? Api nu me sāvakā evaṃ jānantā evaṃ passantā antarantarākatham opāteyyun ti?

No h' etam, bhante.

Na kho pañham, Udāyi, sāvakesu anusāsaniṃ paccāsimsāmi, aññadatthu mamaṃ² yeva sāvakā anusāsaniṃ paccāsimsanti. Yaṃ pan'. Udāyi, mama sāvakā adhipaññāya sambhāventi: Paññavā samaṇo Gotamo, paramena paññakkhandhena samannāgato; taṃ anāgatam vā vādapatham na dakkhati uppannam va parappavādam na saha dhammena suniggahitam niggahissatiti, n' etam ṭhānam vijjati. Ayaṃ kho, Udāyi, tatiyo dhammo yena mama sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, Udāyi, mama sāvakā yena dukkhena dukkhotiṇṇā dukkhaparetā, te maṃ upasaṃkamtivā dukkham ariyasaccam pucchanti; tesāham dukkham ariyasaccam puṭṭho vyākaromi; tesāham cittam ārādhemi pañhassa veyyākaraṇena. Te maṃ dukkhasamudayaṃ, dukkhanirodham, dukkhanirodhagāminipaṭipadam³ ariyasaccam pucchanti; tesāham dukkhanirodhagāminipaṭipadam ariyasaccam puṭṭho vyākaromi; tesāham cittam ārādhemi pañhassa veyyākaraṇena. Yaṃ pan', Udāyi, mama sāvakā yena dukkhena dukkhotiṇṇā dukkhaparetā, te maṃ upasaṃkamtivā dukkham ariyasaccam pucchanti; tesāham dukkham ariyasaccam puṭṭho vyākaromi; tesāham cittam ārādhemi pañhassa veyyākaraṇena; te mam dukkhasamudayaṃ dukkhanirodham dukkhanirodhagāminipaṭipadam ariyasaccam pucchanti; tesāham dukkhanirodhagāminipaṭipadam ariyasaccam puṭṭho vyākaromi; tesāham cittam ārādhemi pañhassa veyyākaraṇena; — ayaṃ kho, Udāyi, catuttho dhammo

¹ Bm s-itam. ² So Sk Bu; Bm Si mama. ³ So Bm; Sk gāminip^o; Si gāminim p^o.

yena mama sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā cattāro satipaṭṭhāne bhāventi. Idh', Udāyi, bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, ātāpī sampajāno satimā, vineyya loke abhijjhādomanassaṃ; vedanāsu, — pe ¹ — ; citte ²; dhammesu dhammānupassī viharati, ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṃ. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosānapāramippattā ³ viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā cattāro sammappadhāne ⁴ bhāventi. Idh', Udāyi, bhikkhu anuppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; uppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; anuppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; uppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asamosāya bhīyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā cattāro iddhipāde bhāventi. Idh', Udāyi, bhikkhu chandasamādhīpadhānasamkhārasamannāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti, viriyasamādhi — pe ⁵ — cittasamādhipadhānasamkhārasamannāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti, vimāsa-samādhīpadhānasamkhārasamannāgataṃ iddhipādaṃ bhāveti. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā pañc' indriyāni bhāventi. Idh',

¹ Bm Si omit pe & insert vedānupassī viharati. ² Si cittesu; Bm Si omit pe & insert cittānupassī viharati. ³ So Bu Si; Skt -mīpattā or -iṃ pattā; Bm -mīpattā. ⁴ Bm Si samapp. ⁵ Bm Si omit pe & read viriyasamādhipo id' bhāveti.

Udāyi, bhikkhu saddhindriyaṃ bhāveti upasamagāmiṃ sambodhagāmiṃ, viriyindriyaṃ bhāveti — pe —, satindriyaṃ bhāveti, samādhindriyaṃ bhāveti, paññindriyaṃ bhāveti¹ upasamagāmiṃ sambodhagāmiṃ. Tatra ca pana me sāvaka bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanāṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvaka pañca balāni bhāventi. Idh'², Udāyi, bhikkhu saddhābalaṃ bhāveti upasamagāmiṃ sambodhagāmiṃ, viriyabalaṃ bhāveti — pe —, satibalaṃ bhāveti, samādhibalaṃ bhāveti, paññābalaṃ bhāveti upasamagāmiṃ sambodhagāmiṃ. Tatra ca pana me sāvaka bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanāṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvaka satta bojjhaṅge bhāventi. Idh'³, Udāyi, bhikkhu satisambojjhaṅgaṃ bhāveti vivekanissitaṃ virāganissitaṃ nirodhanissitaṃ³ vossaggapariṇāmiṃ, dhammavicyasambojjhaṅgaṃ bhāveti — pe —, viriyasambojjhaṅgaṃ bhāveti pītisambojjhaṅgaṃ bhāveti, passaddhisambojjhaṅgaṃ bhāveti, samādhisambojjhaṅgaṃ bhāveti, upekhāsambojjhaṅgaṃ bhāveti vivekanissitaṃ virāganissitaṃ nirodhanissitaṃ³ vossaggapariṇāmiṃ. Tatra ca pana me sāvaka bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanāṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvaka ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ bhāventi. Idh', Udāyi, bhikkhu sammādiṭṭhiṃ bhāveti, sammāsaṃkappaṃ bhāveti, sammāvācaṃ bhāveti, sammākammantaṃ bhāveti, sammāājīvaṃ bhāveti, sammāvāyāmaṃ bhāveti, sammāsatīṃ bhāveti, sammāsamādhīṃ bhāveti. Tatra ca pana me sāvaka bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanāṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvaka aṭṭha vimokhe⁴ bhāventi. Rūpi rūpāni passati; ayaṃ paṭhamo vimokho. Ajjhattaṃ arūpasaññi bahiddhā rūpāni passati; ayaṃ dutiyo vimokho. Subhan t'eva adhimutto hoti; ayaṃ tatiyo vimokho. Sabbaso rūpa-

¹ Sk omits paññ° bh°. ² So Sk Si always; Bm idhūd° always. ³ Sk virāganin°. ⁴ Bm Si vimokkh- throughout.

saññānaṃ¹ samatikkamā, paṭighasaññānaṃ atthagamā², nānattasaññānaṃ amanasikārā: Ananto ākāso ti ākāsaṇaṇcāyatanaṃ upasampajja viharati; ayaṃ catuttho vimokho. Sabbaso ākāsaṇaṇcāyatanaṃ samatikkamma: Anantam viññānaṇ ti viññāṇaṇcāyatanaṃ upasampajja viharati; ayaṃ pañcama vimokho. Sabbaso viññāṇaṇcāyatanaṃ samatikkamma: Na'tthi kiñcīti ākiñcaññāyatanaṃ upasampajja viharati; ayaṃ chaṭṭho vimokho. Sabbaso ākiñcaññāyatanaṃ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṃ upasampajja viharati; ayaṃ sattamo vimokho. Sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṃ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṃ upasampajja viharati; ayaṃ aṭṭhama vimokho. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosaṇa-pāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā aṭṭha abhibhāyatanaṇi bhāventi. Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, tāni abhibhuyya³: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idaṃ paṭhamaṃ abhibhāyatanaṃ. Ajjhattaṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamaṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idaṃ dutiyaṃ abhibhāyatanaṃ. Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idaṃ tatiyaṃ abhibhāyatanaṃ. Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamaṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idaṃ catutthaṃ abhibhāyatanaṃ. Ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nilāni⁴ nilavaṇṇāni nilanidassanāni nilanibhāsāni. Seyyathāpi nāma ummāpupphaṃ⁵ nilaṃ nilavaṇṇaṃ nilanidassanaṃ nilanibhāsaṃ; seyyathāpi vā pana taṃ vatthaṃ Bārāṇaseyyakaṃ ubhatobhāgavimaddhaṃ nilaṃ nilavaṇṇaṃ niladassanaṃ nilabhāsaṃ; evamevaṃ ajjhattaṃ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nilāni nilavaṇṇāni nilanidassanāni nilanibhāsāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idaṃ pañcamaṃ

¹ Si -āṇaṃ *throughout*. ² B^m atthaṅgamā; Si aṭṭhaṅgamā. ³ So Skt K^t Si Bu; B^m abhibhūyya. ⁴ So S^t Si Bu; B^m i *throughout*. ⁵ Si ummārap^o.

abhibhāyatanam. Ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni¹ pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni. Seyyathāpi nāma kaṇṇikārapuppham pītam pītanidassanam pītanibhāsam, seyyathāpi vā pana tam vattham Bārāṇaseyyakam ubhatobhāgavimatṭham pītam pītavaṇṇam pītanidassanam pītanibhāsam, evamevaṃ ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idam chaṭṭham abhibhāyatanam. Ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḥkāni lohitaḥkavaṇṇāni lohitaḥkanidassanāni lohitaḥkanibhāsāni. Seyyathāpi nāma bandhujīvakauppham lohitaḥkam lohitaḥkavaṇṇam lohitaḥkanidassanam lohitaḥkanibhāsam, seyyathāpi vā pana tam vattham Bārāṇaseyyakam ubhatobhāgavimatṭham lohitaḥkam lohitaḥkavaṇṇam lohitaḥkanidassanam lohitaḥkanibhāsam, — evamevaṃ ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitaḥkāni lohitaḥkavaṇṇāni lohitaḥkanidassanāni lohitaḥkanibhāsāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idam sattamaṃ abhibhāyatanam. Ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātānidassanāni odātānibhāsāni. Seyyathāpi nāma osadhitārakā odātā odātavaṇṇā odātānidassanā odātānibhāsā; seyyathāpi vā pana tam vattham Bārāṇaseyyakam ubhatobhāgavimatṭham odātāni odātavaṇṇam odātānidassanam odātānibhāsam, evamevaṃ ajjhattam arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātānidassanāni odātānibhāsāni, tāni abhibhuyya: Jānāmi passāmīti evaṃsaññī hoti; idam aṭṭhamaṃ abhibhāyatanam. Tatra ca pana me sāvaka bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanam paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvaka dasa kaṣiṇāyatanāni bhāventi. Paṭhaviḥkaṣiṇam eko sañjānāti uddham adho tiriyaṃ advayaṃ² appamaṇam, āpokaṣiṇam eko sañjānāti — pe —, tejokaṣiṇam eko sañjānāti, vāyokaṣiṇam eko sañjānāti, nīlakaṣiṇam eko sañjānāti, pītaḥkaṣiṇam eko sañjānāti, lohitaḥkaṣiṇam eko sañjānāti, odātakaṣiṇam eko sañjānāti, ākāsakaṣiṇam eko sañ-

¹ So Skt Si Bu; Bm i throughout. ² So Skt Bu; Bm uddhamadho t^o adv^o; Si uddhamadho t^o anvayaṃ.

jānāti, viññānakasiṇam eko sañjānāti, uddham adho tiriyaṃ advayaṃ appamaṇaṃ. Tatra ca pana me sāvakaḥ bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca paraṃ, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakaḥ cattāro jhāne¹ bhāventi. Idh', Udāyi, bhikkhu vivicc' eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamajjhānaṃ upasampajja viharati; so imam eva kāyaṃ vivekajena pītisukhena abhisandeti² parisandeti paripūreti parippharati. nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukkheṇa apphutaṃ³ hoti. Seyyathāpi, Udāyi, dakkho nahāpako⁴ vā nahāpakantevāsī vā kamsathāle nahāniyacunṇāni ākiritvā udakena paripphosakaṃ⁵ paripphosakaṃ sandeyya⁶, sā 'ssa⁷ nahāniyapiṇḍī⁸ snehanugatā snehaparetā, santarabāhirā⁹ phutā¹⁰ sneheṇa¹¹ na ca paggharini¹²; evam eva kho, Udāyi, bhikkhu imam eva kāyaṃ vivekajena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati; nāssa kiñci sabbāvato kāyassa vivekajena pītisukhena apphutaṃ¹³ hoti. Puna ca paraṃ, Udāyi, bhikkhu vitakkavicārānaṃ vūpasamā¹⁴ — pe — dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati; so imam eva kāyaṃ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati; nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena apphutaṃ hoti. Seyyathāpi, Udāyi, udakarahado¹⁵ ubbhidodako¹⁶, tassa n' ev' assa puratthimāya disāya udakass' āyamukhaṃ, na pacchimāya disāya udakass' āyamukhaṃ, na uttarāya disāya udakass' āyamukhaṃ, na dakkhiṇāya disāya

¹ So Skt; Bm Si cattāri jhānāni. ² Bm Si abhisanneti *here*, & parisanneti & sanneyya *infra*. Si notes the fact that Sinhalese read abhisandeti, & that parisandeti is a var. lect. Cf. I. 276 & I Digha p. 74. ³ So Skt Si; Bm apphutaṃ. ⁴ Bm nhap^o throughout, as Si twice out of four times. ⁵ Bm *here* reads paripphāsakam & like Si, does not repeat the word. ⁶ Bm Si sanneyya. ⁷ So Sk Si; Bm sāyaṃ. ⁸ Bm Si -piṇḍi. ⁹ Bm snehanugatā snehaparetā samantarabāhirā; Si sendānugatā sendāparetā santarabāhirā, — with note that the Sinh. reading is subhānugatā for the first word; Skt subhānugatā subhaparetā samanantarabāhirā. Bu has no note. ¹⁰ Skt Bm puṭṭhā; Si phuṭṭhā. ¹¹ So Bm; Sk subhena; Si sendena. ¹² So MSS. ¹³ Bm here apphutaṃ. ¹⁴ Bm adds ajjhataṃ sampasādanaṃ. ¹⁵ Bm Si add gambhīro. ¹⁶ MSS ubbhitudako. Cf. 1 Sum. Vil. 218.

udakass' āyamukhaṃ, devo ca na kālena kālaṃ sammādhāraṃ anuppaveccheyya¹; atha kho tambā ca udakarahadā sītā vāridhārā ubbhijjivā tam eva udakarahadaṃ sītena vārinā abhisandeyya parisandeyya paripūreyya paripphareyya, nāssa kiñci sabbāvato udakarahadassa sītena vārinā apphutaṃ assa; evam eva kho, Udāyi, bhikkhu imam eva kāyaṃ samādhijena pītisukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa samādhijena pītisukhena apphutaṃ hoti. Puna ca paraṃ, Udāyi, bhikkhu pītiyā ca virāgā — pe — tatiyajjhānaṃ upasampajja viharati. So imam eva kāyaṃ nippītikena sukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukhena apphutaṃ hoti. Seyyathāpi, Udāyi, uppaliniyaṃ vā paduminiyaṃ vā puṇḍarikiniyaṃ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni va puṇḍarikāni vā udake jātāni udake samvaddhāni udakā 'nuggatāni antonimuggaposīni, tāni yāva c'aggā yāva ca mūlā sītena vārinā abhisannāni parisannāni² paripūrāni paripphutāni³, nāssa⁴ kiñci sabbāvataṃ uppalānaṃ va padumānaṃ vā puṇḍarikānaṃ vā sītena vārinā apphutaṃ assa; evam eva kho, Udāyi, bhikkhu imam eva kāyaṃ nippītikena sukhena abhisandeti parisandeti paripūreti parippharati, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa nippītikena sukhena apphutaṃ hoti. Puna ca paraṃ, Udāyi, bhikkhu sukhassa ca pahānā⁵ dukkhassa ca pahānā pubbe va somanassadomanassānaṃ atthagamaṃ adukkhaṃ asukhaṃ upekhāsati pārisuddhiṃ cattutthajjhānaṃ upasampajja viharati. So imam eva kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodātena pharivā nisinno hoti, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa parisuddhena cetasā pariyodātena apphutaṃ hoti. Seyyathāpi, Udāyi, puriso odātena vatthena sasisaṃ pārupitvā nisinno assa, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa odātena vatthena apphutaṃ assa; evam eva kho, Udāyi, bhikkhu imam eva kāyaṃ parisuddhena cetasā pariyodātena pharivā nisinno hoti, nāssa kiñci sabbāvato kāyassa pari-

¹ Bm Si nānu^o, omitting foregoing na. ² So Bm Si; Sk sandāni. ³ So Si; Bm paripphutāni; Skt paripphurāni. ⁴ Skt nāyaṃ. ⁵ Si omits next ten words, inserting pe before cattutthajjhāna^o.

suddhena cetasā pariyodātena apphutaṃ hoti. Tatra ca pana me sāvakaḥ bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca paraṃ, Udāyi, akkhātā mayā sāvakaṇaṃ paṭipadā yathā paṭipannā me sāvakaḥ evaṃ pajānanti: Ayaṃ kho me kāyo rūpī cātummahābhūṭiko¹ mātāpettikasambhavo odanakummāsūpacayo aniccucchādanaparimaddanabhedana-viddhamśanadhammo, idaṃ ca pana me viññāṇaṃ ettha sitaṃ ettha paṭibaddhaṃ². Seyyathāpi, Udāyi, maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso superikammakato accho vipasanuo sabbākārasampanno³, tatr' assa suttaṃ āvutaṃ nilaṃ vā pītaṃ vā lohitaṃ vā odātaṃ vā paṇḍusuttaṃ vā; tam enaṃ cakkhunā puriso hatthe karitvā paccavekkheyya: Ayaṃ kho maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso superikammakato accho vipasanno sabbākārasampanno, tatr' idaṃ suttaṃ āvutaṃ nilaṃ vā pītaṃ vā lohitaṃ vā odātaṃ vā paṇḍusuttaṃ vā ti. Evaṃ eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakaṇaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakaḥ evaṃ jānanti: Ayaṃ kho me kāyo rūpī cātummahābhūṭiko mātāpettikasambhavo odanakummāsūpacayo aniccucchādanaparimaddanabhedanaviddhamśanadhammo, idaṃ ca pana viññāṇaṃ ettha sitaṃ ettha paṭibaddhaṃ ti. Tatra ca pana me sāvakaḥ bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca paraṃ, Udāyi, akkhātā mayā sāvakaṇaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakaḥ imambhā kāyā aññaṃ kāyaṃ abhinimminanti rūpiṃ manomayaṃ sabbaṅga-paccaṅgiṃ abhinindriyaṃ. Seyyathāpi, Udāyi, puriso muñjamhā isikaṃ pabbāheyya, tassa evaṃ c' assa: Ayaṃ muñjo ayaṃ isikā, añño muñjo aññā isikā⁴, muñjamhā tveva isikā pabbāḥhā⁵ ti. Seyyathā vā pan', Udāyi, puriso asim kosiyaḥ pabbāheyya⁶, tassa evaṃ assa: Ayaṃ asi ayaṃ kosi, añño asi añño kosi, kosiyaḥ tveva asi pabbāḥho ti. Seyyathāpi

¹ So Sk Si; Bm cātumah^o. ² So Sk Si; Bm paṭibandhaṃ. ³ Skt omit s-no & add hoti. Bm (alone) continues tatr' idam. ⁴ Bm isikaṃ ubbāheyya, tassa evaṃ assa: Ayaṃ isikā ayaṃ muñco, añño muñco aññā isikā; Si isikaṃ ubbāheyya, tassa evaṃ assa: Ayaṃ isikā ayaṃ muñjo, añño muñjo aññā isikā; Skt añño muñjo samāño isikā; Bu muñj^o, isikā. ⁵ So Skt; Bm pabbāḥhā; Si ubbāḥhā. I Dīgha p. 77 pavāḥhā. ⁶ So Bm; Skt pabbājaheyya; Si ubbāheyya.

pan', Udāyi, puriso ahiṃ karaṇḍā uddhareyya, tassa evam assa: Ayaṃ ahi ayaṃ karaṇḍo, añño ahi añño karaṇḍo, karaṇḍā tveva ahi ubbhato ti. — Evam eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā imamhā kāyā aññaṃ kāyaṃ abhinimminanti rūpiṃ manoma-yaṃ sabbaṅgapaccāṅgiṃ abhinindriyaṃ. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā anekavihitāṃ iddhividhaṃ paccanubhonti, eko pi hutvā bahudhā honti, bahudhā pi hutvā eko honti, āvibhāvaṃ tirobhāvaṃ tirokuḍḍaṃ¹ tiropākāraṃ tiropabbataṃ asajjamānā gacchanti seyyathāpi ākāse, paṭhaviyā pi ummujjanimujjaṃ karonti seyyathāpi uduke, uduke pi abhijjamāne gacchanti seyyathāpi paṭhaviyaṃ, ākāse pi pallaṅkena kamanti seyyathāpi pakkhī sakuṇo, ime pi candimasuriye evaṃ mahiddhike evaṃ mahānubhāve paṇiṇā parimasanti parimajjanti, yāva brahmalokā pi kāyena vasaṃ vattenti². Seyyathāpi, Udāyi, dakkho kumbhakāro vā kumbhakārantevāsī vā suparikammakatāya mattikāya yaṃ yad eva bhājanavikatim ākaṅkheyya, taṃ tad eva kareyya abhinipphādeyya. Seyyathā vā pan', Udāyi, dakkho dantakāro vā dantakārantevāsī vā suparikammakatasmiṃ dantasmiṃ yaṃ yad eva dantavikatim ākaṅkheyya, taṃ tad eva kareyya abhinipphādeyya. Seyyathā vā pan', Udāyi, dakkho suvaṇṇakāro vā suvaṇṇakārantevāsī vā suparikammakatasmiṃ suvaṇṇasmiṃ yaṃ yad eva suvaṇṇavikatim ākaṅkheyya, taṃ tad eva kareyya abhinipphādeyya. — Evam eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā anekavihitāṃ iddhividhaṃ paccanubhonti, eko pi hutvā bahudhā honti, bahudhā pi hutvā eko honti, āvibhāvaṃ tirobhāvaṃ tirokuḍḍaṃ tiropākāraṃ tiropabbataṃ asajjamānā gacchanti seyyathāpi ākāse, paṭhaviyā pi ummujjanimujjaṃ karonti seyyathāpi uduke, uduke pi abhijjamāne gacchanti seyyathāpi paṭhaviyaṃ, ākāse pi pallaṅkena kamanti seyyathāpi

¹ So S^k & Si; S^t tirokuḍḍhaṃ; B^m tirokuḍḍaṃ Cf. I. 84. ² So MSS & Vol. I. p. 34. Dīgha I p. 78 va saṃv^o.

pakkhī sakuṇo, ime pi candīmasuriye evaṃ mahiddhike evaṃ mahānubhāve pāṇinā parimasanti parimajjanti, yāva brahma-
lokā pi kāyena vasaṃ vattenti — pe¹ —.

Puna ca paraṃ, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭi-
padā, yathā paṭipannā me sāvakā dibbāya sotadhātuyā vi-
suddhāya atikkantamānusikāya² ubho sadde suṇanti, dibbe
ca mānuse ca, ye dūre santike ca. Seyyathāpi, Udāyi, ba-
lavā saṅkhadhamo³ appakasiren' eva catuddisā viññāpeyya,
evaṃ eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā,
yathā paṭipannā me sāvakā dibbāya sotadhātuyā visuddhāya
atikkantamānusikāya ubho sadde suṇanti, dibbe ca mānuse
ca, ye dūre santike ca. Tatra ca pana me sāvakā bahū
abhiññāvosaṇapāramippattā viharanti.

Puna ca paraṃ, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭi-
padā yathā paṭipannā me sāvakā parasattānaṃ parapuggalānaṃ
cetasā ceto paricca pajānanti, — sarāgaṃ vā cittaṃ: sarāgaṃ
cittan ti pajānanti, vītarāgaṃ vā cittaṃ: vītarāgaṃ cittan
ti pajānanti, sadosaṃ vā cittaṃ: sadosaṃ cittan ti pajānanti,
vītadosaṃ vā cittaṃ: vītadosaṃ cittan ti pajānanti, samohaṃ
vā cittaṃ: samohaṃ cittan ti pajānanti, vītamohaṃ vā cittaṃ:
vītamohaṃ cittan ti pajānanti, saṃkhittaṃ vā cittaṃ: saṃ-
khittaṃ cittan ti pajānanti, vikkhittaṃ vā cittaṃ: vikkhittaṃ
cittan ti pajānanti, mahaggataṃ vā cittaṃ: mahaggataṃ
cittan ti pajānanti, amahaggataṃ vā cittaṃ: amahaggataṃ
cittan ti pajānanti, sa-uttaraṃ vā cittaṃ: sa-uttaraṃ cittan
ti pajānanti, anuttaraṃ vā cittaṃ: anuttaraṃ cittan ti pajā-
nanti, samāhitaṃ vā cittaṃ: samāhitaṃ cittan ti pajānanti,
asamāhitaṃ vā cittaṃ: asamāhitaṃ cittan ti pajānanti,
vimuttaṃ vā cittaṃ: vimuttaṃ cittan ti pajānanti, avimuttaṃ
vā cittaṃ: avimuttaṃ cittan ti pajānanti. Seyyathāpi, Udāyi,
itthī vā puriso vā daharo yuvā maṇḍanaajātiko ādāse vā
parisuddhe pariyodāte acche vā udakapatte sakaṃ mukhani-
mittaṃ paccavekkhamāno sakaṇikaṃ⁴ vā sakaṇikan ti jā-

¹ B^m Si omit pe & insert: Tatra ca pana me sāvakā . . . viharanti.

² B^m -mānussakāya: Si -mānusakāya. ³ So Si B^m Bu; S^{kt} saṅkhad-
hamako. ⁴ So Bu Si B^m & 1 Dīgha p. 80; S^{kt} sakaṇikaṅgaṃ (infra
sakaṇikaṅgaṃ vā akaṇikaṅgan ti).

neyya¹, akanikam vā akanikan ti jāneyya, — evam eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanam paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā parasattānam parapuggalānam cetasā ceto paricca pajānanti, sarāgam vā cittaṃ: sarāgam cittaṃ ti pajānanti, vitarāgam vā cittaṃ, — pe² — sadosam vā cittaṃ — pe — vitadosam vā cittaṃ, samoham vā cittaṃ, vitamoham vā cittaṃ, saṃkhittam vā cittaṃ, vikkhittam vā cittaṃ, mahaggatam vā cittaṃ, amahaggatam vā cittaṃ, sattaram vā cittaṃ, anuttaram vā cittaṃ, samāhitam vā cittaṃ, asamāhitam vā cittaṃ, vimuttam vā cittaṃ: vimuttam cittaṃ ti pajānanti³, avimuttam vā cittaṃ: avimuttam cittaṃ ti pajānanti. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakanam paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā anekavihitam pubbenivāsam anussaranti, seyyathidam: ekam pi jātim, dve pi jātiyo, tisso pi jātiyo, catasso pi jātiyo, pañca pi jātiyo, dasa pi jātiyo, visatim pi jātiyo, tiṃsam pi jātiyo, cattārisam pi jātiyo, paññāsam pi jātiyo, jātisatam pi, jātisahassam pi, jātisatasahassam pi, aneke pi samvaṭṭakappe⁴, aneke pi vivaṭṭakappe, aneke pi samvaṭṭavivaṭṭakappe⁵: Amutra āsim evaṃnāmo evaṃgotto evaṃvaṇṇo evaṃāhāro evaṃsukhadukkhapaṭisaṃvedī evaṃāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādim, tatrāp' āsim evaṃgotto evaṃvaṇṇo evaṃāhāro evaṃsukhadukkhapaṭisaṃvedī evaṃāyupariyanto, so tato cuto idhūpapanno ti. Iti sākāram sa-uddesam anekavihitam pubbenivāsam anussaranti. Seyyathāpi, Udāyi, puriso sakamhā gāmā aññam gāmaṃ gaccheyya, tamhā pi gāmā aññam gāmaṃ gaccheyya, so tamhā gāmā sakaṃ yeva gāmaṃ paccāgaccheyya; tassa evam assa: — Aham kho sakamhā gāmā amuṃ gāmaṃ āgañchim⁶, tatra evam atthāsim evam nisidim evam abhāsim evam tuṇhī ahoṣim, tamhā pi gāmā amuṃ gāmaṃ āgañchim, tatrāpi evam atthā-

¹ So B^m; Sk^t jāneyyam; Si pajāneyya. ² Si, like 1 Dīgha p. 80, omits pe here (& infra) & gives the recital in full, as above. ³ B^m Si omit vimuttam cittaṃ ti pajānanti. ⁴ So B^m Si; Sk^t samvaddhak^o & vivaddhak^o. ⁵ So B^m Si & Sk^t; Sk^t -ddh-, as before. ⁶ So Sk^t. Si āgacchim. B^m agacchim. 1 Dīgha p. 81 reads āgañcim.

sim evam nisidim evam abhasim evam tunhi ahosim, so 'mhi tamha gamā sakam yeva gamam paccagato ti. Evam eva kho, Udayi, akkhata mayā savakanam patipadā, yathā patipannā me savakā anekavihitam pubbenivasam anussaranti, seyyathidam: ekam pi jatim, dve pi jatiyo¹ — pe — iti sakaram sa-uddesam anekavihitam pubbenivasam anussaranti. Tatra ca pana me savakā bahū abhiññāvosāna-pāramippattā viharanti.

Puna ca param, Udāyi, akkhata mayā savakanam patipadā, yathā patipannā me savakā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passanti cavamāne upapajjamāne hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānanti: Ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgatā manoduccaritena² samannāgatā ariyānam upavādakā micchādītthikā micchādītthikammasamādānā; te kāyassa bheda param maraṇā apāyam duggatim vinipātam nirayam upapannā. Ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā³ manosucaritena samannāgatā ariyānam anupavādakā sammādītthikā sammādītthikammasamādānā, te kāyassa bheda param maraṇā sugatim saggam lokam upapannā ti. Iti dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passanti cavamāne upapajjamāne hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānanti. Seyyathāp' ass', Udāyi, dve⁴ agārā sadvārā, tattha cakkhumā puriso majjhe tthito passeyya manusse gehe⁵ pavisante pi nikkhamante pi anusañcarante⁶ pi anuvarante pi. — Evam eva kho, Udāyi, akkhata mayā savakanam patipadā, yathā patipannā me savakā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passanti cavamāne upapajjamāne hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate — pe⁷ — yathākammūpage satte pajānanti. Tatra ca pana me savakā bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

¹ Bm omits dve pi jatiyo. ² Skt vacī — pe — manod. ³ Skt vacī — pe — manos. ⁴ Skt Seyyathāpassudānce agārā; St seyyathāpassudāpassaṇce; Bm Si seyyathāpi Udayi. ⁵ So Si; Bm manusse geham; Skt manussaḡe. ⁶ So Si Skt; Bm anucaṅkamante. ⁷ Bm omits, inserting la after pajānanti infra.

Puna ca param, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhe va dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Seyyathāpi, Udāyi, pabbatasāṃkhepe udakarahado accho vippasanno anāvilo, tattha cakkhumā puriso tīre ṭhito passeyya sippisambukam¹ pi sak-kharakaṭhalam² pi macchagumbam pi carantam pi tiṭṭhan-tam pi; tassa evam assa: Ayaṃ kho udakarahado accho vippasanno anāvilo, tatr' ime sippisambukā pi sakkharakaṭhalā macchagumbā pi caranti pi tiṭṭhanti pīti. — Evam eva kho, Udāyi, akkhātā mayā sāvakānaṃ paṭipadā, yathā paṭipannā me sāvakā āsavānaṃ khayā anāsavaṃ cetovimuttiṃ paññāvimuttiṃ diṭṭhe va dhamme sayaṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Tatra ca pana me sāvakā bahū abhiññāvosānapāramippattā viharanti.

Ayaṃ kho, Udāyi, pañcama dhammo, yena mama sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Ime kho, Udāyi, pañca dhammā, yehi mama sāvakā sakkaronti garūkaronti mānenti pūjenti sakkatvā garūkatvā upanissāya viharanti.

Idam avoca Bhagavā. Attamano Sakuludāyi paribbājako Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

MAHĀSAKULUDĀYISUTTAM³ SATTAMAM.

78.

Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto⁴ samayappavādake tindukācīre⁵ ekasālake Mallikāya ārāme⁶

¹ B^m Si sippikas^o. ² So Sk^t Si; B^m -kath-. ³ Bu Si suttaṃ always; Sk^t B^m suttantaṃ. Sk^t Si (not Bu B^m) add niṭṭhitaṃ. ⁴ B^m Si -muṇṇ^o throughout. ⁵ Si tiṇḍ^o with note that the Burmese & Siṅhalese reading is tind^o. ⁶ This sentence is quoted at I. Sum. Vil. p. 32.

paṭivasati mahatīyā paribbājakaparisāya saddhiṃ timattehi¹ paribbājakasatehi. Atha kho Pañcakaṅgo thapati Sāvattīhiyā nikkhami divādivassa Bhagavantaṃ dassanāya. Atha kho Pañcakaṅgassa thapatissa etad ahoṣi: Akālo kho tāva Bhagavantaṃ dassanāya; patisallīno² Bhagavā; manobhāvaniyānam pi bhikkhūnaṃ asamayo dassanāya; patisallīnā manobhāvaniyā bhikkhū. Yannūnāhaṃ yena samayappavādako tindukāciro³ ekasālako Mallikāya ārāmo yena Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto ten' upasaṃkameyyan ti. Atha kho Pañcakaṅgo thapati yena samayappavādako tindukāciro³ ekasālako Mallikāya ārāmo⁴, ten' upasaṃkami. Tena kho pana samayena Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto mahatīyā paribbājakaparisāya saddhiṃ nisinno hoti unnāḍiniyā uccāsaddāya mahāsaddāya arekavihitāṃ tiracchānakathaṃ kathentiya, seyyathīdaṃ: rājakathaṃ corakathaṃ mahāmattakathaṃ senākathaṃ bhayakathaṃ yuddhakathaṃ annakathaṃ pānakathaṃ vatthakathaṃ sayanakathaṃ mālākathaṃ gandhakathaṃ nātīkathaṃ yānakathaṃ gāmakathaṃ nigamakathaṃ nagarakathaṃ janapadakathaṃ itthikathaṃ sūrakathaṃ visikhākathaṃ kumbhaṭṭhānakathaṃ pubbapetakathaṃ nānattakathaṃ lokakkhāyikaṃ samuddakkhāyikaṃ itibhavābhavakathaṃ iti vā. Addasā kho Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto Pañcakaṅgaṃ thapatīṃ dūrato va āgacchantāṃ; disvāna sakāṃ parisāṃ saṅṭhāpesi: — Appasaddā bhonto hontu; mā bhonto saddam akattha; ayaṃ samaṇassa Gotamassa sāvako āgacchati, Pañcakaṅgo thapati. Yāvatā kho pana samaṇassa Gotamassa sāvaka gihī odātavasanā Sāvattīhiyaṃ paṭivasanti, ayaṃ tesāṃ aññataro Pañcakaṅgo thapati. Appasaddakāmā kho pana te āyasmanto appasaddavinīta appasaddassa vaṇṇavādino, app'eva nāma appasaddaṃ parisāṃ viditvā upasaṃkamtibbaṃ maññeyyāti. Atha kho te paribbājakā tuṅhī ahesuṃ. Atha kho Pañcakaṅgo thapati yena Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto, ten' upasaṃkami; upasaṃkamtivā Uggāhamānena paribbājakena Samaṇamaṇḍikāputtena saddhiṃ

¹ Skt ntimatehi; Bm Si pañcamattehi. ² So Skt; Bm paṭisallīno; Si paṭisallīno. ³ Skt t-ciram. ⁴ Bm (alone) adds yena Ugg. paribbājako Samaṇam°.

sammodi; sammodaniyam katham sārāṇīyam vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Pañcakaṅgaṃ thapatiṃ Uggāhamāno paribbājako Samaṇamaṇḍikāputto etad avoca: Catuhi¹ kho ahaṃ, thapati, dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattipattaṃ samaṇaṃ ayojjhaṃ. Katamehi catuhi? Idha, thapati, na kāyena pāpakaṃ kammaṃ karoti, na pāpikaṃ vācaṃ bhāsati, na pāpakaṃ saṃkappaṃ saṃkappeti, na pāpakaṃ ājīvaṃ ājīvati. Imehi kho ahaṃ, thapati, catuhi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattipattaṃ samaṇaṃ ayojjhan ti.

Atha kho Pañcakaṅgo thapati Uggāhamānassa paribbājaka-kassa Samaṇamaṇḍikāputtassa bhāsitaṃ n' eva abhinandī nappaṭikkosi; anabhinanditvā. appaṭikkositvā utthāy' āsanā pakkāmi: Bhagavato santike etassa bhāsitassa atthaṃ ājānissāmīti. Atha kho Pañcakaṅgo thapati yena Bhagavā ten' upasaṃkami; upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Pañcakaṅgo thapati, yāvatako ahosi Uggāhamānena paribbājakena Samaṇamaṇḍikāputtassa saddhiṃ kathāsallāpo, taṃ sabbam Bhagavato ārocesi. Evaṃ vutte, Bhagavā Pañcakaṅgaṃ thapatiṃ etad avoca: — Evaṃ sante kho, thapati, daharo kumāro mando uttānaseyyako sampannakusalo bhavissati paramakusalo uttamapattipatto samaṇo ayojjho, yathā Uggāhamānassa paribbājakassa Samaṇamaṇḍikāputtassa vacanaṃ. Daharassa hi, thapati, kumārassa mandassa uttānaseyyakassa kāyo ti pi na hoti; kuto pana kāyena pāpakaṃ kammaṃ karissati, aññatra phanditamattā. Daharassa hi, thapati, kumārassa mandassa uttānaseyyakassa vācā ti pi na hoti; kuto pana pāpikaṃ vācaṃ bhāssisati, aññatra roditamattā. Daharassa hi, thapati, kumārassa mandassa uttānaseyyakassa saṃkappo ti pi na hoti; kuto pana pāpakaṃ saṃkappaṃ saṃkappissati, aññatra vikujjitamattā². Daharassa hi, thapati, kumārassa mandassa uttānaseyyakassa ājīvo ti pi na hoti; kuto pana

¹ So Skt Bu; Si B^m catūhi. ² So Bu; Skt vikujjantamantā; B^m vikujjitamattā; Si kujjitamattā (for? kujjitamattā).

pāpakam ājivam ājivissati, aññatra mātutthaññā. Evaṃ sante kho, thapati, daharo kumāro mando uttānaseyyako sampannakusalo bhavissati paramakusalo uttamapattipatto samaṇo ayojjho, yathā Uggāhamānassa paribbājakassa Samanamaṇḍikāputtassa vacanam.

Catuhi kho aham, thapati, dhammehi samannāgataṃ purisapuggalam paññāpemi na c' eva sampannakusalam na paramakusalam na uttamapattipattam samanam ayojjham, api c' imam daharam kumaram mandam uttānaseyyakam samadhiggayha¹ tiṭṭhati. Katamehi catuhi? Idha, thapati, na kāyena pāpakam kammam karoti, na pāpikam vācam bhāsati, na pāpakam saṃkappam saṃkappeti, na pāpakam ājivam ājivati. Imehi kho aham, thapati, catuhi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalam paññāpemi na c' eva sampannakusalam na paramakusalam na uttamapattipattam samanam ayojjham, api c' imam daharam kumaram mandam uttānaseyyakam samadhiggayha tiṭṭhati.

Dasahi kho aham, thapati, dhammehi samannāgataṃ purisapuggalam paññāpemi sampannakusalam paramakusalam uttamapattipattam samanam ayojjham. Ime akusalasilā² taham³, thapati, veditabban ti vadāmi. Itosamuṭṭhānā akusalasilā taham, thapati, veditabban ti vadāmi⁴. Idha akusalasilā aparisesā nirujjhanti⁵ taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Evaṃ paṭipanno akusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Ime kusalasilā taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Itosamuṭṭhānā kusalasilā taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Idha kusalasilā aparisesā nirujjhanti taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Evaṃ paṭipanno kusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Ime akusalasamkappā taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Itosamuṭṭhānā akusalasamkappā taham, thapati, veditabban ti vadāmi. Idha

¹ So Si Bu; Skt Bm s-igayha. ² Bm Si akusalā, & kusalā infra, throughout.

³ Bm Si tam aham, — Si noting that in Sinh: 'Anekavāresu tahan ti pātho dissati'; Skt kham (bis). ⁴ Skt repeat this sentence. ⁵ Skt nirujjhanti.

akusalasamkappā aparisesā nirujjhanti taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi. Evaṃ paṭipanno akusalānam¹ samkappānam nirodhāya paṭipanno hoti taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi. Ime kusalasamkappā², taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi. Itosamuṭṭhānā kusalasamkappā³ taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi. Idha kusalasamkappā aparisesā nirujjhanti taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi. Evaṃ paṭipanno kusalānam samkappānam nirodhāya paṭipanno hoti taḥam, thapati, veditabban ti vadāmi.

Katame ca, thapati, akusalasilā? — Akusalam kāyakkammam, akusalam vacikkammam, pāpako ājīvo, — ime vuccanti, thapati, akusalasilā. Ime ca, thapati, akusalasilā kimsamuṭṭhānā? Samuṭṭhānam] pi nesam vuttam. Cittasamuṭṭhānā ti 'ssa vacaniyam. Katamam cittam? Cittam pi hi bahu⁴ anekavidham nānappakārakam sacittam sarāgam sadosam samoham; itosamuṭṭhānā akusalasilā. Ime ca, thapati, akusalasilā kuhiṃ aparisesā nirujjhanti? Nirodho pi nesam vutto⁴. Idha, thapati, bhikkhu kāyaduccaritam pahāya kāyasucaritam bhāveti, vacīduccaritam pahāya vacīsucaritam bhāveti, manoduccaritam pahāya manosucaritam bhāveti, micchā-ājīvam pahāya sammā-ājīvena jīvikam⁵ kappeti. Etth' ete akusalasilā aparisesā nirujjhanti. Katham paṭipanno ca, thapati, akusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti? Idha, thapati, bhikkhu anupannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati viriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati; uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati viriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati; anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati viriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati; uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā⁶ asammosāya bhīyyobhāvāya⁷ vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati viriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati. Evaṃ paṭi-

¹ So Bm Si; Skt kusalānam. ² So Bm Si; Skt akusalā°. ³ Bm here et infra bahum. ⁴ Skt vuttam. ⁵ Si jivitam. ⁶ Bm thitiyā. ⁷ Skt bhīyyobhāvāya.

panno kho, thapati, akusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti.

Katame ca, thapati, kusalasilā? Kusalaṃ kāyakammaṃ, kusalaṃ vacikammaṃ, ājīvapārisuddhiṃ pi kho ahaṃ, thapati, silasmiṃ vadāmi. Ime vuccanti, thapati, kusalasilā. Ime ca, thapati, kusalasilā kiṃsamuṭṭhānā? Samuṭṭhānam pi nesaṃ vuttaṃ. Cittasamuṭṭhānā ti 'ssa vacanīyam. Katamaṃ cittaṃ? Cittaṃ pi hi bahu anekavidhaṃ nānappakārakaṃ. Yaṃ cittaṃ vītarāgaṃ vītadosaṃ vītamohaṃ, — itosamuṭṭhānā kusalasilā. Ime ca, thapati, kusalasilā kuhiṃ aparisesā nirujjhanti? Nirodho pi nesaṃ vutto. Idha, thapati, bhikkhu silavā hoti, no ca silamayo, taṃ ca ceto vimuttiṃ paññāvimuttiṃ yathābhūtaṃ pajānāti; yatth' assa te kusalasilā aparisesā nirujjhanti. Kathaṃ paṭipanno ca, thapati, kusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti? Idha, thapati, bhikkhu anuppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; uppannānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya — pe — anuppannānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya¹; uppannānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asammosāya bhīyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Evaṃ paṭipanno kho, thapati, kusalānam silānam nirodhāya paṭipanno hoti.

Katame ca, thapati, akusalasaṃkappā? Kāmasaṃkappo, byāpādasakaṃkappo, vihiṃsāsaṃkappo; — ime vuccanti, thapati, akusalasaṃkappā. Ime ca, thapati, akusalasaṃkappā kiṃsamuṭṭhānā? Samuṭṭhānam pi nesaṃ vuttaṃ. Saññāsamuṭṭhānā ti 'ssa vacanīyam. Katamaṃ saññā? Saññā pi hi bahu anekavidhā nānappakārikā², kāmasaññā byāpādasaññā vihiṃsāsaññā; itosamuṭṭhānā akusalasaṃkappā. Ime ca, thapati, akusalasaṃkappā kuhiṃ aparisesā nirujjhanti? Nirodho pi nesaṃ vutto. Idha, thapati, bhikkhu vivicc' eva kāmehi³

¹ Si adds pe. ² Si inserts yā. ³ Bm inserts pa; Si inserts vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajāṃ pītisukhaṃ paṭhamā jhānaṃ; Sk^t insert a dash.

— paṭhamajjhānaṃ upasampajja viharati; etth' ete akusalasaṃkappā aparisesā nirujjhanti. Kathaṃ paṭipanno ca, thapati, akusalānaṃ saṃkappānaṃ nirodhāya paṭipanno hoti? Idha, thapati, bhikkhu anuppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; uppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya¹ — pe — anuppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya — pe — uppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ¹ ṭhitiyā asammosāya, bhiiyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā, chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Evaṃ paṭipanno kho, thapati, akusalānaṃ saṃkappānaṃ nirodhāya paṭipanno hoti. Katame ca, thapati, kusalasaṃkappā? — Nekkhammasaṃkappo, abyāpādasāṃkappo, avihimsāsaṃkappo; ime vuccanti, thapati, kusalasaṃkappā. Ime ca, thapati, kusalasaṃkappā kiṃsamuṭṭhānā? Samuṭṭhānaṃ pi nesaṃ vuttaṃ. Saññāsamuṭṭhānā ti 'ssa vacanīyam. Katamā saññā? Saññā pi hi bahu anekavidhā nānappakārikā², nekkhammasaññā abyāpādasaññā avihimsāsaññā; itosamuṭṭhānā kusalasaṃkappā. Ime ca, thapati, kusalasaṃkappā kuhiṃ aparisesā nirujjhanti? Nirodho pi nesaṃ vutto. Idha, thapati, bhikkhu vitakkavicārānaṃ vūpasamā — pe — dutiyajjhānaṃ upasampajja viharati. Etth' ete kusalasaṃkappā aparisesā nirujjhanti. Kathaṃ paṭipanno ca, thapati, kusalānaṃ saṃkappānaṃ nirodhāya paṭipanno hoti? Idha, thapati, bhikkhu anuppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ anuppādāya chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati; uppanānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāya — pe — anuppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ uppādāya — pe — uppanānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ ṭhitiyā asammosāya bhiiyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṃ janeti vāyamati viriyaṃ ārabhati cittaṃ paggaṇhāti padahati. Evaṃ paṭipanno kho, thapati, kusalānaṃ saṃkappānaṃ nirodhāya paṭipanno hoti. Katamehi cāhaṃ³, thapati, dasahi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ

¹ Skt omit. ² Si inserts yā. ³ So Skt; Si omits cāhaṃ; Bm reads ca alone.

paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattipattam̐ samaṇaṃ ayojjham̐? Idha, thapati, bhikkhu asekhāya sammādiṭṭhiyā samannāgato hoti, asekhena sammāsaṃkappena samannāgato hoti, asekhāya sammāvācāya samannāgato hoti. asekhena sammākammantena samannāgato hoti, asekhena sammā—ājīvena samannāgato hoti, asekhena sammāvāyāmena samannāgato hoti, asekhāya¹ sammāsatiyā samannāgato hoti, asekhena sammāsamaḍhinā samannāgato hoti, asekhena sammāñāṇena samannāgato hoti, asekhāya sammāvimuttiyā samannāgato hoti. Imehi kho ahaṃ, thapati, dasahi dhammehi samannāgataṃ purisapuggalaṃ paññāpemi sampannakusalaṃ paramakusalaṃ uttamapattipattam̐ samaṇaṃ ayojjhan̐ ti.

Idaṃ avoca Bhagavā. Attamaṇo Pañcakaṅgo thapati Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

SAMAṆAMAṆḍIKĀSUTTAM²: ATTHAMAM.

79.

Evam me sutam̐. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Veļuvane Kalandakanivāpe. Tena kho pana samayena Sakuludāyi paribbājako Moranivāpe paribbājakārāme paṭivasati mahatīyā paribbājakaparisāya saddhim̐. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayam̐ nivāsetvā pattacivaram̐ ādāya Rājagahaṃ³ piṇḍāya pāvīsi. Atha kho Bhagavato etad ahoṣi: — Atippago kho tāva Rājagahaṃ piṇḍaya caritum̐. Yan-nūnāhaṃ yena Moranivāpo paribbājakārāmo yena Sakuludāyi paribbājako, ten' upasaṃkameyyan̐ ti. Atha kho Bhagavā yena Moranivāpo paribbājakārāmo, ten' upasaṃkami. Tena kho pana samayena Sakuludāyi paribbājako mahatīyā paribbājakaparisāya saddhim̐ nisinna hoti unnādinīyā uccāsaddāya

¹ Skt Bm asekhena. ² Skt Bu samaṇamaṇḍo; Bm Si samaṇamaṇḍo; cf. Sum. Vil. I p. 32 & p. 181. ³ Si inserts yena before Rājagahaṃ & tena after it.

mahāsaddāya anekavihitam tiracchānakatham kathentiya, — seyyathidam: Rājakatham¹ corakatham mahāmattakatham senākatham bhayakatham yuddhakatham annakatham pānakatham vatthakatham sayanakatham mālākatham gandhakatham nātikatham yānakatham gāmakatham nigamakatham nagarakatham janapadakatham itthikatham sūrakatham visikhākatham kumbhatthānakatham pubbapetakatham nānattakatham lokakkhāyikam samuddakkhāyikam itibhavābhavakatham iti vā. Addasā kho Sakuludāyi paribbājako Bhagavantam dūrato va āgacchantam; disvāna sakam parisam santhāpesi: — Appasaddā bhonto hontu, ma bhonto saddam akattha. Ayam samaṇo Gotamo āgacchati. Appasaddakāmo kho pana so āyasmā appasaddassa vaṇṇavādī. App' eva nāma appasaddam parisam viditvā upasamkamitabbam maññeyyāti. Atha kho te paribbājakā tuṅhī ahesum.

Atha kho Bhagavā yena Sakuludāyi paribbājako, ten' upasamkami. Atha kho Sakuludāyi paribbājako Bhagavantam etad avoca: — Etu kho bhante Bhagavā; sāgataṃ bhante Bhagavato; cirassam kho bhante Bhagavā imam pariyaṃyam akāsi, yadidam idh' āgamanāya; nisidatu bhante Bhagavā; idam āsanam paññattan ti.

Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Sakuludāyi pi kho paribbājako aññataram nīcam āsanam gahetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinnam kho Sakuludāyīm paribbājakam Bhagavā etad avoca: — Kāya nu 'ttha, Udāyi, etarahi kathāya sannisinnā? Kā ca pana vo antarākathā vippakatā ti?

Tiṭṭhat' esā, bhante, kathā yāya mayam etarahi kathāya sannisinnā. N' esā, bhante, kathā Bhagavato dullabhā bhavissati pacchāpi savanāya. Yadāham, bhante, imam parisam anupasamkanto homi, athāyam parisā anekavihitam tiracchānakatham kathenti nisinnā hoti. Yadā ca kho aham, bhante, imam parisam upasamkanto homi, athāyam parisā mamam yeva mukham ulloketi² nisinnā hoti: Yam no samaṇo Udāyi dhammam bhāsissati, tam no sossāmāti. Yadā

¹ Si here inserts pe & omits sentence to iti vā. ² So Skt Bm; Si oloketi.

pana, bhante, Bhagavā imaṃ parisāṃ upasaṃkanto hoti, atha ahañ c' eva ayañ ca parisā Bhagavato va¹ mukhaṃ ullokentā² nisinnā homa³: Yaṃ no Bhagavā dhammaṃ bhāsissati taṃ no sossāmāti.

Tena h', Udāyi, taṃ yev' ettha paṭibhātu, yathā maṃ paṭibhāseyyāti.

Purimāni, bhante, divasāni purimatarāni sabbaññū sabbadassāvī aparisesaṃ nānadassanaṃ paṭijānamāno: Carato ca me tiṭṭhato cu suttassa ca jāgarassa ca satataṃ samitaṃ nānadassanaṃ paccupaṭṭhitaṃ ti. So mayā pubbantaṃ ārabha pañhaṃ puṭṭho samāno aññen' aññaṃ paṭicari, bahiddhā kathaṃ apanāmesi, kopaṃ ca dosaṃ ca appaccayaṃ ca pātvā-kāsi. Tassa mayhaṃ, bhante, Bhagavantaṃ yeva ārabha pīti⁴ udapādi: Aho nūna Bhagavā, aho nūna sugato, yo imesaṃ dhammānaṃ kusalo ti.

Ko pan' eso, Udāyi, sabbaññū sabbadassāvī aparisesaṃ nānadassanaṃ paṭijānamāno: Carato ca me tiṭṭhato ca suttassa ca jāgarassa ca satataṃ samitaṃ nānadassanaṃ paccupaṭṭhitaṃ ti, yo tayā⁵ pubbantaṃ ārabha pañhaṃ puṭṭho samāno aññen' aññaṃ paṭicari, bahiddhā kathaṃ apanāmesi⁶ kopaṃ ca dosaṃ ca appaccayaṃ ca pātvākāsīti?

Nigaṇṭho, bhante, Nātaputto⁶ ti.

Yo kho, Udāyi, anekavihitaṃ pubbenivāsaṃ anussareyya seyyathīdaṃ: ekam pi jātiṃ, dve pi jātiyo, — pe — iti sākāraṃ sa-uddesaṃ anekavihitaṃ pubbenivāsaṃ anussareyya, so vā⁷ maṃ pubbantaṃ ārabha pañhaṃ puccheyya, tam vā 'haṃ pubbantaṃ ārabha pañhaṃ puccheyyaṃ; so vā me pubbantaṃ ārabha pañhassa veyyākaraṇena cittaṃ ārādheyya, tassa vā 'haṃ pubbantaṃ ārabha pañhassa veyyākaraṇena cittaṃ ārādheyyaṃ; so kho, Udāyi, dibbena cakkhunā visuddhena atikkantaṃ anusakena satte passeyya cavamāne upapajjamāne hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate — pe — yathā-kammūpage satte pajāneyya; so vā maṃ aparantaṃ ārabha

¹ Bm Si omit va. ² Si olokentī; Bm oloketvā; Sk ulloketo. ³ So Bm; Sk hotima; Si hoti. ⁴ Sk sīti; Bm Si sati. ⁵ Bm Si so tayā; Sk yo nays. ⁶ Bm Si Nāṭ-. ⁷ Sk omit vā here.

pañham puccheyya, tam va 'ham aparantaṃ ārabha pañham puccheyyam; so vā me aparantaṃ ā abbha pañhassa veyyākaraṇena cittaṃ ārādheyya, tassa vā 'ham aparantaṃ ārabha pañhassa veyyākaraṇena cittaṃ ārādheyyam. Api c', Udāyi, tiṭṭhatu pubbanto, tiṭṭhatu aparanto. Dhamman te desessāmi: Imasmiṃ sati, idaṃ hoti; imass' uppādā idaṃ upapajjati; imasmiṃ asati, idaṃ na hoti; imassa nirodhā imaṃ nirujjhatīti.

Aham, bhante, yāvatakam pi me iminā attabhāvena paccanubhūtaṃ, tam pi nappahomi iti sākāraṃ sa-uddesaṃ anussarituṃ; kuto panāham anekavihitaṃ pubbenivāsaṃ anussarissāmi, seyyathidaṃ: ekaṃ pi jātiṃ dve pi jātiyo — pe — iti sākāraṃ sa-uddesaṃ anekavihitaṃ pubbenivāsaṃ anussarissāmi, seyyathāpi Bhagavā. Aham hi bhante etarahi paṃsupisācakaṃ pi na passāmi, kuto panāham dibbena cakkhunā visuddhena atikkantaṃānusakena satte passissāmi cavamāne upapajjamāne hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate — pe — yathākammūpage satte pajānissāmi, seyyathāpi Bhagavā. Yam pana maṃ bhante Bhagavā evam āha: Api c', Udāyi, tiṭṭhatu pubbanto, tiṭṭhatu aparanto; dhammaṃ desessāmi¹: — Imasmiṃ sati idaṃ hoti; imass' uppādā idaṃ upapajjati; imasmiṃ asati idaṃ na hoti; imassa nirodhā idaṃ nirujjhatīti; taṃ ca pana me bhiiyosomattāya na pakkhāyati². Appeva nāmāham, bhante, sake ācariyake Bhagavato cittaṃ ārādheyyam pañhassa veyyākaraṇenāti.

Kin ti pana te, Udāyi, sake ācariyake hotīti?

Amhākaṃ, bhante, sake ācariyake evaṃ hoti: Ayam paramo vaṇṇo, ayam paramo vaṇṇo ti.

Yam pana te etaṃ, Udāyi, sake ācariyake evaṃ hoti: Ayam paramo vaṇṇo, ayam paramo vaṇṇo ti, — katamo so paramo vaṇṇo ti?

Yasmā, bhante, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti.

Katamo pana so, Udāyi, vaṇṇo, yasmā vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthīti?

¹ Bu desissāmi; Si alone inserts te. ² So Si; B^m na makkhāyati; Skt pana pakkhāyīti.

Yasmā bhante vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti¹.

Dīghā pi kho te esā, Udāyi, phareyya. Yasmā, bhante, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti vadasi; tañ ca vaṇṇaṃ na paññāpesi. Seyyathāpi, Udāyi, puriso evaṃ vadeyya: — Ahaṃ yā imaṃsmiṃ janapade janapadakalyāṇī, taṃ icchāmi taṃ kamemīti. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvaṃ janapadakalyāṇiṃ icchasi kāmesi, jānāsi taṃ janapadakalyāṇiṃ: Khattiyi vā brāhmaṇi vā vessi vā suddi vā ti? Iti puṭṭho No ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvaṃ janapadakalyāṇiṃ icchasi kāmesi, jānāsi taṃ janapadakalyāṇiṃ: Evaṃnāma² evaṃgottā iti vā ti, — pe — dīghā vā rassā vā majjhimā³ vā kāli vā sāmā vā maṅguracchavi vā ti? Amukasmiṃ gāme vā nigame vā nagare vā ti? Iti puṭṭho No ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvaṃ na jānāsi na passasi, taṃ tvaṃ icchasi kamesīti? Iti puṭṭho Āmāti vadeyya. — Taṃ kim maññasi, Udāyi? Nanu evaṃ sante tassa purisassa appāṭihirakataṃ⁴ bhāsitaṃ sampajjatīti?

Addhā kho, bhante, evaṃ sante tassa purisassa appāṭihirakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti?

Evaṃ eva kho tvaṃ, Udāyi: Yasmā, bhante, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti vadasi; tañ ca vaṇṇaṃ na paññāpesīti.

Seyyathāpi, bhante, maṇi veluriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato paṇḍukambale nikkhitto bhāsati⁵ ca tapati ca virocāti ca; evaṃvaṇṇo attā hoti arogo⁶ param maraṇā ti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yo vā⁷ maṇi veluriyo subho jātimā aṭṭhaṃso suparikammakato paṇḍukambale nikkhitto

¹ So Si; Sk reads Katamo pana so Udāyi vaṇṇo yasmā añño vaṇṇo utt. vā paṇ. vā na 'tthīti; Bm Katamo pana so paramo vaṇṇo? Yasmā bhante &c. ² Bm Si evaṃvaṇṇā. ³ So Bm & Si; Skt majjhā, which Si notes as the Sinh. reading. Cf. Nr. 80 & 1 Dīgha p. 241. ⁴ So Bu; Si appāṭihirakataṃ; Bm appāṭihirakataṃ; Skt appāṭihirikaṃ. ⁵ This is the Sinhalese reading, as noted by Si (which reads bhāsate va tapate va virocate va); Bm bhāsate ca tapate ca (as Sk infra Nr. 80). ⁶ Skt ārogo here & in Nr. 80. Cf. 1 Jāt. 368. ⁷ Skt omit vā.

bhāsati ca tapati ca virocati ca; yo vā rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, — imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca¹ paṇītataro cāti?

Yvāyam, bhante, rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yo vā rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, yo vā rattandhakāratimisāya telappadīpo, — imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyam, bhante, rattandhakāratimisāya telappadīpo, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yo vā rattandhakāratimisāya telappadīpo, yo vā rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, — imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyam, bhante, rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yo vā rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, yā vā rattiyaṃ paccūsasamayaṃ viddhe vigatavalāhake deve osadhitarākā, — imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yāyam, bhante, rattiyaṃ paccūsasamayaṃ viddhe vigatavalāhake deve osadhitarākā, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yā vā rattiyaṃ paccūsasamayaṃ viddhe vigatavalāhake deve osadhitarākā, yo² vā tadahu 'posathe pannarase viddhe vigatavalāhake deve abhido³ aḍḍharattasamayaṃ cando, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyam, bhante, tadahu 'posathe pannarase viddhe vigatavalāhake deve abhido aḍḍharattasamayaṃ cando, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

¹ So B^m Si, the latter with note 'Siha!apotthake anekathānesu vā ti pātho dissati'; S^{kt} vā . . . cāti here, but ca . . . cāti infra. ² All MSS yā here & yo in Nr. 80. ³ So Si Bu, & S^{kt} once infra; S^{kt} abhidose twice & abhidosa once; B_m abhidosaṃ always; S^t abhidese twice. In Nr. 80 S^{kt} abhido.

Tam kim maññasi, Udāyi? Yo vā tadahu 'posathe panna-rase viddhe vigatavalāhake deve abhido aḍḍharattasamayam cando, yo vā vassānam pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve abhido majjhantikasamayam suriyo, — imesam ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyam, bhante, vassānam pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve abhido majjhantikasamayam suriyo, ayam imesam ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Ato¹ kho te, Udāyi, bahūhi bahutarā devā ye imesam candimasuriyānaṃ ābhā² nānubhonti, tyāhaṃ pajānāmi. Atha ca panāhaṃ na vadāmi: Yasmā vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthīti. Atha ca pana tvam, Udāyi: Yvāyam vaṇṇo kiminā khajjopanakena hīnataro³ ca patikiṭṭhataro⁴ ca, so paramo vaṇṇo ti vadasi; tañ ca vaṇṇam na paññāpesīti.

Acchidaṃ⁵ Bhagavā katham? Acchidaṃ Sugato kathan ti?

Kim pana tvam, Udāyi, evaṃ vadasi: Acchidaṃ Bhagavā katham? acchidaṃ Sugato kathan ti?

Amhākaṃ, bhante, sake ācariyake evaṃ hoti: Ayam paramo vaṇṇo, ayam paramo vaṇṇo ti. Te mayam, bhante, Bhagavatā sake ācariyake samanuyunñijyamānā samanuggāhiyamānā samanubhāsiyamānā rittā tucchā aparaddhā ti.

Kim pan', Udāyi, atthi ekantasukho loko? Atthi ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti?

Amhākaṃ, bhante, sake ācariyake evaṃ hoti: Atthi ekantasukho loko; atthi ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti.

Katamā pana sā, Udāyi, ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti?

Idha, bhante, ekacco pānātipātaṃ pahāya pānātipātā paṭivirato hoti, adinnādānaṃ pahāya adinnādānā paṭivirato hoti, kāmesu micchācāraṃ pahāya kāmesu micchācārā paṭivi-

¹ Si tato. In Nr. 80 S^k atha. ² So MSS; Bu ābhāya. ³ Bm Si nihīnataro. ⁴ Si kilīṭṭhataro; Bm patiṭṭataro. ⁵ So S^k Si; Bm acchira.

rato hoti, musāvādaṃ pabhāya musāvādā paṭivirato hoti, aññataram vā pana tapogunaṃ samādāya vattati. Ayaṃ kho sā, bhante, ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yasmiṃ samaye pāṇātipātāṃ pabhāya pāṇātipātā paṭivirato hoti, ekantasukhī vā tasmiṃ samaye attā hoti sukhadukkhī vā ti? — Sukhadukkhī, bhante¹.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yasmiṃ samaye adinnādānaṃ pabhāya adinnādānā paṭivirato hoti, ekantasukhī vā tasmiṃ samaye attā hoti sukhadukkhī vā ti? — Sukhadukkhī, bhante.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yasmiṃ samaye kāmesu micchācāraṃ pabhāya kāmesu micchācārā paṭivirato hoti, ekantasukhī vā tasmiṃ samaye attā hoti sukhadukkhī vā ti? — Sukhadukkhī bhante.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yasmiṃ samaye musāvādaṃ pabhāya musāvādā paṭivirato hoti, ekantasukhī vā tasmiṃ samaye attā hoti sukhadukkhī vā ti? — Sukhadukkhī, bhante.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Yasmiṃ samaye aññataram tapogunaṃ samādāya vattati, ekantasukhī vā tasmiṃ samaye attā hoti sukhadukkhī vā ti? — Sukhadukkhī, bhante.

Taṃ kim maññasi, Udāyi? Api nu kho vokiṇṇasukhadukkhāṃ paṭipadaṃ āgamma ekantasukhassa lokassa sacchikiriyā hotīti²?

Acchidaṃ Bhagavā kathaṃ? acchidaṃ Sugato kathan ti?

Kim pana tvaṃ, Udāyi, evaṃ vadasi: Acchidaṃ Bhagavā kathaṃ? acchidaṃ Sugato kathan ti?

Amhākaṃ, bhante, sake ācariyake evaṃ hoti: Atthi ekantasukho loko, atthi ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti. Te mayaṃ, bhante, Bhagavatā sake ācariyake samanuyuñjīyamānā samanuggāhiyamānā samanubhāsiyamānā rittā tucchā aparaddhā pi³. Kim pana, bhante, atthi ekantasukho loko? Atthi ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti?

¹ Sk here, & Si throughout, adds ti. ² So Sk Si; Bm sacchikiriyāyāti.

³ So Si; Bm aparaddhā ti; Sk aparauḍā vā; S^t aparaddhā vā.

Atthi kho, Udāyi, ekantasukho loko; atthi ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti.

Katamā pana sā, bhante, ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti?

Idh', Udāyi, bhikkhu vivice' eva kāmehi — pe — paṭhamajjhānam upasampajja viharati; vitakkavicārānam vūpasamā — pe¹ — dutiyajjhānam² — pe — tatiyajjhānam upasampajja viharati. Ayam kho sā, Udāyi, ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti.

Na kho³ sā, bhante, ākāravatī paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāya. Sacchikato hi 'ssa, bhante, ettāvatā ekantasukho loko hotīti⁴.

Na khvāssa⁵, Udāyi, ettāvatā ekantasukho loko sacchikato hoti; ākāravatī tveva sā paṭipadā ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāyāti.

Evam vutte, Sakuludāyissa paribbājakassa parisā unnādinī uccāsaddā mahāsaddā⁶ ahoṣi⁷: — Ettha mayam anassāma sācariyakā; ettha mayam⁸ anassāma sācariyakā; na mayam ito bhiyyo uttaritaram pajānāmāti. Atha kho Sakuludāyi paribbājako te paribbājake appasadde katvā Bhagavantam etad avoca: Kittāvatā pan' assa, bhante, ekantasukho loko sacchikato hotīti?

Idh', Udāyi, bhikkhu sukhasa ca pahānā — pe — catutthajjhānam upasampajja viharati; yāvatā devatā ekantasukham lokam uppannā, tāhi devatāhi saddhim santiṭṭhati sallapati sākaccham samāpajjati. Ettāvatā khvāssa, Udāyi, ekantasukho loko sacchikato hotīti.

Etassa nūna⁹, bhante, ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāhetu bhikkhū Bhagavati brahmacariyam carantīti?

Na kho, Udāyi, etassa ekantasukhassa lokassa sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyam caranti. Atthi kho, Udāyi, aññe va dhammā uttaritarā ca paṇītarā ca yesam sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyam carantīti.

¹ Skt omit. ² Bm Si insert upasampajja viharati, pitiyā ca virāgā. ³ Bm Si kin nu kho. ⁴ Skt hoti. ⁵ Bm Si na khvāssa; Sk nakkhāvāssa; St nakkhāvāssa. ⁶ Bm Si uccāsaddamahāsaddā. Supra Skt unnādinī. ⁷ So Skt Si; Bm ahesum. ⁸ Skt add p'. ⁹ So Skt Si; Bm nanu.

Katame pana te, bhante, dhammā uttaritarā ca paṇītatārā ca, yesam sacchikiriyāhetu bhikkhū Bhagavati brahmacariyaṃ carantīti?

Idh', Udāyi, Tathāgato loka uppajjati, araham sammā-sambuddho, vijjācaranasampanno sugato lokavidū, anuttaro purisadammasārathi, satthā devamanussānam buddho bhagavā — pe — so ime pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalikaraṇe vivicc' eva kāmehi — pe — paṭhamajjhānam upasampajja viharati. Ayam pi kho, Udāyi, dhammo uttaritaro ca paṇītataro ca, yassa sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ caranti. Puna ca param. Udāyi, bhikkhu vitakkavičārānam vūpasamā — pe — dutiyajjhānam, tatiyajjhānam, catuṭṭhajjhānam upasampajja viharati. Ayam pi kho, Udāyi, dhammo uttaritaro ca paṇītataro ca, yassa sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ caranti. So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite ānejjappatte pubbenivāsānussatiñāṇāya cittaṃ abhininnāmeti. So anekavihitam pubbenivāsam anussarati; seyyathidaṃ: ekam pi jātim dve pi jātiyo — pe — iti sākāram sa-uddesam anekavihitam pubbenivāsam anussarati. Ayam pi kho, Udāyi, dhammo uttaritaro ca paṇītataro ca, yassa sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ caranti. So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite ānejjappatte sattānam cutūpapātāñāṇāya cittaṃ abhininnāmeti. So dibbena cakkunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate — pe -- yathā-kammūpage satte pajānāti. Ayam pi kho, Udāyi, dhammo uttaritaro ca paṇītataro ca, yassa sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ caranti. So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye ṭhite ānejjappatte āsavānam khayañāṇāya cittaṃ abhininnāmeti. So: idaṃ dukkhan ti yathābhūtam pajānāti, ayam dukkhasanudayo ti — pe — ayam dukkhanirodho ti, — pe — ayam dukkhanirodhagāminī paṭipadā ti yathābhūtam pajānāti; ime āsavā ti yathābhūtam pajānāti; ayam āsava-

samudayo ti — pe — ayaṃ āsavanirodho ti — pe — ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā ti yathābhūtaṃ pajānāti. Tassa evaṃ jānato evaṃ passato kāmāsavā pi cittaṃ vimuccati, bhavāsavā pi cittaṃ vimuccati, avijjāsavā pi cittaṃ vimuccati; vimuttasmiṃ vimuttam iti nāṇaṃ hoti; Khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇiyaṃ, nāparaṃ itthattāyāti pajānāti. Ayaṃ kho, Udāyi, dhammo uttaritaro ca paṇītataro ca, yassa sacchikiriyā hetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ caranti. Ime kho, Udāyi, dhammā uttaritarā ca paṇītatarā ca, yesaṃ sacchikiriyāhetu bhikkhū mayi brahmacariyaṃ carantīti.

Evaṃ vutte, Sakuludāyi paribbājako Bhagavantaṃ etad avoca: — Abhikkantaṃ, bhante; abhikkantaṃ, bhante. Seyyathāpi, bhante, nikujjitaṃ vā ukkujeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūlhasa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya: Cakkhumanto rupāni dakkhintīti; — evam evaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ, bhante, Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca. Labheyyāhaṃ, bhante, Bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyaṃ upasampadaṃ ti.

Evaṃ vutte Sakuludāyissa paribbājakassa parisā Sakuludāyīṃ paribbājakaṃ etad avoca¹: — Mā, bhavaṃ Udāyi, samaṇe Gotame brahmacariyaṃ cari; mā, bhavaṃ Udāyi, ācariyo hutvā antevāsīvāsaṃ vasi. Seyyathāpi nāma maṇiko² hutvā uddekaniko³ assa, evaṃ sampadam etaṃ⁴ bhoṭo Udāyissa⁵ hhavissati. Mā bhavaṃ Udāyi samaṇe Gotame brahmacariyaṃ cari; mā bhavaṃ Udāyi ācariyo⁶ hutvā antevāsīvāsaṃ vasīti. Iti-hidaṃ Sakuludāyissa paribbājakassa parisā Sakuludāyīṃ paribbājakaṃ antarāyaṃ⁷ akāsi Bhagavati brahmacariye ti.

CŪĪASAKULUDĀYISUTTAM NAVAMAṀ.

¹ Bm (alone) avocum. ² Si udakamaṇiko. ³ So Sk Si; St uddevakaniko; Bm udaṇjaniko ⁴ Bm Si idaṃ. ⁵ Bm adds ca. ⁶ Sk ācariyako. ⁷ Sk antarāyekāsi.

80.

Evam me sutam. Ekam samayam Bhagavā Sāvattthiyam viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho Vekhanasso ¹ paribbājako yena Bhagavā ten' upasamkamami, upasamkamitvā Bhagavatā saddhim sammodi sammodaniyam katham sārāṇiyam vitisāretvā ekamantaṃ atthāsi. Ekamantaṃ tthito kho Vekhanasso paribbājako Bhagavato santike udānaṃ udānesi: — Ayam paramo vaṇṇo, ayam paramo vaṇṇo ti.

Kim pana tvam, Kaccāna, evaṃ vadasi: Ayam paramo vaṇṇo, ayam paramo vaṇṇo ti? Katamo so paramo vaṇṇo ti?

Yasmā, bho Gotama, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti.

Katamo pana so, Kaccāna, vaṇṇo yasmā vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi?

Yasmā, bho Gotama, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti.

Dīghā pi kho te esā, Kaccāna, phareyya. Yasmā, bho Gotama, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītataro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti vadasi; taṃ ca vaṇṇaṃ na paññāpesi. Seyyathāpi, Kaccāna, puriso evaṃ vadeyya: — Ahaṃ yā imasmiṃ janapade janapadakalyāṇi, taṃ icchāmi taṃ kāmemeṭi. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvam janapadakalyāṇi icchasi kāmesi, jānāsi taṃ janapadakalyāṇiṃ: Khattiyi vā brāhmaṇi vā vessi vā suddi vā ti? Iti puṭṭho No ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvam janapadakalyāṇi icchasi kāmesi, jānāsi taṃ janapadakalyāṇiṃ: Evaṃ-nāmā evaṃ-gottā iti vā ti — pe — dīghā vā rassā vā majjhimā² vā kālī vā sāmā vā maṅguracchavī vā ti? Amukasmiṃ gāme vā nigame vā nagare vā ti? Iti puṭṭho No ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: — Ambho purisa, yaṃ tvam na jānāsi na passasi, taṃ tvam icchasi kāmesiti? Iti puṭṭho Āmāti vadeyya. — Taṃ

¹ So Bu twice & Skt once; Bm throughout & Skt four times Vekhanassa; Si Vekhanassa throughout; Skt once Vekhanassa. ² Sk majjhā. Cf. p. 33.

kim maññasi, Kaccāna? Nanu evaṃ sante tassa purisassa appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti?

Addhā kho, bho Gotama, evaṃ sante tassa purisassa appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti.

Evam eva kho tvaṃ, Kaccāna: Yasmā, bho Gotama, vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro vā paṇītaro vā na 'tthi, so paramo vaṇṇo ti vadasi, tañ ca vaṇṇaṃ na paññāpesīti.

Seyyathāpi, bho Gotama, maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso superikammakato paṇḍukambale nikkhitto bhāsati ca tapati¹ ca virocati ca; evaṃvaṇṇo attā hoti arogo param maraṇā ti.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṃso superikammakato paṇḍukambale nikkhitto bhāsati ca tapati ca virocati ca, yo vā rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, — imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītaro cāti?

Yvāyaṃ, bho Gotama, rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītaro cāti.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā rattandhakāratimisāya kimi khajjopanako, yo vā rattandhakāratimisāya telappadīpo, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītaro cāti?

Yvāyaṃ, bho Gotama, rattandhakāratimisāya telappadīpo, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītaro cāti.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā rattandhakāratimisāya telappadīpo, yo vā rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītaro cāti?

Yvāyaṃ, bho Gotama, rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītaro cāti.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā rattandhakāratimisāya mahā aggikkhandho, yā vā rattiyā paccūsasamayaṃ

¹ Sk here & infra bhāsate ca tapate. See p 33.

viddhe vigatavalāhake deve osadhitārakā, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yāyaṃ, bho Gotama, rattiyā paccūsasamayaṃ viddhe vigatavalāhake deve osadhitārakā, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cati.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā rattiyā paccūsa-samayaṃ viddhe vigatavalāhake deve osadhitārakā, yo vā tadahu 'posathe pannarase viddhe vigatavalāhake deve abhido aḍḍharattasamayaṃ cando, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyaṃ, bho Gotama, tadahu 'posathe pannarase viddhe vigatavalāhake deve abhido aḍḍharattasamayaṃ cando, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Taṃ kim maññasi, Kaccāna? Yo vā tadahu 'posathe pannarase viddhe vigatavalāhake deve abhido aḍḍharattasamayaṃ cando, yo vā vassānaṃ pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve abhido majjhantikasamayaṃ suriyo, imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ katamo vaṇṇo abhikkantataro ca paṇītataro cāti?

Yvāyaṃ, bho Gotama, vassānaṃ pacchime māse sarada-samaye viddhe vigatavalāhake deve abhido majjhantikasamayaṃ suriyo, ayaṃ imesaṃ ubhinnaṃ vaṇṇānaṃ abhikkantataro ca paṇītataro cāti.

Ato kho te, Kaccāna, bahūhi bahutarā devā, ye imesaṃ candimasuriyānaṃ ābhā nānubhonti, tyāhaṃ pajānāmi. Atha ca panāhaṃ na vadāmi: Yasmā vaṇṇā añño vaṇṇo uttaritaro ca paṇītataro ca na 'tthīti. Atha ca pana tvaṃ, Kaccāna: Yvāyaṃ vaṇṇo kiminā khajjopanakena hīnataro ca patikiṭṭha-taro ca, so paramo vaṇṇo ti vadasi; taṃ ca vaṇṇaṃ na paññāpesīti.

Pañca kho ime, Kaccāna, kāmaguṇā. Katame pañca? — Cakkhaviññeyyā rūpā iṭṭhā kantā manāpā piyarūpā kāmūpa-saṃhitā rajaniyā¹; sotaviññeyyā saddā — pe² —; ghāna-viññeyyā gandhā; jivhāviññeyyā rasā; kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā³

¹ So Skt Si; Bm rajaniyā. Cf. 1 Maj. 85, 1 Dīgha p. 245. ² Si omits.

³ So Bm Si; Skt potṭhabbā.

itthā kantā manāpā piyarūpā kāmūpasamhitā rajaniyā. Ime kho, Kaccāna, pañca kāmagaṇā. Yam kho, Kaccāna, ime pañca kāmagaṇe paṭicca uppajjati sukhaṃ somanassaṃ, idaṃ vuccati kāmasukhaṃ. Iti kāmehi kāmasukhaṃ kāmasukhā kāmaggasukhaṃ tattha aggam akkhāyatīti.

Evam vutte Vekhanasso paribbājako Bhagavantam etad avoca: — Acchariyam, bho Gotama¹, abbhutam, bho Gotama. Yāva subhāsitaṃ c' idaṃ bhoto Gotamena: — Kāmehi kāmasukhaṃ kāmasukhā kāmaggasukhaṃ tattha aggam akkhāyatīti².

Dujjānam kho etaṃ, Kaccāna, tayā aññaditthikena aññakhantikena aññarūcikena aññatrayogena³ aññathācariyakena⁴ kāmam vā⁵ kāmasukhaṃ vā kāmaggasukhaṃ vā. Ye kho te, Kaccāna, bhikkhū arahanto khīṇāsavaṃ vusitavanto katakaraṇīyā ohitabhārā anuppattasadatthāparikhīṇabhavasamyojanā⁶ sammadaññāvimuttā, te kho etaṃ⁷ jāneyyūṃ: Kāmam⁸ vā kāmasukhaṃ vā kāmaggasukhaṃ vā ti.

Evam vutte Vekhanasso paribbājako kupito anattamano Bhagavantam yeva khumsento Bhagavantam yeva vambhento Bhagavantam yeva vadamāno: Samaṇo ca⁹ Gotamo pāpito¹⁰ bhavissatīti, Bhagavantam etad avoca¹¹: — Evam eva pan' idh' eke¹² samaṇabrāhmaṇā ajānantā pubbantam apassantā¹³ aparantam, atha ca¹⁴ pana: Khīṇā jāti vusitam brahmacariyam kataṃ karaṇīyam nāparam itthāttāyāti¹⁵ paṭijānanti; Tesam idaṃ bhāsitaṃ hassakam yeva sampajjati¹⁶ nāmakam¹⁷ yeva sampajjati rittakam yeva sampajjati tucchakam yeva sampajjatīti.

Ye kho te, Kaccāna, samaṇabrāhmaṇā ajānantā pubban-

¹ Bm repeats these three words. ² Bm adds Kāmehi, bho Gotama, kāmasukhaṃ . . . aggam akkhāyatīti. ³ So Skt Bm; Si aññatthayogena. ⁴ So Skt Si; Bm aññatrāc. ⁵ Bm kāmā vā; Skt kāmāsava; Si kāmam vā, with note that the Burmese reading is kāmā vā. ⁶ Sk -khīṇā bhavasāññojanā. ⁷ Bm evam. ⁸ So Skt here, with Si. ⁹ Bm Si omit ca. ¹⁰ So Skt Si Bu; Bm pāpiko. ¹¹ For the above passage cf. I Digha p. 90. ¹² Bm Si ekacce. ¹³ Si ajānantā. ¹⁴ Skt omit ca. ¹⁵ Bm paṭijānamāti throughout. ¹⁶ Bm omits these three words here & inserts hasitam yeva sampajjati before rittakam. ¹⁷ So Skt Bm & 1 Digha 240; Si Bu lamakam.

taṃ apassantā aparantaṃ: Khīnā jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇiyaṃ nāparaṃ itthattāyāti pajānāmāti paṭijānanti; tesaṃ so yeva sahadhammiko¹ niggaho hoti². Api ca, Kaccāna, tiṭṭhatu pubbanto tiṭṭhatu aparanto. Etu viññū puriso asaṭho amāyāvī ujjujātiko: Ahaṃ anusāsāmi, ahaṃ dhammaṃ desemi; yathānusiṭṭhaṃ tathā paṭipajjamāno na cirass' eva sāmaṃ ñeva³ ñassati sāmaṃ dakkhīti⁴. Evaṃ kira sammā⁵ bandhanā vippamokkho hoti yadidaṃ avijjābandhanā. Seyyathāpi, Kaccāna, daharo kumāro mando uttānaseyyako kaṇṭhapañcamehi bandhanehi baddho assa suttabandhanehi; tassa vuddhim anvāya indriyānaṃ paripākam anvāya tāni bandhanāni mucceyyuṃ⁶; so mokkho 'mhīti⁷ kho jāneyya no ca bandhanaṃ⁸; — evaṃ eva kho, Kaccāna, etu viññū puriso asaṭho amāyāvī ujjujātiko: Ahaṃ anusāsāmi, ahaṃ dhammam desemi; yathānusiṭṭhaṃ tathā paṭipajjamāno na cirass' eva sāmaṃ ñeva ñassati sāmaṃ dakkhīti. Evaṃ kira sammā bandhanā vippamokkho hoti yadidaṃ avijjābandhanā ti.

Evaṃ vutte Vekhanasso paribbājako Bhagavantaṃ etad avoca: — Abhikkantaṃ, bho Gotama, abhikkantaṃ, bho Gotama⁹. — pe — upāsakam maṃ bhavaṃ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

VEKHANASSASUTTAM DASAMAṀ.

PARIBBĀJAKAVAGGO TATIYO.

¹ So Bm Si; Skt tesaṃ tesāhaṃ dhammiko. ² So Skt Si; Bm hotīti.
³ Skt sakhamāṃ ñevam. ⁴ So Sk (bis) Si (bis) St (once); Bm St (once) dakkhīti. See also Nr. 99. ⁵ Bm evaṃ kir' āyasmā; Si evaṃ kirayasmā, with note that the Sinh. reading is kira sammā. ⁶ Si muñceyyuṃ. ⁷ So Si; Skt mokkho 'mhi; Bm mokkh' asmiti. ⁸ So Bm Si; Sk bandham.
⁹ Bm omits the three words repeated.

81.

Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kosalesu cārikam carati mahatā bhikkhusaṅghena saddhim. Atha kho Bhagavā maggā okkamma aññatarasmim padese sitam pātvā-kāsi. Atha kho āyasmato Ānandassa etad ahoṣi: — Ko nu kho hetu, ko paccayo Bhagavato sitassa pātukammāya? Na akāraṇena Tathāgatā sitam pātukarontīti. Atha kho āyasmā Ānando ekaṃsaṃ cīvaraṃ¹ katvā yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā Bhagavantam etad avoca: — Ko nu kho, bhante, hetu, ko paccayo Bhagavato sitassa pātukammāya? Na akāraṇena Tathāgatā sitam pātukarontīti.

Bhūtapubbaṃ, Ānanda, imasmim padese Vebhaḷiṅgam² nāma gāmanigamo ahoṣi iddho c' eva phīto³ ca bahujaṇo ākiṇṇamanusso. Vebhaḷiṅgam kho, Ānanda, gāmanigamaṃ Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho upanissāya vihāsi. Idha sudam, Ānanda, Kassapassa bhagavato arahato sammā-sambuddhassa ārāmo ahoṣi. Idha sudam, Ānanda, Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho nisinnako bhikkhusaṅgham ovadatīti.

Atha kho āyasmā Ānando catugguṇā saṅghāṭim paññāpetvā Bhagavantam etad avoca: — Tena hi, bhante, Bhagavā nisīdatu. Evāyam bhūmippadeso⁴ dvīhi arahantehi sammā-sambuddehi paribhutto bhavissatīti. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Nisajja kho Bhagavā āyasmantam Ānandam āmantesi: — Bhūtapubbaṃ, Ānanda, imasmim padese Vebhaḷiṅgam nāma gāmanigamo ahoṣi iddho c' eva phīto ca bahujaṇo ākiṇṇamanusso. Vebhaḷiṅgam kho, Ānanda, gāmanigamaṃ Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho upanissāya vihāsi. Idha sudam, Ānanda, Kassapassa bhagavato arahato sammā-sambuddhassa ārāmo ahoṣi. Idha sudam, Ānanda, Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho nisinnako

Si uttaris angam, with note that the Sinh. reading is cīvaraṃ. ² So Sk^t Bu; Bm Vegalingam; Si Vebhaligam, — with note that the Sinh. & Burmese reading is Vebhaḷiṅgam. ³ So Si; Sk^t pito; Bm phito. ⁴ So Sk^t Si; Bm ettha. Ayam bhūmippadeso.

bhikkhusaṅghaṃ ovaḍaṭṭi. Vebhaṅge kho, Ānanda, gāmaṇi-
game Ghaṭṭikāro¹ nāma kumbhakāro Kassapassa bhagavato
arahato sammā-sambuddhassa upatṭhāko ahosi aggupatṭhāko.
Ghaṭṭikārassa kho, Ānanda, kumbhakārassa Jotipālo nāma
5 māṇavo saḥāyo ahosi piyasahāyo. Atha kho, Ānanda, Ghaṭṭi-
kāro kumbhakāro Jotipālaṃ² māṇavaṃ āmantesi: — Āyāma,
samma Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammā-
sambuddhaṃ dassanāya upasaṃkamissāma; sādhusammataṃ
hi me tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambud-
10 dhassāti. Evaṃ vutte, Ānanda, Jotipālo māṇavo Ghaṭṭikāraṃ
kumbhakāraṃ etad avoca: — Alaṃ, samma Ghaṭṭikāra; kiṃ
pana tena muṇḍakena samaṇakena diṭṭhenāti? Dutiyam pi
kho, Ānanda. — pe — tatiyam pi kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro
kumbhakāro Jotipālaṃ māṇavaṃ etad avoca: — Āyāma,
15 samma Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammā-
sambuddhaṃ dassanāya upasaṃkamissāma; sādhusammataṃ
hi me tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambud-
dhassāti. Tatiyam pi kho, Ānanda, Jotipālo māṇavo Ghaṭṭi-
kāraṃ kumbhakāraṃ etad avoca: — Alaṃ, samma Ghaṭṭi-
kāra; kiṃ pana tena muṇḍakena samaṇakena diṭṭhenāti?

Tena hi, samma Jotipāla, sottiṃ sināniṃ³ ādāya nadiṃ
gamissāma sināyitun ti. Evaṃ sammāti kho, Ānanda, Jotipālo
māṇavo Ghaṭṭikārassa kumbhakārassa paccassosi.

Atha kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro ca kumbhakāro Jotipālo
ca māṇavo sottiṃ sināniṃ ādāya nadiṃ agamaṃsu sināyitun.
Atha kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro kumbhakāro Jotipālaṃ māṇavaṃ
āmantesi: — Ayaṃ, samma Jotipāla, Kassapassa bhagavato
arahato sammā-sambuddhassa avidūre ārāmo. Āyāma, samma
Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammā-sambud-
dhaṃ dassanāya upasaṃkamissāma. Sādhusammataṃ hi me
tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambuddhassāti.
Evaṃ vutte, Ānanda, Jotipālo māṇavo Ghaṭṭikāraṃ kumbha-
kāraṃ etad avoca: — Alaṃ, samma Ghaṭṭikāra, kiṃ pana

¹ So Skt Si Bu; Bm Ghaṭṭikāro throughout. ² Bm inserts nāma after Ghaṭṭikāro & Jotipālaṃ. ³ So Skt Bu; Bm sotthisinānaṃ āhara; Si sottisinānaṃ, with note that the Sinh. reading is sottiṃ sināniṃ.

tena muṇḍakena samaṇakena diṭṭhenāti? Dutiyam pi kho, Ānanda, — pe — tatiyam pi kho, Ānanda. Ghaṭṭikāro kumbhakāro Jotipālaṃ māṇavaṃ etad avoca: — Ayaṃ, samma Jotipāla, Kassapassa bhagavato arahato sammā-sambuddhassa avidūre ārāmo. Āyāma, samma Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantam arahantaṃ sammā-sambuddham dassanāya upasamkamissāma. Sādhusammataṃ hi me tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambuddhassāti. Tatiyam pi kho, Ānanda, Jotipālo māṇavo Ghaṭṭikāraṃ kumbhakāraṃ etad avoca: — Alaṃ, samma Ghaṭṭikāra, kiṃ pana tena muṇḍakena samaṇakena diṭṭhenāti? Atha kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro kumbhakāro Jotipālaṃ māṇavaṃ ovaṭṭikāya parāmasitvā etad avoca: — Ayaṃ, samma Jotipāla, Kassapassa bhagavato arahato sammā-sambuddhassa avidūre ārāmo. Āyāma, samma Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantam arahantaṃ sammā-sambuddham dassanāya upasamkamissāma. Sādhusammataṃ hi me tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambuddhassāti. Atha kho, Ānanda, Jotipālo māṇavo ovaṭṭikaṃ viniveṭhetvā¹ Ghaṭṭikāraṃ kumbhakāraṃ etad avoca: — Alaṃ, samma Ghaṭṭikāra; kiṃ pana tena muṇḍakena samaṇakena diṭṭhenāti? Atha kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro kumbhakāro Jotilālaṃ māṇavaṃ sīsanahātaṃ² kesesu parāmasitvā etad avoca: — Ayaṃ, samma Jotipāla, Kassapassa bhagavato arahato sammā-sambuddhassa avidūre ārāmo. Ayāma, samma Jotipāla, Kassapaṃ bhagavantam arahantaṃ sammā-sambuddham dassanāya upasamkamissāma. Sādhusammataṃ hi me tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambuddhassāti. Atha kho, Ānanda, Jotipālassa māṇavassa etad ahosi: — Acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho. Yatra hi nāmāyaṃ Ghaṭṭikāro kumbhakāro ittara-jacco samāno ambhākaṃ sīsanahātānaṃ³ kesesu parāmasitabbaṃ³ maññissati; na vat' idaṃ⁴ orakaṃ maññe bhavissatīti; Ghaṭṭikāraṃ kumbhakāraṃ etad avoca: — Yāvetadohi pi⁵, samma Ghaṭṭikārāti. Yāvetadohi pi, samma Jotipāla. tathā hi paṇa

¹ So Sk Bu; Si vinivedhetvā; Bm vinivaṭṭetvā. ² Sk sīsam nahātaṃ; Bm Si sīsanahātānaṃ. ³ Si parāmasitvā. ⁴ Bm adds kira; Bu na vadat' idaṃ. ⁵ So Sk Si Bu; Bm yāvatādohi pi.

me sādhusammataṃ tassa Bhagavato dassanaṃ arahato sammā-sambuddhassāti.

Tena hi, samma Ghaṭikāra, muñca; gamissāmāti.

Atha kho, Ānanda, Ghaṭikāro ca kumbhakāro Jotipālo ca māṇavo yena Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho ten' upasāṃkamimsu. Upasāṃkamtivā Ghaṭikāro kumbhakāro Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammā-sambuddham abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Jotipālo pana māṇavo Kassapena bhagavatā arahatā sammāsambuddhena saddhiṃ sammodi, sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho, Ānanda, Ghaṭikāro kumbhakāro Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammā-sambuddham etad avoca: — Ayaṃ me, bhante, Jotipālo māṇavo sahāyo piyasahāyo; imassa Bhagavā dhammaṃ desetūti. Atha kho, Ānanda, Kassapo bhagavā araham sammā-sambuddho Ghaṭikāraṃ ca kumbhakāraṃ Jotipālaṃ ca māṇavaṃ dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho, Ānanda, Ghaṭikāro ca kumbhakāro Jotipālo ca māṇavo Kassapena bhagavatā arahatā sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Kassapassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā utthāy' āsanā Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammāsambuddham abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamimsu.

Atha kho, Ānanda, Jotipālo māṇavo Ghaṭikāraṃ kumbhakāraṃ etad avoca: — Imaṃ nu tvaṃ, samma Ghaṭikāra, dhammaṃ suṇanto, atha ca pana na¹ agārasmā anāgariyaṃ pabbajasīti²?

Nanu maṃ³, samma Jotipāla, jānāsi: Andhe jinṇe mātā-pitaro posemīti?

Tena hi, samma Ghaṭikāra, ahaṃ agārasmā anāgariyaṃ pabbajissāmāti.

Atha kho, Ānanda, Ghaṭikāro ca kumbhakāro Jotipālo ca māṇavo yena Kassapo bhagavā araham sammāsambuddho

¹ Si omits na, which B^m inserts after anāgariyaṃ. ² So Si; S^k pabbajasīti; B^m pabbajissasīti. ³ B^m mama.

ten' upasaṅkamimsu; upasaṅkamitvā Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammāsambuddhaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu. Ekamantaṃ nisinna kho, Ānanda, Ghaṭṭikāro kumbhakāro Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ samnā-sambuddhaṃ etad avoca: — Ayaṃ me, bhante, Jotipālo māṇavo sahāyo¹ piyasaṃhāyo. Imaṃ Bhagavā pabbajetūti. Alatta kho, Ānanda, Jotipālo māṇavo Kassapassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa santike pabbajjaṃ alatta upa-sampadaṃ. Atha kho, Ānanda, Kassapo bhagavā arahantaṃ sammāsambuddho acirūpasampanne² Jotipāle māṇave addha-māsūpasampanne³ Vebhallaṅge yathābhirantaṃ viharitvā yena Bārāṇasī tena cārikaṃ pakkāmi; anupubbena cārikaṃ caramāno yena Bārāṇasī tad avasari.

Tatra sudāṃ, Ānanda, Kassapo bhagavā arahantaṃ sammāsambuddho Bārāṇasiyaṃ viharati Isipatane Migadāye. Assosi kho, Ānanda, Kikī⁴ Kāsirājā: Kassapo kira bhagavā arahantaṃ sammāsambuddho Bārāṇasiyaṃ anupatto Bārāṇasiyaṃ viharati Isipatane Migadāye ti. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā bhadraṇi bhadraṇi yānāni yojāpetvā bhadrāṃ⁵ yānaṃ abhirūhitvā bhadrehi bhadrehi yānehi Bārāṇasiyā niyyāsi mahatā rājānubhāvena Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammāsambuddhaṃ dassanāya; yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccorohitvā pattiko va yena Kassapo bhagavā arahantaṃ sammāsambuddho ten' upasaṅkami; upasaṅkamitvā Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammāsambuddhaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho, Ānanda, Kikī Kāsirājānaṃ Kassapo bhagavā arahantaṃ sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesī samādapesi samuttejesī sampahaṃsesī. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā Kassapena bhagavatā arahatā sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassito samādapito sammuttejito sampahaṃsīto Kassapaṃ bhagavantaṃ arahantaṃ sammāsambuddhaṃ etad avoca: —

¹ Here, as above, Bm inserts ahoṣi. ² So Si; Bm has ī; Sk abhirūpo-sampatto, & ends this & the next three words with o. ³ Bm addha-.
⁴ Si Kikī; Bm Kikī, as Sk generally. Here Sk reads Kikī. ⁵ Bm (not Sk or Si) repeats bhadrāṃ here, as always.

Adhivāsetu me, bhante, Bhagavā svātanāya bhattam saddhim bhikkhusamghenāti. Adhivāsesi kho, Ānanda, Kassapo bhagavā araham sammāsambuddho tuṅhībhāvena. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā Kassapassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa adhivāsanam viditvā utthāy' āsanā Kassapam bhagavantam arahantam sammāsambuddham abhivādetvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā tassā rattiyā accayena sake nivesane paṇitam khādanīyam bhojanīyam¹ paṭiyādāpetvā paṇdumuṭikassa² sāliṇo vicitakālakam anekasūpam anekabyañjanam Kassapassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa kālam ārocāpesi: Kālo, bhante, niṭṭhitam bhattan ti.

Atha kho, Ānanda, Kassapo bhagavā araham sammāsambuddho pubbaṅhasamayam nivāsetvā pattacīvaram ādāya yena Kikissa Kāsiraṇṇo nivesanam ten' upasamkama; upasamkamtvā paññatte āsane nisīdi saddhim bhikkhusamghena. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā buddhapamukham bhikkhusamgham paṇitena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā Kassapam bhagavantam arahantam sammāsambuddham bhuttāvim onīta-pattapaṇim³ aññataram nīcam āsanam gahetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinno kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā Kassapam bhagavantam arahantam sammāsambuddham etad avoca: — Adhivāsetu me, bhante, Bhagavā Bārāṇasiyam vassāvāsam, evarūpam samghassa upaṭṭhānam bhavissatīti. Alam, mahārāja, adhivuttho⁴ me vassāvāso ti. Dutiyam pi kho, Ānanda, — pe — tatiyam pi kho, Ānanda, Kikī Kāsirājā Kassapam bhagavantam arahantam sammāsambuddham etad avoca: — Adhivāsetu me, bhante, Bhagavā Bārāṇasiyam vassāvāsam, evarūpam samghassa upaṭṭhānam bhavissatīti. Alam, mahārāja; adhivuttho me vassāvāso ti. Atha kho, Ānanda, Kikissa Kāsiraṇṇo: Na me Kassapo bhagavā

¹ So Si Bu; S^k B^m bhojanīyam. ² So S^k Bu; Si paṇdumudikassa, with note that the Sinh. reading is paṇdumuṭikassa; B^m paṇḍuputakassa here & paṇḍuputakassa infra. ³ S^k & Si here onīta-; B^m here onīta-. But see infra page 64, & I Sum. Vil. p. 277. ⁴ So S^k Bu; B^m Si adhivuttho.

araham sammāsambuddho adhvāseti Bārāṇasiyam vassāvāsan ti, ahu-d-eva aññathattam ahu domanassam. Atha kho, Ānanda, Kiki Kāsirājā Kassapam bhagavantam arahantam sammāsambuddham etad avoca: — Atthi nu te, bhante, añño koci mayā upatthākatāro ti? Atthi, mahārāja, Vebhaṅgam nāma gāmanigamo; tattha Ghaṭṭikāro nāma kumbhakāro; so me upatthāko aggupatthāko¹. Tuyham kho pana, mahārāja: Na me Kassapo bhagavā araham sammāsambuddho adhvāseti Bārāṇasiyam vassāvāsan ti atthi² aññathattam atthi domanassam; tayidam Ghaṭṭikāre kumbhakāre³ na 'tthi na ca bhavissati. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro buddham saraṇam gate dhammam saraṇam gato saṅgham saraṇam gato. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro pānātipātā paṭivirato adinnādānā paṭivirato kāmesu micchācārā paṭivirato musāvādā paṭivirato surāmerayamajjapamādatthānā paṭivirato. Ghaṭṭikāro kho mahārāja, kumbhakāro buddhe aveccappasādena samannāgato, dhamme — pe⁴ — saṅghe, ariyakantehi silehi samannāgato. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro dukkhe nikkāṅkho⁵ dukkhasamudaye nikkāṅkho dukkhanirodhe nikkāṅkho dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya nikkāṅkho. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro ekabhattiko brahmācārī sīlavā kalyāṇadhammo. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro nikkhittamaṇisuvanno apetajātarūparajato. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro⁶ na⁷ musalena⁸ na sahatthā⁹ paṭhaviṃ¹⁰ khanati¹¹. Yam hoti kūlapaluggam¹² vā mūsikkuro vā tam kāmena¹³ āharitvā bhājanam karitvā evam āha: — Ettha¹⁴ yo icchati taṇḍulapabhivattāni¹⁵ vā muggapabhivattāni vā kālāyapabhivattāni¹⁶ vā nikkhipitvā yam icchati tam haratūti. Ghaṭṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro andhe

¹ Bm omits. ² Bm Si atth' eva. ³ So Sk Si; Bm Gh-assa K-rassa. ⁴ Bm Si omit pe here & repeat aveccappasādena samannāgato both here & after saṅghe. ⁵ Bm nikkāṅkho throughout. ⁶ Sk adds pana. ⁷ Bm omits. ⁸ So Si; Sk musalo; Bm musale. ⁹ Bm omits na s. ¹⁰ Bm paṭhaviṃ ca; Si paṭhaviṃ ca. ¹¹ So Bm; Sk khaṇāti; Si khaṇāti. ¹² Bm kul. ¹³ Bm Si kājena, the latter noting that kāmena is the Sinh. reading. ¹⁴ So Sk Si; Bm tattha. ¹⁵ So Sk; Bm taṇḍulapaṭibhastāni; Si paṭibhastāni. Qu. pahiv^o or paṭibhaṇḍāni, ¹⁶ So Si; Bm kālāya; Sk kālāya.

jinne mātāpitaro poseti. Ghaṭikāro kho, mahārāja, kumbhakāro pañcannaṃ ovambhāgiyānaṃ saṃyojanānaṃ parikkhayā opapātiko tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā.

Ekam idāhaṃ, mahārāja, samayaṃ Vebhaṅge gāmanigame viharāmi. Atha khvāhaṃ, mahārāja, pubbaṅhasamayam nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya yena Ghaṭikārassa kumbhakārassa mātāpitaro ten' upasaṃkamim, upasaṃkamtivā Ghaṭikārassa kumbhakārassa mātāpitaro etad avocaṃ: — Handa ko nu kho ayaṃ bhaggavo¹ gato ti? — Nikkhanto kho te, bhante, upatṭhāko: ato² kumbhiyā odanaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjāti³. — Atha khvāhaṃ, mahārāja, kumbhiyā odanaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkāmiṃ⁴. Atha kho, mahārāja, Ghaṭikāro kumbhakāro yena mātāpitaro ten' upasaṃkami, upasaṃkamtivā mātāpitaro etad avoca: — Ko kumbhiyā odanaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkanto ti? — Kassapo, tāta, bhagavā arahaṃ sammāsambuddho kumbhiyā odanaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkanto ti. — Atha kho, mahārāja, Ghaṭikārassa kumbhakārassa etad ahosi: — Lābhā vata me suladdhaṃ vata me yassa me Kassapo bhagavā arahaṃ sammāsambuddho evaṃ abhivissattho⁵ ti. Atha kho, mahārāja, Ghaṭikāraṃ kumbhakāraṃ addhamāsaṃ⁶ pītisukhaṃ na vijahi⁷ sattāhaṃ mātāpituṇṇaṃ.

Ekam idāhaṃ, mahārāja, samayaṃ tatth' eva Vebhaṅge⁸ gāmanigame viharāmi. Atha khvāhaṃ, mahārāja, pubbaṅhasamayam nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya yena Ghaṭikārassa kumbhakārassa mātāpitaro ten' upasaṃkamim, upasaṃkamtivā Ghaṭikārassa kumbhakārassa mātāpitaro etad avocaṃ: — Handa ko nu kho ayaṃ bhaggavo gato ti? — Nikkhanto kho te, bhante, upatṭhāko; ato kaḷopiya⁹ kummāsaṃ¹⁰ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjāti. — Atha khvāhaṃ, mahārāja, kaḷopiya kummāsaṃ gahetvā pariyogā

¹ Si bhagavo. ² So S^k Si; Bm anto. ³ S^k p-jati. ⁴ So Si; Bm S^k pakkāmi. ⁵ So S^k Bu; Bm abhivissattho; Si abhivissattho. ⁶ So S^k Bm Si adḍhamāsaṃ. ⁷ Bm vijahati (as S^k once infra). ⁸ Bm Si add nāma, as always. ⁹ So all MSS; Bu kaḷopiya. ¹⁰ Bm kumāsaṃ

sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkāmiṃ. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkaro kumbhakāro yena mātāpitaro ten' upasaṃkami, upasaṃkamitvā mātāpitaro etad avoca: — Ko kaḷopiyaṃ kummāsaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkanto ti? — Kassapo, tāta, bhagavā araham̐ sammāsambuddho kaḷopiyaṃ kummāsaṃ gahetvā pariyogā sūpaṃ gahetvā paribhuñjitvā utṭhāy' āsanā pakkanto ti. — Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa etad ahoṣi: — Lābhā vata me suladdham̐¹ vata me yassa me Kassapo bhagavā araham̐ sammāsambuddho evaṃ abhivissattho ti. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkāraṃ kumbhakāraṃ addhamāsaṃ pītisukham̐ na vijahi sattābam̐ mātāpitunnam̐.

Ekam idāham̐, mahārāja, samayaṃ tatth' eva Vebhaḷiṅge gāmanigame viharāmi. Tena kho pana samayena kuṭi ovassati. Atha khvāham̐, mahārāja, bhikkhū āmantesiṃ: — Gacchatha. bhikkhave, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa nivesane tiṇam̐ jānathāti. Evaṃ vutte, mahārāja², bhikkhū maṃ etad avocuṃ: — Na 'tthi kho, bhante, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa nivesane tiṇam̐; atthi ca khvāssa āvesanam̐ tiṇacchadanam̐³ ti. Gacchatha, bhikkhave, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa āvesanam̐ uttiṇam̐ karothāti. Atha kho te, mahārāja, bhikkhū Ghaṭīkārassa kumbhakārassa āvesanam̐ uttiṇam̐ akaṃsu. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa mātāpitaro⁴ bhikkhū etad avocuṃ: Ke āvesanam̐ uttiṇam̐ karontīti? — Bhikkhū: Bhagini, Kassapassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa kuṭi ovassatīti. — Haratha, bhante, haratha bhadramukhā ti. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkāro kumbhakāro yena mātāpitaro ten' upasaṃkami, upasaṃkamitvā mātāpitaro etad avoca: — Ke āvesanam̐ uttiṇam̐ akaṃsūti? — Bhikkhū, tāta: Kassapassa⁵ bhagavato arahato sammāsambuddhassa kuṭi ovassatīti. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkārassa kumbhakārassa etad ahoṣi: — Lābhā vata me, suladdham̐ vata me, yassa me Kassapo bhagavā araham̐ sammāsambuddho evaṃ abhivissattho ti. Atha kho, mahārāja, Ghaṭīkāraṃ kumbha-

¹ So all MSS here; S^k sts. suladdhalābhā. Cf. Vol. I p. 164. ² Bm Si add te. ³ Bm tiṇaṃ chadanam̐. ⁴ Bm Si add te. ⁵ Bm Si add kira.

kāram addhamāsaṃ pītisukhaṃ na vijahi sattāhaṃ mātāpittunnaṃ. Atha kho taṃ, mahārāja, āvesanaṃ sabbaṃ temāsaṃ ākāśacchadanāṃ atthāsi na cātivassi¹. Evarūpo ca, mahārāja, Ghaṭikāro kumbhakāro ti.

Lābhā, bhante, Ghaṭikārassa kumbhakārassa, suladdhaṃ lābhā, bhante, Ghaṭikārassa kumbhakārassa yassa Bhagavā evaṃ abhivissattho ti.

Atha kho, Ānanda, Kiki Kāsirājā Ghaṭikārassa kumbhakārassa pañcamattāni taṇḍulavāhasatāni pāhesi paṇḍumuṭtikassa² sālino tadūpiyaṃ ca sūpeyyaṃ. Atha kho te, Ānanda, rājapurisā Ghaṭikāraṃ kumbhakāraṃ upasaṃkamitvā etad avocum: — Imāni te, bhante, pañcamattāni taṇḍulavāhasatāni Kikinā³ Kāsirājena pahitāni paṇḍumuṭtikassa sālino tadūpiyaṃ ca sūpeyyaṃ, tāni, bhante, patiggaṇhātūti⁴. Rājā kho bahukicco bahukaraṇiyo: Alaṃ me rañño va hotūti.

Siyā kho pana te, Ānanda, evaṃ assa: Añño nūna tena samayena Jotipālo māṇavo ahoṣīti. Na kho pan' etaṃ, Ānanda, evaṃ daṭṭhabbaṃ. Ahaṃ tena samayena Jotipālo māṇavo ahoṣin' ti⁵.

Idam avoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

GHAṬIKĀRA-SUTTAM PAṬHAMAM.

82.

Evaṃ me sutāṃ. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kurūsu⁶ cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Thullakoṭṭhitāṃ⁷ nāma Kurūnaṃ nigamo tad avasari. Assosum kho Thullakoṭṭhitakā brāhmaṇagahapatikā: — Samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Kurūsu

¹ So Sk Si Bu; Bm na devo 'bhivassi. ² Si paṇḍumudlkassa. ³ Sk Kiki nāma; Bm Kikinā; Si Kimkinā. ⁴ So Sk; Si patiggaṇhātūti; Bm patiggaṇhathātī. ⁵ Bm ahoṣīti. ⁶ Bm Kurusu. ⁷ So Si Bu; Bm Thullakoṭṭhikā; Sk Thullakoṭṭhitāṃ.

cārikam caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhim Thullakotṭhitam anuppatto. Tam kho pana bhavantam Gotamam evam kalyāṇo kittisaddo abhuggato — iti pi so bhagavā araham sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathi satthā devamanussānam buddho bhagavā ti. So imam lokam sadevakam samārakam sabrahmakam sassamaṇabrāhmaṇim pajam sadevamanussam sayam abhiññā sacchikatvā pavedeti. So dhammam deseti ādikalyāṇam majjhe kalyāṇam pariyosānakalyāṇam sāttham savyañjanam, kevalaparipunṇam parisuddham brahmacariyam pakāseti. Sādbu kho pana tathārūpānam arahatam dassanam hotiti.

Atha kho Thullakotṭhitakā brāhmaṇagahapatikā yena Bhagavā ten' upasamkamimsu, upasamkamitvā app' ekacce Bhagavantam abhivadetvā ekamantam nisidimsu, app' ekacce Bhagavatā saddhim sammodimsu sammodaniyam katham sārāṇiyam vitisāretvā ekamantam nisidimsu, app' ekacce yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā ekamantam nisidimsu, app' ekacce Bhagavato santike nāmagottam sāvetvā ekamantam nisidimsu, app' ekacce tuṇhibhūtā ekamantam nisidimsu. Ekamantam nisinne kho Thullakotṭhitake brāhmaṇagahapatike Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesī samādapesī samuttejesī sampahaṃsesī.

Tena kho pana samayena Raṭṭhapālo nāma kulaputto tasmim yeva Thullakotṭhite aggakulikassa¹ putto tissam parisāyam nisinno hoti. Atha kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa etad ahoṣi: — Yathā yathā khvāham Bhagavatā dhammam desitam ājānāmi², nayidam sukaram agāram ajjhāvasatā ekantaparipunṇam ekantaparisuddham samkhalikhitam brahmacariyam caritum; yannūnāham³ kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajeyyan ti. Atha kho Thullakotṭhitakā brāhmaṇagahapatikā Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā Bhagavato bhāsitam abhinanditvā anumoditvā utthāy'

¹ Bm aggakulassa. ² So Bm Si; Sk yathā yathā kho Bhagavā dhammam deseti. ³ So Sk Si; Bm yam nunāham.

āsanā Bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇam katvā pakka-
mimsu. Atha kho Raṭṭhapālo kulaputto acirapakkantesu
Thullakoṭṭhitakesu brāhmaṇagahapatikesu yena Bhagavā ten'
upasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantam abhivādetvā eka-
mantam nisīdi. Ekamantam nisinno kho Raṭṭhapālo kula-
putto Bhagavantam etad avoca: — Yathā yathā 'ham, bhante,
Bhagavatā dhammam desitam ājānāmi, nayidam sukaram
agāram ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇam ekantaparisuddham
saṅkhalikhitam brahmacariyam caritum. Icchām' aham,
bhante, kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā
agārasmā anagāriyam pabbajitum¹. Labheyyāham², bhante,
Bhagavato santike pabbajjam, labheyyam upasampadan³ ti.

Anuññāto si pana tvam, Raṭṭhapāla, mātāpitūhi agārasmā
anagāriyam pabbajjāyāti?

Na kho aham⁴, bhante, anuññāto mātāpitūhi agārasmā
anagāriyam pabbajjāyāti.

Na kho, Raṭṭhapāla, Tathāgatā ananuññātam mātāpitūhi
pabbājentīti.

Svāham, bhante, tathā karissāmi yathā maṃ mātāpitāro
anujānissanti agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti. Atha kho
Raṭṭhapālo kulaputto utthāy' āsanā Bhagavantam abhivādetvā
padakkhiṇam katvā yena mātāpitāro ten' upasaṅkami, upasaṅ-
kamtivā mātāpitāro etad avoca: — Ammatātā⁵, yathā yathā
'ham Bhagavatā dhammam desitam ājānāmi, nayidam sukaram
agāram ajjhāvasatā ekantaparipuṇṇam ekantaparisuddham
saṅkhalikhitam brahmacariyam caritum; icchām' aham kesa-
massum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā
anagāriyam pabbajitum. Anujānātha maṃ agārasmā anagā-
riyam pabbajjāyāti. Evaṃ vutte Raṭṭhapālassa kulaputtassa
mātāpitāro Raṭṭhapālam kulaputtam etad avocum: — Tvam
kho, tāta Raṭṭhapāla, amhākam ekaputtako piyo manāpo
sukhe ṭhito⁶ sukhaparibhato⁷; na tvam, tāta Raṭṭhapāla,
kassaci dukkhassa jānāsi. [Ehi tvam, tāta Raṭṭhapāla, bhuñja

¹ Sk omits this sentence. ² Bm labheyyasm' aham. ³ Bm adds pabbajetu
mam Bhagavā (as Vinaya III 12). ⁴ Bm Si kho 'ham. ⁵ So Sk Bm;
Si ammatāta. ⁶ So Sk Bu; Bm Si sukhedhito. ⁷ So Bu; Sk Bm Si
parihato.

ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme¹ paribhuñjanto puññāni karonto abhiramassu. Na taṃ mayāṃ anujānāma agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāya]²; maraṇena pi te mayāṃ akāmakā vinā bhavissāma. Kim pana mayāṃ taṃ jīvantaṃ anujānissāma agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyāti?

Ḍuṭiyam pi kho—pe—tatiyaṃ pi kho Raṭṭhapālo kulaputto mātāpitaro etad avoca: — Ammatātā, yathā yathā 'haṃ Bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāmi, nayidaṃ sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā ekantaparipunṇaṃ ekantaparissuddhaṃ saṃkhalikhitaṃ brahmacariyaṃ caritum; icchāmi' ahaṃ kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajitum. Anujānātha maṃ agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyāti. Tatiyaṃ pi kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro Raṭṭhapālaṃ kulaputtaṃ etad avocum: — Tvaṃ kho³, tāta Raṭṭhapāla, amhākaṃ ekaputtako piyo manāpo sukhe ṭhito sukharibhato; na tvaṃ, tāta Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Ehi tvaṃ, tāta Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiramassu. Na taṃ mayāṃ anujānāma agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāya, maraṇena pi te mayāṃ akāmakā vinā bhavissāma. Kim pana mayāṃ taṃ jīvantaṃ anujānissāma agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyāti?

Atha kho Raṭṭhapālo kulaputto mātāpitūsu pabbajjaṃ alabhamāno⁴ tatth' eva anantarahitāya bhūmiyā nipajji⁵: Idh' eva⁶ me maraṇaṃ bhavissati pabbajjā vā ti⁷.

¹ So Bū Bm Si, the latter noting that the Sinh. reading is kāmāni (which S^k reads). ² The passage in brackets occurs in all MSS., but not at Vinaya III 18. From the order in which Bu comments on words in this passage, it is evident that it did not occur in his MS. ³ Here, as above, Bm Si add si. ⁴ So S^k; Bm Si read na maṃ mātāpitaro anujānanti agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyāti, tatth' eva..., with note that: Ito paraṃ Sihlapothhake: Mātāpitūsu pabbajjaṃ alabhamāno tatth' eva anantarahitāya bhūmiyā nipajjiti vacanaṃ dassati. ⁵ Bm nippajji (& nippanno *infra*). ⁶ Si throughout, & S^k *infra*, idha vā. ⁷ Like Vinaya III. 18, Bm (but not S^k or Si) adds: atha kho R. kulaputto ekam-pi bhattaṃ na bhuñji dve pi bhattāni... satta pi bhattāni na bhuñji. Bu does not favour this interpolation.

Atha kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro Raṭṭhapālaṃ kulaputtam etad avocum: — Tvaṃ kho, tāta Raṭṭhapāla, amhākaṃ ekaputtako piyo manāpo sukhe ṭhito sukha-paribhato; na tvaṃ, tāta Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi, tāta Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiraṃmassu. Na taṃ mayam anujānāma agārasmā anagāriyam pabbajjāya, maraṇena pi te mayam akāmakā vinā bhavissāma. Kiṃ pana taṃ jivantaṃ anujānissāma agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti? Evaṃ vutte Raṭṭhapālo kulaputto tuṅhī ahoṣi. Dutiyam pi kho—pe—tatiyam pi kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro Raṭṭhapālaṃ kulaputtam etad avocum: — Tvaṃ kho, tāta Raṭṭhapāla, amhākaṃ ekaputtako piyo manāpo sukhe ṭhito sukha-paribhato; na tvaṃ, tāta Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi, tāta Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiraṃmassu. Na taṃ mayam anujānāma agārasmā anagāriyam pabbajjāya, maraṇena pi te mayam akāmakā vinā bhavissāma. Kiṃ pana mayam taṃ jivantaṃ anujānissāma agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti? Tatiyam pi kho Raṭṭhapālo kulaputto tuṅhī ahoṣi.

[Atha kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro yena Raṭṭhapālassa kulaputtassa saḥāyakā ten' upasaṃkamimsu, upasaṃkamtivā Raṭṭhapālassa kulaputtassa saḥāyake etad avocum: — Eso, tātā¹, Raṭṭhapālo kulaputto anantarāhitāya bhūmiyā nipanno: Idh' eva me maraṇam bhavissati pabbajjā vā ti. Ehi², tātā, yena Raṭṭhapālo kulaputto ten' upasaṃkamatha, upasaṃkamtivā Raṭṭhapālaṃ kulaputtam evam vadetha: — Tvaṃ kho, samma Raṭṭhapāla, mātāpitunnam ekaputtako piyo manāpo sukhe ṭhito sukha-paribhato; na tvaṃ, samma Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi, samma Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiraṃmassu. Na taṃ mātāpitaro anujānanti agārasmā anagāriyam pabbajjāya, maraṇena pi te mātāpitaro akāmakā

¹ S* tāta (bis). ² So S*.

vinā bhavissanti. Kim pana te taṃ jīvantam anujānissanti agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti?]¹

Atha kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa saḥāyakā [Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitunnam paṭisutvā] yena Raṭṭhapālo kulaputto ten' upasāṃkamimsu, upasāṃkamitvā Raṭṭhapālam kulaputtam etad avocum: — Tvaṃ kho, samma Raṭṭhapāla, mātāpitunnam ekaputtako piyo manāpo sukhe t̥hito sukha-paribhato; na tvaṃ, samma Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi, samma Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiramassu; na taṃ mātāpitaro anujānanti agārasmā anagāriyam pabbajjāya, maraṇena pi te mātāpitaro akāmakā vinā bhavissanti. Kim pana te taṃ jīvantam anujānissanti agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti? Evaṃ vutte² Raṭṭhapālo kulaputto tuṅhī ahosi. Dutiyam pi kho—pe—tatiyam pi kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa saḥāyakā Raṭṭhapālam kulaputtam etad avocum: — Tvaṃ kho, samma Raṭṭhapāla, mātāpitunnam ekaputtako piyo manāpo sukhe t̥hito sukha-paribhato; na tvaṃ, samma Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi, samma Raṭṭhapāla, bhuñja ca piva ca paricārehi ca, bhuñjanto pivanto paricārento kāme paribhuñjanto puññāni karonto abhiramassu; na taṃ mātāpitaro anujānissanti agārasmā anagāriyam pabbajjāya, maraṇena pi te mātāpitaro akāmakā vinā bhavissanti. Kim pana te taṃ jīvantam anujānissanti agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti? Tatiyam pi kho Raṭṭhapālo kulaputto tuṅhī ahosi.

Atho kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa saḥāyakā yena Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro ten' upasāṃkamimsu, upasāṃkamitvā Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitaro etad avocum: — Ammatātā, eso Raṭṭhapālo kulaputto tath' eva anantarāhitāya bhūmiyā nipanno Idh' eva me maraṇam

¹ This paragraph does not occur in B^m or Si, which also omit the words Raṭṭhapālassa kulaputtassa mātāpitunnam paṭisutvā in the next two lines. Bu observes: Ath' assa mātāpitaro tikkhattum vatvā paṭivacanam pi alabhamānā saḥāyake pakkosāpetvā: Esa vo saḥāyako pabbajitukāmo, nivāretha nan ti samsu. Te pi taṃ upasāṃkamitvā tikkhattum avocum; tesam pi tuṅhī ahosi. ² B^m reads atha kho for evam vutte.

‘ bhavissati pabbajjā vā ti; sace tumhe Raṭṭhapālaṃ kulaputtam nānujānissatha agārasmā anagāriyam pabbajjāya, tatth’ eva maraṇam āgamissati. Sace pana tumhe Raṭṭhapālaṃ kulaputtam anujānissatha agārasmā anagāriyam pabbajjāya, pabbajitam pi nam dakkhissatha; sace Raṭṭhapālo kulaputto nābhiramissati agārasmā anagāriyam pabbajjāya, kā tassa aññā gati bhavissati? Idh’ eva paccāgamissati. Anujānātha Raṭṭhapālaṃ kulaputtam agārasmā anagāriyam pabbajjāyāti.

Anujānāma, tātā, Raṭṭhapālaṃ kulaputtam agārasmā anagāriyam pabbajjāya, pabbajitena ca pana¹ mātāpitāro uddassetabbā² ti.

Atha kho Raṭṭhapālassa kulaputtassa sabāyakā yena Raṭṭhapālo kulaputto ten’ upasaṃkamimsu, upasaṃkamitvā Raṭṭhapālaṃ kulaputtam etad avocum: — [Tvaṃ kho, samma Raṭṭhapāla, mātāpitunnam ekaputtako piyo manāpo sukhe ṭhito sukharibhato; na tvaṃ, samma Raṭṭhapāla, kassaci dukkhassa jānāsi. Uṭṭhehi bhunja ca piva ca paricārehi ca. bhunjanto pivanto paricārento kāme paribhunjanto puññāni karonto abhiramassu]³. Anuññāto si mātāpitūhi agārasmā anagāriyam pabbajjāya, pabbajitena ca pana te mātāpitāro uddassetabbā ti.

Atha kho Raṭṭhapālo kulaputto uṭṭahitvā balaṃ gahetvā yena Bhagavā ten’ upasaṃkami, upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho Raṭṭhapālo kulaputto Bhagavantaṃ etad avoca: — Anuññāto⁴ aham, bhante, mātāpitūhi agārasmā anagāriyam pabbajjāya; pabbājetu maṃ Bhagavā ti. Alattha kho Raṭṭhapālo kulaputto Bhagavato santike pabbajjam, alattha upasampadam.

Atha kho Bhagavā acirūpasampanne āyasmante Raṭṭhapāle addhamāsūpasampanne Thullakoṭṭhite yathā ’bhirantaṃ viharitvā yena Sāvatti tena cārikam pakkāmi, anupubbena cārikam caramāno yena Sāvatti tad avasari. Tatra sudam

Bm Si add te. ² Bm uddisetabbā. ³ So Sk Bm; Si (cf. Vinaya III 14) omits from Tvaṃ kho to abhiramassu. ⁴ Si inserts ’ami.

Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo eko vūpakatṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto na cirass' eva yass' atṭhāya kulaputtā sammad-eva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tad anuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi; Khīnā jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇiyaṃ nāparaṃ itthattāyāti abbhāññāsi. Aññataro kho pan' āyasmā Raṭṭhapālo arahataṃ ahoṣi.

Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Raṭṭhapālo Bhagavantaṃ etad avoca: — Icchāṃ' ahaṃ, bhante, mātāpitaro uddassetuṃ¹, sace maṃ Bhagavā anujānātīti.

Atha kho Bhagavā āyasmato Raṭṭhapālassa cetasā ceto-parivittakkaṃ² manasākāsi. Yadā Bhagavā aññāsi: Abhabbo kho Raṭṭhapālo kulaputto sikkhaṃ paccakkhāya hīnāy' āvattitun ti, atha kho Bhagavā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avoca: — Yassa dāni tvam, Raṭṭhapāla, kālam maññasīti.

Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo utṭhāy' āsanā Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā senāsaṇaṃ saṃsāmetvā pattacīvaraṃ ādāya yena Thullakoṭṭhitaṃ tena cārikaṃ pakkāmi, anupubbena cārikaṃ caramāno yena Thullakoṭṭhitaṃ tad avasari. Tatra sudamā āyasmā Raṭṭhapālo Thullakoṭṭhite viharati rañño Koravyassa migācīre³. Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo pubbaṇhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Thullakoṭṭhitaṃ piṇḍāya pāvisi; Thullakoṭṭhite sapaḍānaṃ piṇḍāya caramāno yena sakapitu nivesanaṃ ten' upasaṃkamaṃ. Tena kho pana samayena āyasmato Raṭṭhapālassa pitā majjhimāya dvārasālāya ullikkhāpeti⁴. Addasā kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ dūrato va āgacchantaṃ, disvāna etad avoca: — Imehi muṇḍakehi samaṇakehi amhākaṃ ekaputtako piyo manāpo

¹ So Sk Si; Bm uddasitum. ² Bm Si paricca. ³ So Sk Bu; Si migācīre; Bm migācīre. ⁴ So Sk Bm; Si ullikkhāpeti; Bu ullekhāpeti.

pabbājito ti. Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo sakapitu nivesane n' eva dānaṃ alattha na paccakkhānaṃ, aññadatthu akkosam eva alattha.

Tena kho pana samayena āyasmato Raṭṭhapālassa nātidāsī ābhidosikaṃ¹ kummāsaṃ² chaḍḍetukāmā hoti. Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo taṃ nātidāsīṃ etad avoca: — Sace taṃ, bhagini, chaḍḍaniyadhammaṃ³, idha me⁴ patte ākirāti.

Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa nātidāsī taṃ ābhidosikaṃ kummāsaṃ⁵ āyasmato Raṭṭhapālassa patte ākiranti hatthānaṃ ca pādānaṃ ca sarassa ca nimittaṃ aggahesi. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa nātidāsī yen' āyasmato Raṭṭhapālassa mātā ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā āyasmato Raṭṭhapālassa mātaraṃ etad avoca: — Yagghe 'yye⁶ jāneyyāsi, ayyaputto⁷ Raṭṭhapālo anuppatto ti.

Sace je saccaṃ vadasi, a-dāsī bhavasīti⁸. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa mātā yen' āyasmato Raṭṭhapālassa pitā ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā āyasmato Raṭṭhapālassa pitaraṃ etad avoca: — Yagghe, gahapati, jāneyyāsi Raṭṭhapālo kira kulaputto anuppatto ti?

Tena kho pana samayena āyasmā Raṭṭhapālo taṃ ābhidosikaṃ kummāsaṃ aññataraṃ kuḍḍaṃ⁹ nissāya paribhuñjati. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā yen' āyasmā Raṭṭhapālo ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avoca: — Atthi nāma, tāta Raṭṭhapāla, ābhidosikaṃ kummāsaṃ paribhuñjissasi? Nanu, tāta Raṭṭhapāla, sakaṃ gehaṃ gantabban ti?

Kuto no, gahapati, amhākaṃ gehaṃ agārasmā anagāriyaṃ pabbajitānaṃ? Anāgārā¹⁰ mayāṃ, gahapati; agamaṃhā

¹ So all MSS & Bu, though S^k & Bu sts. make initial vowel short.

² So Si Bu; S^k B^m pūtikummāsaṃ, B^m with single -m- as on p. 52. Si notes that the Sinh. reading is pūtikummāsaṃ. ³ So Si Bu; B^m chaṭṭaniyadhammaṃ; S^k ābh. pūtikummāsaṃ chaḍḍetukāmā si. ⁴ So S^k Si Bu; B^m idheva patte. ⁵ So Si; S^k B^m pūtik. ⁶ So B^m & (apparently) Bu; S^k Si yagg'h' ayye. ⁷ B^m adds kira. ⁸ So S^k B^m; Si bhaṇasi, adāsīṃ taṃ karomīti, with note that the Sinh. reading is vadasi, adāsī bhavasi. Commenting on sace je saccaṃ, Bu says: Tasmā 'haṃ, bho dāsī, sace saccaṃ bhaṇasīti, evaṃ etth' attho daṭṭhabbo. ⁹ So S^k Si Bu; B^m kuṭṭamūlaṃ. ¹⁰ B^m anagārā.

kho te, gahapati, gehaṃ; tattha n'eva dānaṃ alatthamha na paccakkhānaṃ, aññadatthu akkosāṃ eva alatthamhāti.

Ehi, tāta Raṭṭhapāla, gharaṃ gamissāmāti.

Alaṃ, gahapati; katam me ajjha bhattakiccan ti.

Tena hi, tāta Raṭṭhapāla, adhivāsehi svātanāya bhattan ti.

Adhivāsesi kho āyasmā Raṭṭhapālo tuṅhībhāvena. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā āyasmato Raṭṭhapālassa adhivāsanāṃ viditvā yena sakāṃ nivesanāṃ ten' upasāṃkamaṃ, upasāṃkamtivā¹ mahantaṃ hiraññasuvaṇṇassa puñjāṃ kārapetvā² kilāñjehi paṭicchādāpetvā āyasmato Raṭṭhapālassa purāṇadūtiyike³ āmantesi: — Etha tumhe vadhuke yena alaṅkārena alaṅkatā pubbe Raṭṭhapālassa kulaputtassa piyā 'hotha manāpā, tena alaṅkārena alaṅkarothāti. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā tassā rattiyā accayena sake nivesane paṇitaṃ khādaniyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā āyasmato Raṭṭhapālassa kālaṃ ārocesi — Kālo, tāta Raṭṭhapāla, niṭṭhitāṃ bhattan ti. Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo pubbaṅhasamayāṃ nivāsetvā pattacivaraṃ ādāya yena sakapitu⁴ nivesanāṃ ten' upasāṃkamaṃ, upasāṃkamtivā paññatte āsane nisīdi. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā taṃ hiraññasuvaṇṇassa puñjāṃ vivarāpetvā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avoca: — Idan te, tāta Raṭṭhapāla, mattikaṃ⁵ dhanāṃ, aññaṃ peticikāṃ⁶, aññaṃ pitāmahaṃ⁷; sakkā, tāta Raṭṭhapāla, bhoge ca bhujjituṃ puññāni ca kātuṃ. Ehi tvaṃ, tāta

¹ Si inserts (? from Bu): haritena gomayena paṭhaviyā upalimpetvā.

² Si inserts dve puñje kārapetvā ekaṃ hiraññassa ekaṃ suvaṇṇassa mahantaṃ puñjā ahesuṃ. Orato ṭhito puriso pārato ṭhitaṃ purisaṃ na passati, tathā pārato ṭhito orato ṭhitaṃ; te puñje kilāñ(je)hi paṭicchādāpetvā majjhe āsanāṃ paññāpetvā tirokaraṇīyaṃ parikkhipitvā āyasmato Raṭṭhapālassa purāṇadūtiyike āmantesi. Si adds note: Ito param Si. B. (i. e. Sinh. & Burm.) potthake — Mahantaṃ hiraññasuvaṇṇassa puñjāṃ kārapetvā te puñje kilāñjehi paṭicchādetvā āyasmato Raṭṭhapālassa purāṇadūtiyike āmantesiti vacanaṃ dissati. ³ Bu & Sk (infra); Si B^m purāṇadūtiyike. ⁴ Sk Si sakāṃ pitu. ⁵ So Sk Si Bu; B^m mātumattikaṃ. ⁶ B^m pittikaṃ. ⁷ So Sk B^m Bu; Si pitāmahaṃ, which Bu cites as a var. lect.

Raṭṭhapāla, sikkham paccakkhāya hīnāy'āvattitvā bhoge' bhūjassu puññāni ca karohīti.

Sace kho¹ me tvaṃ, gahapati, vacanaṃ kareyyāsi, imāṃ hiraññasuvannaṃ puñjaṃ sakātesu² āropetvā nibbāhāpetvā majjhe Gaṅgāya nadiyā sote opilāpeyyāsi³. Tam kissa hetu?⁴ Uppajjissanti hi te, gahapati, tatonidānaṃ sokaparideva-dukkhadomanassupāyāsā ti.

Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa purānadūtiyikā paccakapādesu⁵ gahetvā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avocum: — Kīdisā nāma tā⁶, ayyaputtaka, accharāyo, yāsaṃ tvaṃ hetu brahmacariyaṃ carasīti?

Na kho mayaṃ, bhagini, accharānaṃ hetu brahmacariyaṃ carāmaṃti.

'Bhagini'-vādena no ayyaputto Raṭṭhapālo samudācaratīti⁷ tatth' eva mucchitā papatimsu.

Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo pitaraṃ etad avoca: — Sace, gahapati, bhojanaṃ dātabbaṃ, detha; mā no vihethe-thāti⁸.

Bhūñja, tāta Raṭṭhapāla, niṭṭhitāṃ bhattaṃ ti. Atha kho āyasmato Raṭṭhapālassa pitā āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ pañitena khādaniyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi.

Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo bhuttāvī onītapattapānī⁹ ṭhitako va imā gathā¹⁰ abhāsi: —

Passa cittakataṃ bimbaṃ arukāyaṃ samussitaṃ
āturaṃ bahusaṃkappaṃ, yassa na 'tthi dhuvāṃ ṭhiti¹¹.

Passa cittakataṃ rūpaṃ maṇinā kuṇḍalena ca,
aṭṭhitañcena¹² onaddhaṃ saha vatthehi sobhati.

Alattakakataṃ pādā mukhaṃ cuṇṇakamakkhitaṃ¹³
alaṃ bālassa mohāya no ca pāragavesino.

¹ Bm Si omit kho. ² So Sk Si; Bm sakāte. ³ Si osidāpeyyāsi, with note that the Sinh. reading is opilāpeyyāsi. ⁴ Bm (alone) inserts Ye. ⁵ So Bu; Sk Bm Si paccakaṃ pādesu. ⁶ So Bm Bu; Sk Si tāta; Sk Bm Si ayyaputta; Bu (alone) ayyaputtaka. ⁷ Bm (alone) inserts tā. ⁸ So Sk Si Bu; Bm vihedethāti. ⁹ Cf. p. 50 supra. Sk Si here onītap; Bm onītap. ¹⁰ Cf. Theragāthā, p. 75. ¹¹ Cf. Dh. 147. ¹² So Bu; Sk aṭṭhitañcena; Bm aṭṭhim tacena; Si aṭṭhitacena. ¹³ Bu alattakataṃ & cuṇṇamakkhitaṃ.

Atṭhapādakatā¹ kesā nettā añjanamakkhitā
alam bālassa mohāya no ca pāragavesino
Añjanī 'va navā cittā pūtikāyo alaṅkato
alam bālassa mohāya no ca pāragavesino.
Odahī² migavo pāsam; nāsadā³ vākaraṃ migo;
bhutvā nivāpaṃ gacchāma⁴ kandante migabandhake ti⁵.

Atha kho āyasmā Raṭṭhapālo tṭhitako va imā gāthā bhāsivā
yena rañño Koravyassa migācīraṃ ten' upasāṅkami, upasāṅka-
mitvā aññatarasmim rukkhamaṇe divāvihāraṃ nisīdi.

Atha kho rājā Koravyo migavaṃ āmantesi: — Sodhehi,
samma migava, migācīraṃ uyyānabhūmim, gacchāma subhū-
mim dassanāyāti. Evaṃ devāti kho migavo rañño Koravyassa
paṭisutvā⁶ migācīraṃ sodhento addasa āyasmantaṃ Raṭṭha-
pālaṃ aññatarasmim rukkhamaṇe divāvihāraṃ nisinnaṃ;
disvāna yena rājā Koravyo ten' upasāṅkami, upasāṅkamitvā
rājānaṃ Koravyaṃ etad avoca: — Suddhaṃ kho⁷, deva,
migācīraṃ; atthi c' ettha Raṭṭhapālo nāma kulaputto imasmim
yeva Thullakoṭṭhite aggakulikassa putto yassa tvaṃ abhinhaṃ
kittayamāno ahosi so aññatarasmim rukkhamaṇe divāvihāraṃ
nisinno ti. Tena hi, samma migava, alam dān' ajja uyyāna-
bhūmiyā, tam eva dāni mayā bhavantaṃ Raṭṭhapālaṃ
payirupāsissāmāti⁸. Atha kho rājā Koravyo: Yaṃ tattha
khādaniyaṃ bhōjanīyaṃ⁹ paṭiyattaṃ taṃ¹⁰ sabbhaṃ vissajje-
thāti vatvā bhadrāni bhadrāni yānāni yojāpetvā bhadraṃ¹¹
yānaṃ abhirūhitvā bhadrehi bhadrehi yānehi Thullakoṭṭhitambhā
niyyāsi mahaccarājānubhāvena¹² āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ
dassanāya. Yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā
paccorohitvā pattiko va ussaṭṭāya ussaṭṭāya parisāya yen' āyasmā
Raṭṭhapālo ten' upasāṅkami, upasāṅkamitvā āyasmatā Raṭṭha-

¹ So Sk Si Bu; Bm (alone) atṭhapādakatā (as Theragāthā page 75); Childers atṭhapādakatā (Dict. p. 610). ² So Si Bu; Bm odahi; Sk oduhi. ³ So Bm Si Bu; Sk nāsādā. ⁴ Si gacchāmi. ⁵ Theragāthā (p. 75) gives an additional couplet. ⁶ So Bm Sk Si; paṭissutvā. ⁷ Bm Si add te. ⁸ Bm payirūp.; Si payirūp. ⁹ So here Si only. ¹⁰ Sk omits taṃ. ¹¹ Bm repeats bhadrāni, as usual. ¹² So all MSS. Cf. I Digha p. 49, Sum. Vil. I 148, & (*infra*) Sutta 84.

pālena saddhim sammodi sammodaniyam katham sārāṇiyam vītisāretvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Ekamantaṃ t̥hito kho rājā Koravyo āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avoca: — Idha bhavaṃ Raṭṭhapālo hatthathare¹ nisīdatūti.

Alam, mahārāja, nisīda tvaṃ; nisinno ahaṃ sake āsane ti.

Nisīdi kho rājā Koravyo paññatte āsane; nisajja kho rājā Koravyo āyasmantaṃ Raṭṭhapālaṃ etad avoca: — Cattār' imāni, bho Raṭṭhapāla, pārijuññāni yehi pārijuññehi samannāgatā idh' ekacce kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajanti. Katamāni cattāri? Jarāpārijuññaṃ vyādhipārijuññaṃ bhogapārijuññaṃ nātipārijuññaṃ. Katamaṃ ca, bho Raṭṭhapāla, jarāpārijuññaṃ? Idha, bho Raṭṭhapāla, ekacco jīṇṇo hoti vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto. So iti paṭisaṅcikkhati: — Ahaṃ kho 'mhi etarahi jīṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto, na kho pana mayā sukaraṃ anadhigatā vā bhogā² adhigantuṃ adhigatā vā bhogā phātim³ kātum; yannūnāhaṃ kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajeyyan ti. So tena jarāpārijuññaṃ samannāgato kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajati. Idam vuccati, bho Raṭṭhapāla, jarāpārijuññaṃ. Bhavaṃ kho Raṭṭhapālo etarahi daharo yuvā susu kālakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā. Tam bhoto Raṭṭhapālassa jarāpārijuññaṃ na 'tthi. Kim bhavaṃ Raṭṭhapālo nātvā vā disvā vā sutvā vā agārasmā anagāriyam pabbajito?

Katamaṃ ca, bho Raṭṭhapāla, vyādhipārijuññaṃ? Idha, bho Raṭṭhapāla, ekacco ābādhiko hoti dukkhito bāḷhagilāno. So iti paṭisaṅcikkhati: — Ahaṃ kho 'mhi etarahi ābādhiko dukkhito bāḷhagilāno, na kho pana mayā sukaraṃ anadhigatā vā bhogā adhigantuṃ adhigatā vā bhogā phātim

¹ So S^k B^m Bu; Si katthathare, with note that the Sinh. reading is hatthathare. ² So S^k; B^m Si anadhigatam vā bhogam & (infra) adhigatam vā bhogam, Si with notes that the Sinh. readings are as in the text. ³ So B^m Si; S^k thitiram.

kātum, Yannūnāham kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajeyyan ti. So tena vyādhipārijuñṇena samannāgato kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajati. Idam vuccati, bho Raṭṭhapāla, vyādhipārijuñṇam. Bhavam kho pana Raṭṭhapālo etarahi appābādho appātaṅko samavepākiniyā¹ gahaṇiyā samannāgato nātisītāya² nāccunhāya. Tam bhoto Raṭṭhapālassa vyādhipārijuñṇam na 'tthi. Kim bhavam Raṭṭhapālo ñatvā vā disvā vā sutvā vā agārasmā anagāriyam pabbajito?

Katamañ ca, bho Raṭṭhapāla, bhogapārijuñṇam? Idha, bho Raṭṭhapāla, ekacco aḍḍho hoti mahaddhano mahābhogo; tassa te bhogā anupubbena parikkhayaṃ gacchanti. So iti paṭisañcikkhati: Aham kho pubbe aḍḍho ahoṣim mahaddhano mahābhogo; tassa me³ te bhogā anupubbena parikkhayaṃ gatā; na kho pana mayā sukaram anadhigatā vā bhogā⁴ adhigantum adhigatā vā bhogā⁵ phātim kātum. Yannūnāham kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetva agārasmā anagāriyam pabbajeyyan ti. So tena bhogapārijuñṇena samannāgato kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajati. Idam vuccati, bho Raṭṭhapāla, bhogapārijuñṇam. Bhavam kho pana Raṭṭhapālo imasmiṃ yeva Thullakoṭṭhite aggakulikassa putto. Tam bhoto Raṭṭhapālassa bhogapārijuñṇam na 'tthi. Kim bhavam Raṭṭhapālo ñatvā vā disvā vā sutvā vā agārasmā anagāriyam pabbajito?

Katamañ ca, bho Raṭṭhapāla, nātipārijuñṇam? Idha, bho Raṭṭhapāla, ekaccassa bahū honti mittāmaccā nātisālohitā; tassa te nātakā anupubbena parikkhayaṃ gacchanti. So iti paṭisañcikkhati: Mameṃ kho pubbe bahū ahesum mittāmaccā nātisālohitā; tassa me⁶ nātakā anupubbena parikkhayaṃ gatā; na kho pana mayā sukaram anadhigatā vā bhogā adhigantum adhigatā vā bhogā phātim kātum. Yannūnāham

¹ So S^k B^m Bu; Si s-īpiyā. ² B^m (alone) nātisitsya. ³ S^k omits me.

⁴ Si (here & infra) anadhigate vā bhoge. ⁵ Si (here & infra) adhigate vā bhoge. ⁶ Si inserts te.

kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyya ti. So tena nātipārijuṇṇena samanāgato kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajati. Idam vuccati, bho Raṭṭhapāla, nātipārijuṇṇam. Bhoto kho pana Raṭṭhapālassa imasmiṃ yeva Thullakoṭṭhite bahū mittāmaccā nātisālohitā. Tam bhoto Raṭṭhapālassa nātipārijuṇṇam na 'tthi. Kim bhavam Raṭṭhapālo nātvā vā disvā vā sutvā vā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito?

Imāni kho, bho¹ Raṭṭhapāla, cattāri pārijuṇṇāni yehi pārijuṇṇehi samannāgatā idh' ekacce kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti. Tāni bhoto Raṭṭhapālassa na 'tthi. Kim bhavam Raṭṭhapālo nātvā vā disvā vā sutvā vā pabbajito ti.

Atthi kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena cattāro dhammuddesā uddiṭṭhā; ye ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito. Katame cattāro? — 'Upāniyati loko addhuvo² ti' kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena paṭhamo dhammuddeso uddiṭṭho; yam ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito. 'Attāno³ loko anabhisaro⁴ ti' kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena dutiyo dhammuddeso uddiṭṭho; yam ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito. 'Assako loko sabbam pahāya gamaniyan⁵ ti' kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena tatiyo dhammuddeso uddiṭṭho; yam ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito. 'Ūno loko atitto taṇhādāso ti' kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena catuttho dhammuddeso uddiṭṭho; yam ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito. Ime kho, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammā-

¹ Si omits bho here. ² Bm (alone) upāniyati loko adhuvo. ³ So Sk Bu; Si atāno; Bm atāno. ⁴ Bm (alone) anabhisaro. ⁵ Bm (alone) gamaniyan.

sambuddhena cattāro dhammuddesā udditṭhā; ye aham¹ űatvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyam pabbajito ti.

'Upaniyati loko addhuvo ti', bhavam Raṭṭhapālo āha; imassa pana, bho Raṭṭhapāla, bhāsitassa katham attho daṭṭhabbo ti?

Tam kim maññasi, mahārāja? Ahosi tvaṃ vīsativassuddesiko pi paṇṇuvisativassuddesiko² pi hatthismim pi katāvī assasmim pi katāvī rathasmim pi katāvī dhanusmim pi katāvī tharusmim³ pi katāvī űrubalī bāhubalī alamatto⁴ saṅgāmāvacaro ti?

Ahosim aham, bho Raṭṭhapāla, vīsativassuddesiko pi paṇṇuvisativassuddesiko pi hatthismim pi katāvī assasmim pi katāvī rathasmim pi katāvī dhanusmim pi katāvī tharusmim pi katāvī űrubalī bāhubalī alamatto saṅgāmāvacaro; appekadā 'ham, bho Raṭṭhapāla, iddhimā va⁵ maññe; na attano balena samasamaṃ samanupassāmi.

Tam kim maññasi, mahārāja? Evam eva tvaṃ etarahi űrubalī bāhubalī alamatto saṅgāmāvacaro ti?

No h' idam, bho Raṭṭhapāla; etarahi jīṇo vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto āsitiko vayo⁶ vattati; appekadā 'ham, bho Raṭṭhapāla: Idha pādam karissāmi aññen' eva⁷ pādam karomiti.

Idam kho tam, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ 'Upaniyati loko addhuvo ti', yam aham űatvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyam pabbajito ti.

Acchariyam, bho Raṭṭhapāla, abbhutam, bho Raṭṭhapāla, yāva subhāsitaṃ c' idam tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena 'Upaniyati loko addhuvo ti.' Upaniyati hi, bho Raṭṭhapāla, loko addhuvo⁸. Saṃvijjante kho, bho Raṭṭhapāla, imasmim rājakule hatthikāyā pi assakāyā pi rathakāyā pi pattikāyā pi, ye⁹ amhākaṃ āpadāsu pari-

¹ Sk ye o' aham; Bm Si yam aham. ² So Sk; Si paṇṇav.; Bm puṇṇav.

³ So Sk; Bm dharusmim; Si pharusmim. ⁴ So Sk Bm Si; Bu(?)alamattho.

⁵ So Sk; Si omits va; Bm omits iddhimā va & inserts na viya. ⁶ Si

nserts me; Sk inserts ce. ⁷ Bm aññadeva. ⁸ Sk adds ti. ⁹ Bm omits ye.

yodhāya vattissanti. 'Attāno loko anabhissaro ti' bhavaṃ Raṭṭhapālo āha. Imassa pana, bho Raṭṭhapāla, bhāsītassa kathaṃ attho daṭṭhabbo ti?

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Atthi te koci anusāyiko ¹ ābādho ti?

Atthi me, bho Raṭṭhapāla, anusāyiko vātābādho; अपेकादा मां, bho Raṭṭhapāla, mittāmaccā nātisālohitā parivāretvā ṭhitā honti: Idāni rājā Koravyo kālaṃ karissati, idāni rājā Koravyo kālaṃ karissatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Labhasi tvaṃ te mittāmacce nātisālohite: Āyantu ² me bhonto mittāmaccā nātisālohitā, sabbe va santā imaṃ vedanaṃ saṃvibhajatha ³ yathā 'haṃ lahukatarikaṃ ⁴ vedanaṃ vediyeyyan ti? Udāhu tvaṃ yeva taṃ vedanaṃ vediyasīti? ⁵

Nāhaṃ, bho Raṭṭhapāla, labhāmi te mittāmacce nātisālohite: Āyantu me bhonto mittāmaccā nātisālohitā, sabbe va santā imaṃ vedanaṃ saṃvibhajatha yathā 'haṃ lahukatarikaṃ vedanaṃ vediyeyyan ti. Atha kho ahaṃ eva taṃ vedanaṃ vediyāmi.

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ 'Attāno loko anabhissaroti'; yam ahaṃ nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito ti.

Acchariyaṃ, bho Raṭṭhapāla, abbhutaṃ, bho Raṭṭhapāla, yāva subhāsitaṃ c' idaṃ tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena 'Attāno loko anabhissaro ti.' Attāno hi, bho Raṭṭhapāla, loko anabhissaro. Saṃvijjati kho, bho Raṭṭhapāla, imasmiṃ rājakule pahūtaṃ ⁶ hiraññasuvaṇṇaṃ bhūmigataṃ ca vehāsattāhaṃ ⁷ ca. 'Assako loko sabbaṃ pahāya gamaniyan ti' bhavaṃ Raṭṭhapālo āha. Imassa pana, bho Raṭṭhapāla, bhāsītassa kathaṃ attho daṭṭhabbo ti?

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Yathā tvaṃ etarahi pañcahi

¹ So Si; Bm anussāyiko; Sk anusayiko. ² Sk ayantu. ³ Bm saṃvibhajatha. ⁴ Bm lahukam tarikaṃ. ⁵ Bm vedeyyasīti. ⁶ So Bu; Sk Si pahutaṃ; Bm bahu taṃ. Cf. I Dīgha 115. ⁷ Si vehāsagataṃ

kāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto¹ paricāresi, lacchasi paratthā pi: Evaṃ evāhaṃ imeh' eva pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto paricāremīti. Udāhu aññe imaṃ bhogaṃ paṭipajjissanti, tvaṃ pana yathākammaṃ gamissasīti?

Yathāhaṃ, bho Raṭṭhapāla, etarahi pañcahi gāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto paricāremi, nāhaṃ lacchāmi paratthā pi: Evaṃ evāhaṃ imeh' eva pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgibhūto paricāremīti. Atha kho aññe imaṃ bhogaṃ paṭipajjissanti, ahaṃ pana yathākammaṃ gamissāmīti.

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: 'Assako loko, sabbaṃ pahāya gamanīyan ti;' yam ahaṃ ūtvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito ti.

Acchariyaṃ, bho Raṭṭhapāla, abbhutaṃ, bho Raṭṭhapāla, yāva subhāsitaṃ c' idaṃ tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena 'Assako loko, sabbaṃ pahāya gamanīyan ti.' Assako hi, bho Raṭṭhapāla, loko sabbaṃ pahāya gamanīyam. 'Ūno loko atitto taṇhādāso ti' bhavaṃ Raṭṭhapālo āha. Imassa pana, bho Raṭṭhapāla, bhāsitassa kathaṃ attho daṭṭhabbo ti?

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Phitaṃ² Kuruṃ ajjhāvasasīti?

Evaṃ, bho Raṭṭhapāla; phitaṃ Kuruṃ ajjhāvasāmīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idha te puriso āgaccheyya puratthimāya disāya saddhāyiko paccayiko, so taṃ upasaṃkamitvā evaṃ vadeyya: Yagghe, mahārāja, jāneyyāsī; ahaṃ āgacchāmi puratthimāya disāya; tatth' addasaṃ mahantaṃ janapadaṃ iddhañ c' eva phitaṃ ca bahujanam ākiṇṇamanussam; bahū³ tattha hatthikāyā assakāyā rathakāyā pattikāyā, bahu⁴ tattha dantājinam⁵, bahu tattha hirañña-suvaṇṇam akatañ c' eva katañ ca, bahu tattha itthipariggaho; sakkā ca tāvatakena⁶ balatthena abhivijinituṃ; abhivijina, mahārājāti⁷. Kinti nam kareyyāsīti?

¹ Si samaṅgibhūto. ² Bm Si phitaṃ. ³ So Bm; Sk Si bahu throughout. ⁴ Bm bahum. ⁵ Bm (alone) dhanadhaññam. ⁶ Bm adds va. ⁷ Bm bahalathena abhivijitum, mahārājāti.

Tam pi mayam, bho Raṭṭhapāla, abhivijiya¹ ajjhāva-seyyāmāti.

Tam kim maññasi, mahārāja? Idha te puriso āgaccheyya pacchimāya disāya—pe²—uttarāya disāya, dakkhiṇāya disāya, pārasamuddato saddhāyiko paccayiko, so tam upasamkamitvā evam vadeyya: Yagghe, mahārāja, jāneyyāsi aham āgacchāmi pārasamuddato, tath' addasam mahantaṃ janapadaṃ iddhañ c'eva phitaṃ ca bahujanaṃ ākiṇṇamanussaṃ, bahū tattha hatthikāyā assakāyā rathakāyā pattikāyā, bahu tattha dantā-jinaṃ, bahu tattha hiraññasuvaṇṇaṃ akatañ c' eva katañ ca, bahu tattha itthipariggaho; sakkā ca tāvatakena balatthena abhivijinitum; abhivijina, mahārājāti. Kinti naṃ kareyyāsīti?

Tam pi mayam, bho Raṭṭhapāla, abhivijiya ajjhāva-seyyāmāti.

Idam kho tam, mahārāja, tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ 'Uno loko atitto taṇhādāso ti'; yam aham nātvā ca disvā ca sutvā ca agārasmā anagāriyaṃ pabbajito ti.

Acchariyaṃ, bho Raṭṭhapāla, abbhutaṃ, bho Raṭṭhapāla, yāva subhāsitaṃ c' idam tena bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena 'Uno loko atitto taṇhādāso ti.' Uno hi, bho Raṭṭhapāla, loko atitto taṇhādāso ti.

Idam avoc' āyasmā Raṭṭhapālo; idam vatvā athāparaṃ etad avoca³: —

Passāmi loke sadhane manusse, laddhāna vittaṃ na dadanti mohā;

Luddhā⁴ dhanam sanniccayam karonti, bhiyyo va⁵ kāme abhipatthayanti.

Rājā pasayhā⁶ paṭhaviṃ vijitvā sasāgarantaṃ mahim⁷ āvasanto.

Oraṃ samuddassa atittarūpo pāram samuddassa pi patthayetha.

¹ So Bm; Sk abhivijiyā; Si abhivijiyā. ² Bm Si omit pe. ³ Cf. The-ragāthā pp. 75—77. ⁴ Bm laddhā. ⁵ So Bu Bm; Sk Si ca. ⁶ So Sk; Si pasayha-p.; Bm pasayha ppathaviṃ. ⁷ Sk mahiyā vasanto.

Rājā ca aññe ca bahū manussā avītatanhā maraṇam
upenti,

Ūnā va¹ hutvā na jahanti dehaṃ; kāmehi lokamhi na
h' atthi titti.

Kandanti naṃ ñāti pakiriya² kese, 'Aho vatā ne³
amarā ti' c'āhu;

Vatthena naṃ pārutaṃ niharitvā citaṃ samādāya tato
dahanti⁴.

So ḍayhati sūlehi tujjamāno ekena vatthena pahāya
bhoge;

Na miyamānassa bhavanti tāṇā ñāti 'dha⁵ mittā atha
vā sahāyā.

Dāyādakā tassa dhanam haranti, satto pana gacchati
yena kammaṃ.

Na miyamānaṃ dhanam anveti kiñci puttā ca dārā ca
dhaṇaṃ ca raṭṭhaṃ.

Na dīgham āyuaṃ labhate dhanena, na cāpi vittena
jaraṃ vihanti.

Appaṃ h' idaṃ⁶ jīvitam, āhu dhīrā, asassataṃ vippari-
nāmadhammaṃ.

Aḍḍhā daliddā⁷ ca phusanti phassaṃ, bālo ca dhīro
ca tath' eva phuṭṭho.

Bālo hi bālyā vadhito va seti, dhīro ca na vedhati
phassaphuṭṭho.

Tasmā hi paññā va dhanena seyyo yāya vosānaṃ ind-
ādhigacchati.

Asositattā⁸ hi bhavābhavesu pāpāni kammāni karonti
mohā.

Upeti gābbhaṃ ca paraṃ ca lokaṃ saṃsāram āpajja
paramparāya.

Tass' appapañño abhisaddahanto upeti gabbhaṃ ca
paraṃ ca lokaṃ.

¹ B^m ca. ² S^k parikiriya; B^m pakiriya; Si pakiriya. ³ So Bu, who paraphrases by aho vata no, adding 'ayam eva vā paṭho'; MSS vatā no. ⁴ B^m Si dahanti; S^k citakaṃ s. nayato ḍ. ⁵ So S^k; B^m Si ca. ⁶ So S^k; B^m appaṃ hi tam; Si appakaṃ o' idaṃ. ⁷ B^m Si daliddā. So Bu; S^k ahotasittā; B^m Si abyositattā.

Coro yathā sandhimukhe gahīto sakammanā¹ haññati
pāpadhammo,

Evam pajā; pecca paramhi loke sakammanā haññati
pāpadhammo².

Kāmā hi citrā madhurā manoramā virūparūpena ma-
thenti cittaṃ;

Adinavaṃ kāmaguṇesu disvā tasmā ahaṃ³ pabbajito
'mhi, rāja.

Dumapphalānīva⁴ patanti mānavā⁵ dāharā ca vuddhā
ca sarīrabhedā;

Etam pi disvā⁵ pabbajito 'mhi, rāja; apanṇakaṃ
sāmaññaṃ eva seyyo ti.

RATTHAPĀLASUTTAM DUTIYAM.

83.

Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Mithilāyaṃ viharati Makhādevambavane⁶. Atha kho Bhagavā aññataras-
miṃ padese sitaṃ patvākāsi. Atha kho āyasmato Ānandassa etad ahoṣi: Ko nu kho hetu ko paccayo Bhagavato sitassa pātukammāya? Na akāraṇena Tathāgatā sitaṃ pātukarontīti⁷. Atha kho āyasmā Ānando ekamsaṃ cīvaraṃ katvā yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā Bhagavantaṃ etad avoca: Ko nu kho, bhante, hetu ko paccayo Bhagavato sitassa pātukammāya? Na akāraṇena Tathāgatā sitaṃ pātukarontīti.

Bhūtapubbaṃ, Ānanda, imissā yeva Mithilāyaṃ rājā ahoṣi Makhādevo nāma dhammiko dhammarājā dhamme t̥hito mahārājā dhammaṃ carati brāhmaṇagahapatikesu negamesu⁸ c' eva jānapadesu⁹ ca, uposathaṃ ca upavasati cātuddasim

¹ B^m sakammunā. ² Si haññanti pāpadhammā. ³ So S^k; B^m tasmā-mahaṃ; Si tasmā 'haṃ. ⁴ All MSS. d-āneva. ⁵ Si etaṃ viditvā. ⁶ S^k Bu Makhādeva throughout, as also Jātaka No. 9; B^m Magghadeva; Si Maghadeva, a spelling which repeats Pl. XLVIII (2) of the 'Stūpa of Bharhut'. Si notes that the Sinh. spelling is Makhādeva. ⁷ B^m patukm. ⁸ So Si (& S^k infra); S^k B^m nigamesu. ⁹ So Si (& S^k infra) S^k B^m janapadesu.

pañcaddasiṃ¹ aṭṭhamiṃ ca pakkhassa. Atha kho, Ānanda, rājā Makhādevo bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ² vassasahassānaṃ accayena kappakaṃ āmantesi: Yadā me, samma kappaka, passeyyāsi sirasmiṃ phalitāni³ jātāni, atha me āroceyyāsīti. Evaṃ devāti kho, Ānanda, kappako rañño Makhādevassa paccassosi. Addasā kho, Ānanda, kappako bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ vassasahassānaṃ accayena rañño Makhādevassa sirasmiṃ phalitāni jātāni, disvāna rājānaṃ Makhādevaṃ etad avoca: Pātubhūtā kho devassa devadūtā; dissanti sirasmiṃ phalitāni jātānīti. Tena hi, samma kappaka, tāni phalitāni sādhukaṃ saṇḍāsena uddharitvā mamaṃ⁴ añjalismiṃ patitṭhāpehīti. Evaṃ devāti kho, Ānanda, kappako rañño Makhādevassa paṭisutvā tāni phalitāni sādhukaṃ saṇḍāsena uddharitvā rañño Makhādevassa añjalismiṃ patitṭhāpesi. Atha kho. Ānanda, rājā Makhādevo kappakassa gāmvaramṃ datvā jeṭṭhaputtamṃ kumāramṃ āmantāpetvā etad avoca: Pātubhūtā kho me, tāta kumāra, devadūtā, dissanti sirasmiṃ phalitāni jātāni. Bhuttā kho pana me mānusakā kāmā⁵; samayo dibbe kāme pariyesitum. Ehi tvam, tāta kumāra, imamṃ rajjam paṭipajja; ahamṃ pana kesamassumṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyamṃ pabbajissāmi. Tena hi, tāta kumāra, yadā tvam pi⁶ passeyyāsi sirasmiṃ phalitāni jātāni, atha kappakassa gāmvaramṃ datvā jeṭṭhaputtamṃ kumāramṃ sādhukaṃ rajje samanussāsivā kesamassumṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyamṃ pabbajeyyāsi. Yena me idaṃ kalyāṇamṃ vaṭṭamṃ⁷ nihitamṃ⁸ anuppa-vatteyyāsi⁹ mā kho me tvam antimapuriso ahosi. Yasmiṃ kho, tāta kumāra, purisayuge vattamāne evarūpassa kalyāṇassa vaṭṭassa samucchedo hoti, so tesamṃ antimapuriso hoti. Tan tāham¹⁰, tāta kumāra, evaṃ vadāmi: Yena me idaṃ kalyāṇamṃ

¹ Sk Si pañcaddasiṃ; at p. 78 Sk pannarasim. ² Bm Si bahūnaṃ always.

³ Sk Bu sts. phalitāni sts. palitāni; Bm Si palitāni throughout. ⁴ Bm Si mama.

⁵ So Si throughout & Sk infra; Bm mānussakā always; Sk here mānussakakāmā. ⁶ Si omits pi. ⁷ So Bu & Sk infra; Bm Si vattam; Sk here vaddham.

⁸ So Sk Si Bu; Bm nihitam. ⁹ Bm anupav^o.

¹⁰ Bm tathā 'ham.

vaṭṭaṃ nihitaṃ anuppavatteyyāsi, mā kho me tvaṃ antima-puriso ahoṣīti.

Atha kho, Ānanda, rājā Makhādevo kappakassa gāma-varaṃ datvā jeṭṭhaputtaṃ kumāraṃ sādhukaṃ rajje samanussāsivā imasmim̐ yeva Makhādevambavane kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbaji. So mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharivā vihāsi, tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catutthim̐¹; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokaṃ mettāsahagatena² cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena³ pharivā vihāsi. Karuṇā-sahagatena cetasā — pe⁴ — muditāsahagatena cetasā⁵, upekhāsahagatena⁶ cetasā ekaṃ disaṃ pharivā vihāsi, tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catuṭṭhim̐; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokaṃ upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharivā vihāsi. Rājā kho pan', Ānanda, Makhādevo caturāsītivassasahassāni kumārakīlikāṃ kilī⁷; caturāsītivassasahassāni oparajjaṃ⁸ kāresi; caturāsītivassasahassāni rajjaṃ kāresi; caturāsītivassasahassāni imasmim̐ yeva Makhādevambavane agārasmā anagāriyaṃ pabbajito brahmacariyaṃ cari⁹. So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā brahmalokūpago ahoṣi.

Atha kho, Ānanda, raṇṇo Makhādevassa putto bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ vassasahassānaṃ accayena kappakaṃ āmantesi: Yadā me, samma kappaka, passeyyāsi sirasmim̐ phalitāni jātāni, atha me āroceyyāsi. Evaṃ devāti kho, Ānanda, kappako raṇṇo Makhādevassa puttassa paccassosi. Addassā kho, Ānanda, kappako bahunnaṃ vassānaṃ bahunnaṃ vassasatānaṃ bahunnaṃ vassasahassānaṃ accayena raṇṇo Makhādevassa puttassa sirasmim̐ phalitāni jātāni; disvā raṇṇo Makhādevassa puttaṃ etad avoca: Pātubhūtā kho devassa devadūtā; dissanti sirasmim̐

¹ B^m Si catutthaṃ. ² S^k here & infra upekhāsahagatena, as B^m infra.

³ B^m abyābajjhena. ⁴ B^m omits. ⁵ Si inserts pe. ⁶ B^m Si upekkh^o.

⁷ So Si S^k Bu; B^m -kīlikāṃ kilī. ⁸ Si uparajjaṃ. ⁹ B^m acarim̐.

phalitāni jātānīti. Tena hi, samma kappaka, tāni phalitāni sādhuḥkaṃ saṇḍāsena uddharitvā mama añjalismim patitṭhāpehīti. Evaṃ devāti kho. Ānanda, kappako rañño Makhādevassa puttassa paṭisutvā tāni phalitāni sādhuḥkaṃ saṇḍāsena uddharitvā rañño Makhādevassa puttassa añjalismim patitṭhāpesi. Atha kho, Ānanda, rañño Makhādevassa putto kappakassa gāṃavaraṃ datvā jeṭṭhaputtam kumāraṃ āmantāpetvā etad avoca: Pāṭubhūtā kho me, tāta kumāra, devadūtā; dissanti sirasmim phalitāni jātāni. Bhuttā kho pana me mānusakā kāmā; samayo dibbe kāme pariyesitum. Ehi tvam, tāta kumāra, imam rajjam paṭipajja; aham pana kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajissāmi. Tena hi, tāta kumāra, yadā tvam pi passeyyāsi sirasmim phalitāni jātāni, atha kappakassa gāṃavaraṃ datvā jeṭṭhaputtam kumāraṃ sādhuḥkaṃ rajje samanūsāsivā kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajeyyāsi. Yena me idam kalyāṇam vaṭṭam nihitam anuppavatteyyāsi, mā kho me tvam antimapuriso ahoṣi. Yasim kho, tāta kumāra, purisayuge vattamāne evarūpassa kalyāṇassa vaṭṭassa samucchedo hoti, so tesam antimapuriso hoti; tan tāham. tāta kumāra, evaṃ vadāmi: Yena me idam kalyāṇam vaṭṭam nihitam anuppavatteyyāsi, mā kho me tvam antimapuriso ahoṣīti.

Atha kho, Ānanda, rañño Makhādevassa putto kappakassa gāṃavaraṃ datvā jeṭṭhaputtam kumāraṃ sādhuḥkaṃ rajje samanūsāsivā imasmim yeva Makhādevambavane kesamassum ohāretva kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbaji. So mettāsahagatena cetasā ekam disam pharivā vihāsi, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharivā vihāsi, karuṇāsahagatena cetasā — pe — muditāsahagatena cetasā, upekhāsahagatena cetasā ekam disam pharivā vihāsi, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena

pharitvā vihāsi. Rañño kho pan', Ānanda, Makhādevassa putto caturāsītivassasahassāni kumārakīlikam kīli; caturāsītivassasahassāni oparajjam kāresi, caturāsītivassasahassāni rajjam kāresi, caturāsītivassasahassāni imasmim yeva Makhādevambavane agārasmā anagāriyam pabbajito brahmacariyam cari. So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedā param marañā brahmalokūpago ahoṣi.

Rañño kho pan', Ānanda, Makhādevassa puttapaputtakā tassa paramparā caturāsītikhattiyasahassāni¹ imasmim yeva Makhādevambavane kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajimsu. Te² mettā-sahagatena cetasā ekam disam pharitvā vihariṃsu, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam mettā-sahagatena³ cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā vihariṃsu, karuṇāsahagatena cetasā, muditāsahagatena cetasā, upekhāsahagatena cetasā ekam disam pharitvā vihariṃsu, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā vihariṃsu. Te⁴ caturāsītivassasahassāni kumārakīlikam kīlīmsu, caturāsītivassasahassāni oparajjam kāresum⁵, caturāsītivassasahassāni rajjam kāresum⁵, caturāsītivassasahassāni imasmim Makhādevambavane agārasmā anagāriyam pabbajitā brahmacariṃ carīmsu. Te cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedā param marañā brahmalokūpagā ahesum.

Nimi tesam rājānam⁶ pacchimako ahoṣi dhammiko dhammarājā, dhamme t̥hito mahārājā, dhammam carati brāhmaṇagahapatikesu negamesu c' eva jānapadesu ca, uposathaṃ ca upavasati cātuddasim pañcaddasim aṭṭhamiṃ ca pakkhassa.

Bhūtapubbam, Ānanda, devānam⁷ Tāvatiṃsānam Su-

¹ So Sk; Bm caturāsītirājasahassāni; Si caturāsītisahassāni. ² Sk omits te. ³ So all MSS. here. ⁴ Bm Si omit te here. ⁵ Si kāresu. ⁶ Si rāja. ⁷ Bu devatānam.

dhammāyaṃ sabhāyaṃ sannisinnānaṃ sannipattitānaṃ ayam antarākathā udapādi: Lābhā vata bho Videhānaṃ, suladdhaṃ vata bho Videhānaṃ yesaṃ Nimi rājā dhammiko dhammarājā dhamme t̥hito mahārājā dhammaṃ carati brāhmaṇagahapatikesu negamesu c' eva jānapadesu ca, uposathaṃ ca upavasati cātuddasiṃ pañcaddasiṃ aṭṭhamiṃ ca pakkhassāti.

Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo deve Tāvatiṃse āmantesi: Iccheyyātha no tumhe mārisā Nimi-rājānaṃ daṭṭhun ti? Icchāma mayaṃ mārisa Nimi-rājānaṃ daṭṭhun ti. Tena kho pana¹ samayena Nimirājā tadahu 'posathe pannarase sīsaṃ nahāto² uposathiko upari pāsādavaraḡato nisinno hoti. Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo seyyathāpi nāma balavā puriso sammiñjitaṃ³ vā bhāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bhāhaṃ sammiñjeyya, evaṃ eva devesu Tāvatiṃsesu antarahito Nimissa rañño mukhe⁴ pāturahosi. Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo Nimi-rājānaṃ etad avoca: Lābhā te⁵, mahārāja, suladdhaṃ te, mahārāja; devā, mahārāja, Tāvatiṃsā Sudhammāyaṃ sabhāyaṃ kittayamānarūpā sannisinnā: Lābhā ... &c. as above ... aṭṭhamiṃ ca pakkhassāti. Devā te, mahārāja, Tāvatiṃsā dassanakāmā; tassa te ahaṃ, mahārāja, sahassayuttaṃ ājaññarathaṃ paḡiṇissāmi; abhirūheyyāsi, mahārāja, dibbaṃ yānaṃ avikampamāno ti.

Adhivāsesi⁶ kho, Ānanda, Nimi rājā tuṇḡhībhāvena. Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo Nimissa rañño adhivāsaṇaṃ viditvā seyyathāpi nāma ... &c. as above ... antarahito devesu Tāvatiṃsesu pāturahosi.

Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo Mātali—saṃgāhakaṃ⁷ āmantesi: Ehi tvaṃ, samma Mātali, sahassayuttaṃ ājaññarathaṃ yojetvā Nimi-rājānaṃ upasaṃkamitvā evaṃ vadesi: —Ayan te, mahārāja, sahassayutto ājaññaratho Sakkena devānam indena pesito; abhirūheyyāsi, mahārāja, dibbaṃ

¹ Bm Si insert Ananda. ² So Sk; Bm sīsaṃ nahāto; Si sīsanhāto. ³ So Sk Si; Bm sammiñjitaṃ, as Vol. I 168. Cf. I Digha 222 & I Sum. Vil. 196. ⁴ So Bu (bis); Si sammukhe; Sk Bm pamukhe. ⁵ Bm vo here et infra. ⁶ So Si Bu; Sk Bm a-ti. ⁷ So Sk Bm; Si Mātaliṃ (as Nimiṃ rājānaṃ *supra et infra*).

yānam avikampamāno ti. Evaṃ hotu bhaddan tavāti¹ kho, Ānanda, Mātali saṅgāhako Sakkassa devānam indassa paṭisutvā saḥassayuttam ājaññaratham yojetvā Nimi-rājānam upasaṅkamitvā etad avoca: Ayan te, mahārāja, saḥassayutto ājaññaratho Sakkena devānam indena pesito; abhirūha, mahārāja, dibbam yānam avikampamāno². Api ca, mahārāja, katamena taṃ nemi, — yena vā pāpakammā pāpakānam kammānam vipākāṃ paṭisaṃvedenti, yena vā kalyānakammā kalyāṇānam kammānam vipākāṃ paṭisaṃvedenti? Ubhayen' eva maṃ, Mātali, nehīti. Sampāpesi³ kho, Ānanda, Mātali saṅgāhako Nimi-rājānam Sudhammam sabham⁴. Addasā kho, Ānanda, Sakko devānam indo Nimi-rājānam dūrato va āgacchantam, disvāna Nimi-rājānam etad avoca: Ehi kho, mahārāja, sāgataṃ, mahārāja; devā te, mahārāja, Tāvatiṃsā Sudhammāyam sabhāyam kittayamānarūpā⁵ sannisinnā: — Lābhā . . . &c. as above . . . aṭṭhamiṃ ca pakkhassāti. Devā te, mahārāja, Tāvatiṃsā dassanakāmā; abhirama, mahārāja, devesu devānubhāvenāti.

Alaṃ mārisa⁶ tatth' eva maṃ Mithilam paṇinetu, tatthāham dhammam carissāmi brāhmaṇagahapatikesu negamesu c' eva jānapadesu ca, uposathaṃ ca upavasissāmi catuddasim pañcadasim aṭṭhamiṃ ca pakkhassāti.

Atha kho, Ānanda, Sakko devānam indo Mātali-saṅgāhakaṃ āmantesi: — Ehi tvam, samma Mātali, saḥsayuttam ājaññaratham yojetvā Nimi-rājānam tatth' eva Mithilam paṇinehīti. Evaṃ bhaddan tavāti kho, Ānanda, Mātali saṅgāhako Sakkassa devānam indassa paṭisutvā saḥsayuttam ājaññaratham yojetvā Nimi-rājānam tatth' eva Mithilam paṇinesi.

Tatra sudam, Ānanda, Nimirājā dhammam carati brāhmaṇagahapatikesu negamesu c' eva jānapadesu ca, uposathaṃ

¹ So Bu; S^k B^m evaṃ bhaddam tavāti; Si evaṃ bhadantavāti. ² B^m Si add ti. ³ So S^k; B^m sampaveseti; Si sampavesi, with note that the Sinh. reading is sampāpesi. ⁴ So S^k B^m; Si sudhammāyam sabhāyam, with note that the Sinh. reading is sudhammam sabham. ⁵ S^k here, as B^m always, kittiyamānarūpa. ⁶ B^m mārisā.

ca upavasati cātuddasim̄ pañcaddasim̄` atṭhamiñ ca pakkhassa. Atha kho, Ānanda, Nimi-rājā bhunnañ vassānañ bhunnañ vassasātānañ bhunnañ vassasahassānañ accayena kappakañ āmantesi: Yadā me, samma kappaka, passeyyāsi sirasmiñ phalitāni jātāni, atha me āroceyyāsīti. Evañ devāti kho, Ānanda, kappako Nimissa rañño paccassosi. Addasā kho, Ānanda, kappako bhunnañ vassānañ bhunnañ vassasātānañ bhunnañ vassasahassānañ accayena Nimissa rañño sirasmiñ phalitāni jātāni; disvā Nimi-rājānañ etad avoca: Pātubhūtā kho devassa devadūtā; dissanti sirasmiñ phalitāni jātānīti. Tena hi, samma kappaka, tāni phalitāni sādhukañ saṇḍāsena uddharitvā mama añjalismiñ patitṭhāpehīti. Evañ devāti kho, Ānanda, kappako Nimissa rañño paṭisutvā tāni phalitāni sādhukañ saṇḍāsena uddharitvā Nimissa rañño añjalismiñ patitṭhāpesi. Atha kho, Ānanda, Nimi rājā kappakassa gāmvaram̄ datvā jeṭṭhaputtañ kumārañ āmantāpetvā etad avoca: Pātubhūtā kho me, tāta kumāra, devadūtā; dissanti sirasmiñ phalitāni jātāni. Bhuttā kho pana me mānusakā kāmā; samayo dibbe kāme pariyesitum̄. Ehi tvam̄, tāta kumāra, imañ rajjañ paṭipajja; ahañ pana kesamassum̄ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyañ pabbajissāmi. Tena hi, tāta kumāra, yadā tvam pi passeyyāsi sirasmiñ phalitāni jātāni, atha kappakassa gāmvaram̄ datvā jeṭṭhaputtañ kumārañ sādhukañ rajje samanussitvā kesamassum̄ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyañ pabbajeyyāsi. Yena me idañ kalyānañ vaṭṭañ nihitañ anuppavatteyyāsi, mā kho me tvam̄ antimapuriso ahoṣi. Yasmiñ kho, tāta kumāra, purisayuge vattamāne evarūpassa kalyānassa vaṭṭassa samucchedo hoti, so tesam̄ antimapuriso hoti. Tan tāhañ, tāta kumāra, evañ vadāmi: Yena me idañ kalyānañ vaṭṭañ nihitañ anuppavatteyyāsi, mā kho me tvam̄ antimapuriso ahoṣīti.

Atha kho, Ānanda, Nimi-rājā kappakassa gāmvaram̄ datvā jeṭṭhaputtañ kumārañ sādhukañ rajje samanussitvā imasmiñ yeva Makhādevambavane kesamassum̄ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyañ pabbaji. So mettāsahagatena cetasā ekañ disañ pharitvā vihāsi, tathā

dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam mettā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharivā vihāsi; karuṇāsahagatena cetasā — pe — muditāsahagatena cetasā, upekhāsahagatena cetasā ekam disam pharivā vihāsi, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim; iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṃ lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharivā vihāsi.

Nimi kho pan', Ānanda, rājā caturāsītivassasahassāni kumārakīlikam kīḷi, caturāsītivassasahassāni oparajjam kāresi, caturāsītivassasahassāni imasmim yeva Makhādevambavane agāasmā anagāriyam pabbajito brahmacariyam cari. So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedā param maraṇā brahmalokūpago ahoṣi.

Nimissa kho pan', Ānanda, rañño Kaḷārajanako nāma putto ahoṣi. So na agāasmā anagāriyam pabbaji; so taṃ kalyāṇam vaṭṭam samucchindi; so tesam antimapuriso ahoṣi. Siyā¹ kho pana te, Ānanda, evam assa: Añño nūna tena, samayena rājā Makhādevo ahoṣi, yena² taṃ kalyāṇam vaṭṭam nihitan ti³. Na kho pan' etaṃ, Ānanda, evam datṭhabbam. Aham tena samayena rājā Makhādevo ahoṣim; ahan taṃ kalyāṇam vattaṃ nibhanim⁴; mayā taṃ kalyāṇam vaṭṭam nihitam; pacchimā janatā anuppavattesi. Taṃ kho pan', Ānanda, kalyāṇam vaṭṭam na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattati, yāvad eva brahmalokupapattiyā. Idaṃ kho pan', Ānanda, etarahi mayā kalyāṇam vattaṃ nihitam ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Katamā c', Ānanda, etarahi mayā kalyāṇam vaṭṭam nihitam ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati? Ayam eva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, seyyathidaṃ: Sammādiṭṭhi sammāsaṃkappo sammāvācā sammākammanto sammājīvo

¹ So Bm Si; Skt yā. ² Skt so. ³ Sk nihaniti; St nahaniti; Bm nihitam. So Sk; St nihanim yā taṃ; Si nihinim; Bm omits these five words.

sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Idam kho, Ānanda, etarahi mayā kalyāṇam vaṭṭam nihitam ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Tam kho¹ aham, Ānanda, evam vadāmi: Yena me idam kalyāṇam vattam nihitam anuppavatteyyātha, mā kho me tumhe antimapuriso ahuvattha². Yasmim kho, Ānanda, purisayuge vattamāne evarūpassa kalyāṇassa vaṭṭassa sammucchedo hoti, so tesam antimapuriso hoti. Tam vo aham, Ānanda, evam vadāmi: Yena me idam kalyāṇam vaṭṭam nihitam anuppavatteyyātha, mā kho me tumhe antimapuriso ahuvatthāti.

Idam avoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṃ abhinandīti.

MAKHĀDEVASUTTAM TATIYAM.

84.

Evam me sutam. Ekam samayam āyasmā Mahā-Kaccāno Madhurāyam viharati Gundāvane³. Assosi kho rājā Madhuro Avantiputto: Samaṇo khalu bho Kaccāno Madhurāyam viharati Gundāvane; tam kho pana bhavantam Kaccānam evam kalyāṇo kittisaddo abbhuggato, — paṇḍito vyatto⁴ medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno⁵ vuddho⁶ c' eva arahā ca; sādhu kho pana tathārūpānam arahatānam dassanam hotīti. Atha kho rājā Madhuro Avantiputto bhadrāni bhadrāni yānāni yoḷapetvā bhadrām yānam abhirūhitvā bhadrehi bhadrehi yānehi Madhurāya niyyāsi mahaccarājānubhāvena⁷ āyasmantaṃ Mahā-Kaccānam dassanāya; yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccorohitvā pattiko va yen' āyasmā Mahā-Kaccāno ten' upasamkami, upasamkamtivā

¹ Bm Si vo. ² So Skt; Bm purisā ahuvatthāti; Si purisā ahuvatthāti. ³ Skt; Gunadavane, Si gundhāvane, *throughout*. ⁴ Bm Si vigatto. ⁵ Bm kalyāṇapaṭibhāno. ⁶ Si vuddho. ⁷ Si Bm mahaccar^o; S^t mahār^o; S^k mahañcar^o. Cf. p. 65 & p. 118.

āyasmatā Mahā-Kaccānena saddhim sammodi sammodaniyam katham sārāṇiyam vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho rājā Madhuro Avantiputto āyasmantaṃ Mahā-Kaccānaṃ etad avoca: Brāhmaṇā, bho Kaccāna, evam āhaṃsu — Brāhmaṇā va setṭho vaṇṇo, hīno¹ añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sukko vaṇṇo, kaṇho añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sujjhanti, no abrāhmaṇā; brāhmaṇā Brahmuno puttā orasā mukhato jātā brahmajā brahmanimmitā brahmadāyādā ti. Idha² bhavaṃ Kaccāno kim āhāti³?

Ghoso yeva kho eso, mahārāja, lokasmiṃ: Brāhmaṇā va setṭho vaṇṇo, hīno añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sukko vaṇṇo, kaṇho añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sujjhanti, no abrāhmaṇā; brāhmaṇā Brahmuno puttā orasā mukhato jātā brahmajā brahmanimmitā brahmadāyādā ti. Tad aminā p' etaṃ⁴; mahārāja, pariyāyena veditabbaṃ yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va setṭho vaṇṇo, hīno añño vaṇṇo — pe — brahmadāyādā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Khattiyassa ce pi ijheyya⁵ dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, khattiyo pi 'ssāssa⁶ pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, brāhmaṇo pi 'ssāssa, vesso pi 'ssāssa, suddo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti?

Khattiyassa ce pi, bho Kaccāna, ijheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, khattiyo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, brāhmaṇo pi 'ssāssa, vesso pi 'ssāssa, suddo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Brāhmaṇassa ce pi ijheyya dhanena vā dhaññena va rajatena vā jātarūpena vā, brāhmaṇo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, vesso pi 'ssāssa, suddo pi

¹ So Bu Si and B^m; S^k hīno throughout. ² B^m idha; S^k iti; Si idam, — with note: Sinhalese iti. ³ B^m akkhāyiti, as Si with note: Sinhalese kim āhāti. ⁴ Si (& all MSS *infra*) Iminā pi kho etaṃ, — with note Sinhalese tad imina p' etaṃ. ⁵ So Si B^m Bu and (*here*) S^k, which subsequently reads iccheyya (as S^t throughout). ⁶ B^m pisassa throughout

'ssāssa, khattiyo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti?

Brāhmaṇassa ce pi, bho Kaccāna, ijjheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, brāhmaṇo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, vesso pi 'ssāssa, suddo pi 'ssāssa, khattiyo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti.

Tam kim maññasi, mahārāja? Vessassa ce pi ijjheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, vesso pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, suddo pi 'ssāssa, khattiyo pi 'ssāssa, brāhmaṇo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti?

Vessassa ce pi, bho Kaccāna, ijjheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, vesso pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, suddo pi 'ssāssa, khattiyo pi 'ssāssa, brāhmaṇo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti.

Tam kim maññasi, mahārāja? Suddassa ce pi ijjheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, suddo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, khattiyo pi 'ssāssa, brāhmaṇo pi 'ssāssa, vesso pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti?

Suddassa ce pi, bho Kaccāna, ijjheyya dhanena vā dhaññena vā rajatena vā jātarūpena vā, suddo pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī, khattiyo pi 'ssāssa, brāhmaṇo pi 'ssāssa, vesso pi 'ssāssa pubbuṭṭhāyī pacchānipātī kimkārapaṭissāvī manāpacārī piyavādī ti.

Tam kim maññasi, mahārāja? Yadi evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā¹ hontī? no vā? katham vā te ettha hotīti?

¹ Si samā here only.

Addhā kho, bho Kaccāna, evaṃ sante ime cattāro vaṇṇā samasamā¹ honti; na 'sam² ettha kiñci nānākaraṇaṃ samanupassāmīti.

Iminā pi kho etaṃ, mahārāja, pariyāyena veditabbaṃ yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va setṭho vaṇṇo, hīno añño vaṇṇo—pe—brahmadāyādā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idhāssa khattiyo pāṇātipātī³ adinnādāyī⁴ kāmesu micchācārī musāvādī pīsunāvāco⁵ pharusāvāco⁶ samphappalāpī abhijjhālū⁷ byāpannacitto micchādīṭṭhī⁸; kāyassa bhedaṃ param maraṇā apāyaṃ duggatīṃ vinipātāṃ nirayaṃ uppajjeyya⁹? no vā? kathaṃ vā te ettha hotīti?

Khattiyo pi hi¹⁰, bho Kaccāna, pāṇātipātī adinnādāyī kāmesu micchācārī musāvādī pīsunāvāco pharusāvāco samphappalāpī abhijjhālū byāpannacitto micchādīṭṭhī, kāyassa bhedaṃ param maraṇā apāyaṃ duggatīṃ vinipātāṃ nirayaṃ uppajjeyya. Evaṃ me ettha hoti, evañ ca pana me etaṃ arahataṃ sutan ti.

Sādhu sādhu, mahārāja; sādhu kho te etaṃ, mahārāja, evaṃ hoti; sādhu ca pana te etaṃ arahataṃ sutan. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idhāssa brāhmaṇo, idhāssa vesso¹¹, idhāssa suddo pāṇātipātī adinnādāyī—pe—¹² kāyassa bhedaṃ param maraṇā apāyaṃ duggatīṃ vinipātāṃ nirayaṃ uppajjeyya? no vā? kathaṃ vā te ettha hotīti?

Suddo pi hi, bho Kaccāna, pāṇātipātī adinnādāyī—pe—¹² kāyassa bhedaṃ param maraṇā apāyaṃ duggatīṃ vinipātāṃ nirayaṃ uppajjeyya. Evañ ca pana me etaṃ arahataṃ sutan ti.

Sādhu sādhu, mahārāja; sādhu kho te etaṃ, mahārāja, evaṃ hoti; sādhu ca pana te etaṃ arahataṃ sutan. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Yadi evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā honti? no vā? kathaṃ vā te ettha hotīti?

¹ Skt sammā honti, *here only*. ² Si nāhaṃ; Bm nesaṃ; Skt *here* nāsaṃ, *elsewhere* na 'sam; Bu na 'saṃ. ³ Si Sk Bm pāṇātipātī. ⁴ Si Bm adinnādāyī. ⁵ Si pīsunāvāco. ⁶ Sk pharusāvāco; Si pharusavāco. ⁷ Si Bm abhijjhālū. ⁸ Si micchādīṭṭhī. ⁹ Si Bm uppajjeyya throughout. ¹⁰ Skt omit hi *here*. ¹¹ Bm *inserts* la. ¹² Si Bm insert micchādīṭṭhī after pe.

Addhā kho, bho Kaccāna, evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā honti; na 'sam ettha kiñci nānākaraṇaṃ samanupassāmiti.

Iminā pi kho etaṃ, mahārāja, pariyāyena vedittabbam yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va seṭṭho vaṇṇo, hīno aṅṅo vaṇṇo—pe—brāhmadāyādā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idhāssa khattiyo pāṇātipātā paṭivirato adinnādānā paṭivirato kāmesu micchācārā paṭivirato musāvādā paṭivirato pisuṇāvācāya¹ paṭivirato pharusāvācāya² paṭivirato samphappalāpā³ paṭivirato anabhijjhālū⁴ abyāpannacitto sammādiṭṭhī⁵, kāyassa bhedā param maraṇā sugatiṃ saggam lokam uppajjeyya? no vā? katham vā te ettha hotīti?

Khattiyo pi hi, bho Kaccāna, pāṇātipātā paṭivirato adinnādānā paṭivirato kāmesu micchācārā paṭivirato musāvādā paṭivirato pisuṇāvācāya paṭivirato pharusāvācāya paṭivirato samphappalāpā paṭivirato anabhijjhālū abyāpannacitto sammādiṭṭhī kāyassa bhedā param maraṇā sugatiṃ saggam lokam uppajjeyya. Evam me ettha hoti, evaṃ ca pana me etaṃ arahatam sutan ti.

Sādhu sādhu, mahārāja; sādhu kho te etaṃ, mahārāja, evaṃ hoti; sādhu ca pana te etaṃ arahatam sutam. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idhāssa brāhmaṇo, idhāssa vesso, idhāssa suddo pāṇātipātā paṭivirato adinnādānā paṭivirato—pe—sammādiṭṭhī, kāyassa bhedā param maraṇā sugatiṃ saggam lokam uppajjeyya? no vā? katham vā te ettha hotīti ti?

Suddo pi hi, bho Kaccāna, pāṇātipātā paṭivirato adinnādānā paṭivirato—pe—sammādiṭṭhī, kāyassa bhedā param maraṇā sugatiṃ saggam lokam uppajjeyya. Evam me ettha hoti, evaṃ ca pana me etaṃ arahatam sutan ti.

Sādhu sādhu, mahārāja; sādhu kho te etaṃ, mahārāja, evaṃ hoti; sādhu ca pana te etaṃ arahatam sutam. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Yadi evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā honti? no vā? katham vā te ettha hotīti?

¹ So Skt; Si B^m pisuṇāya v^o. ² So Skt; Si B^m pharusāya. ³ Sk^t samphappalāpāya. ⁴ Si B^m anabhijjhālu. ⁵ Si Sk^t sammādiṭṭhi.

Addhā kho, bho Kaccāna, evaṃ sante ime cattāro vaṇṇā samasamā honti; na 'sam ettha kiñci nānākaraṇaṃ samanupassāmīti.

Iminā pi kho etaṃ, mahārāja, pariyāyena veditabbaṃ, yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va seṭṭho vaṇṇo, hīno aṅṅo vaṇṇo—pe—brahmadāyādā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idha khattiyo sandhiṃ vā chindeyya, nillopaṃ vā hareyya, ekāgārikaṃ vā kareyya, paripantho vā tiṭṭheyya, paradāraṃ vā gaccheyya; taṃ ce te purisā gahetvā dasseyyuṃ: Ayan te, deva, coro āgucārī¹, imassa yaṃ icchasi taṃ daṇḍaṃ paṇehīti²; — kinti naṃ kareyyāsīti?

Ghāteyyāma³ vā, bho Kaccāna, jāpeyyāma⁴ vā pabbājeyyāma vā yathāpaccayaṃ vā kareyyāma. Taṃ kissa hetu? Yā hi 'ssa, bho Kaccāna, pubbe khattiyo ti samaṅṅā, sā 'ssa antarahitā; coro t' eva⁵ saṅkhaṃ⁶ gacchatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idha brāhmaṇo, idha vesso, idha suddo sandhiṃ vā chindeyya, nillopaṃ vā hareyya, ekāgārikaṃ vā kareyya, paripantho vā tiṭṭheyya, paradāraṃ vā gaccheyya; taṃ ce te purisā gahetvā dasseyyuṃ: Ayan te, deva, coro āgucārī, imassa yaṃ icchasi taṃ daṇḍaṃ paṇehīti; — kinti naṃ kareyyāsīti?

Ghāteyyāma vā, bho Kaccāna, jāpeyyāma vā pabbājeyyāma vā yathāpaccayaṃ vā kareyyāma. Taṃ kissa hetu? Yā hi 'ssa, bho Kaccāna, pubbe suddo ti samaṅṅā, sa 'ssa antarahitā, coro t' eva saṅkhaṃ gacchatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Yadi evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā honti? no vā? kathaṃ vā te ettha hotīti?

Addhā kho, bho Kaccāna, evaṃ sante ime cattāro vaṇṇā samasamā honti, na 'sam ettha kiñci nānākaraṇaṃ samanupassāmīti.

Iminā pi kho etaṃ, mahārāja, pariyāyena veditabbaṃ yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va seṭṭho vaṇṇo,

¹ Si āgucārī throughout; Skt here ā-rin. ² Bm paṇehiti. ³ Bm ghāteyyāma. ⁴ So Skt Bm throughout, for jāpeyyāma (?). Si phāleyyāma, — with note that the Sinh. reading is jāpeyyāma. ⁵ Si Bm treva. ⁶ Bm saṅkhyam.

hīno añño vaṇṇo—pe—brahmadāyādā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idha khattiyo kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito assa, virato pāṇātipātā virato adinnādānā virato musāvādā¹ ekabhattiko brahmacārī silavā kalyāṇadhammo; — kinti naṃ kareyyāsīti?

Abhivādeyyāma vā, bho Kaccāna, paccuṭṭheyyāma vā, āsanena vā nimanteyyāma, abhinimanteyyāma pi² naṃ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi, dhammikaṃ vā assa rakkhāvaraṇaguttiṃ saṃvidaheyyāma. Taṃ kissa hetu? Yā hi 'ssa, bho Kaccāna, pubbe khattiyo ti samaññā, sā 'ssa antarahitā, samaṇo t' eva saṅkhaṃ gacchatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Idha brāhmaṇo, idha vesso, idha suddo kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito assa, virato pāṇātipātā virato adinnādānā virato musāvādā ekabhattiko brahmacārī silavā kalyāṇadhammo; — kinti naṃ kareyyāsīti?

Abhivādeyyāma vā, bho Kaccāna, paccuṭṭheyyāma vā, āsanena vā nimanteyyāma, abhinimanteyyāma pi naṃ cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi, dhammikaṃ vā assa rakkhāvaraṇaguttiṃ saṃvidaheyyāma. Taṃ kissa hetu? Yā hi 'ssa, bho Kaccāna, pubbe suddo ti samaññā, sā 'ssa antarahitā, samaṇo t' eva saṅkhaṃ gacchatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Yadi evaṃ sante, ime cattāro vaṇṇā samasamā honti? no vā? kathaṃ vā te ettha hotīti?

Addhā kho, bho Kaccāna, evaṃ sante ime cattāro vaṇṇā samasamā honti, na 'saṃ ettha kiñci nānākaraṇaṃ samanupassamīti.

Iminā pi kho etaṃ, mahārāja, pariyāyena veditabbam, yathā ghoso yev' eso lokasmiṃ: Brāhmaṇā va seṭṭho vaṇṇo, hīno añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sukko vaṇṇo, kaṇho añño vaṇṇo; brāhmaṇā va sujjhanti, no abrāhmaṇā; brāhmaṇā Brahmuno puttā orasā mukhato jātā brahmajā brahmanimitā brahmadāyādā ti.

¹ Bm inserts rattupurato. ² So Bm and Bu; Si Skt vā.

Evam vutte rājā Madhuro Avantiputto¹ āyasmantaṃ Mahā-Kaccānaṃ etaḍ avoca: Abhikkantaṃ, bho Kaccāna, abhikkantaṃ, bho Kaccāna. Seyyathāpi, bho Kaccāna, nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūlhassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya: Cakkhumanto rūpāni dakkhintiti; — evam eva bhotā Kaccānena anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhavantaṃ Kaccānaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca; upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Kaccāno dhāretu ajjatagge paṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

Mā kho maṃ tvaṃ, mahārāja, saraṇaṃ agamāsi. Tam eva² tvaṃ Bhagavantaṃ saraṇaṃ gaccha yam ahaṃ saraṇaṃ gato ti.

Kahaṃ pana, bho Kaccāna, etarahi so Bhagavā viharati arahaṃ sammāsambuddho ti?

Parinibbuto kho, mahārāja, etarahi so Bhagavā arahaṃ sammāsambuddho ti.

Sace hi³ mayaṃ, bho Kaccāna, suṇeyyāma taṃ Bhagavantaṃ dasasu yojanesu, dasa pi mayaṃ yojanāni gaccheyyāma taṃ Bhagavantaṃ dassanāya arahantaṃ sammāsambuddhaṃ. Sace hi mayaṃ, bho Kaccāna, suṇeyyāma taṃ Bhagavantaṃ vīsatiyā yojanesu, tiṃsatiyā⁴ yojanesu, cattālīsāya⁵ yojanesu, paññāsāya yojanesu, — paññāsam pi mayaṃ yojanāni gaccheyyāma taṃ Bhagavantaṃ dassanāya arahantaṃ sammāsambuddhaṃ. Yojanasate ce⁶ pi mayaṃ, bho Kaccāna, suṇeyyāma taṃ Bhagavantaṃ, yojanasatam pi mayaṃ gaccheyyāma taṃ Bhagavantaṃ dassanāya arahantaṃ sammāsambuddhaṃ. Yato ca kho, bho Kaccāna, parinibbuto so Bhagavā, parinibbutam pi mayaṃ taṃ⁷ Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāma dhammaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca; upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Kaccāno dhāretu ajjatagge paṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

MADHURA⁸-SUTTAṃ CATUTTHAṃ.

¹ Skt omit Madhuro Avantiputto & the first three words of line 3.

² Si Bm tam etaṃ, omitting tvaṃ. ³ So Si & Skt throughout both here and in Sutta 94; Bm pi. ⁴ Si Bm tiṃsāya. ⁵ Bm cattārisāya; Si cattālīsāya. ⁶ Skt omit here and in Sutta No. 94. ⁷ Si Bm omit. ⁸ So Bu Si, as also Hardy's Manual; Skt Bm Madhuriya.

85.

Evam me sutam. Ekam samayam Bhagavā Bhaggesu viharati Sumsumāragire¹ Bhesakaḷāvane migadāye. Tena kho pana samayena Bodhissa rājakumārassa² Kokanado³ nāma pāsādo acirakārīto hoti anajjhāvuttho⁴ samaṇena vā brāhmaṇena vā kenaci vā manussabhūtena. Atha kho Bodhi rājakumāro Saṅjikāputtam māṇavam āmantesi: Ehi tvam, samma Saṅjikāputta, yena Bhagavā ten' upasaṅkama; upasaṅkamitvā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vanda⁵, appābādham appātāṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchā: Bodhi, bhante, rājakumāro Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādham appātāṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchatīti; evañ ca vadehi: Adhivāsetu kira, bhante, Bhagavā Bodhissa rājakumārassa svātanāya bhattam saddhim bhikkhusaṅghenāti. Evam bho ti kho Saṅjikāputto māṇavo Bodhissa rājakumārassa paṭisutvā yena Bhagavā ten' upasaṅkama; upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhim sammodi, sammodaniyam katham sārāṇiyam vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho Saṅjikāputto māṇavo Bhagavantam etad avoca: — Bodhi, bho Gotama, rājakumāro⁶ bhoto Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādham appātāṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchati, evañ ca vadeti: Adhivāsetu kira bhavam Gotamo Bodhissa rājakumārassa svātanāya bhattam saddhim bhikkhusaṅghenāti. Adhivāsesi Bhagavā tuṅhi-bhāvena. Atha kho Saṅjikāputto māṇavo Bhagavato adhi-vāsanam viditvā utthāy' āsanā yena Bodhi rājakumāro ten' upasaṅkama; upasaṅkamitvā Bodhim rājakumāram etad avoca: Avocumhā kho mayam⁷ bhoto vacanena tam bhagavantam⁸ Gotamam: Bodhi, bho Gotama⁹, rājakumāro

¹ Bm Sams. Cf. Vinaya II 127. ² Skt here insert svātanāya bhattam saddhim bhikkhusaṅghenāti evam bho ti kho Saṅjikāputto māṇavo Bodhissa rājakumārassa. ³ So Skt Bu; Bm Si Kokanado. — Si with note that the Sinh. reading is Kokanado. ⁴ Bm anajjhovuṭṭho; Si anajjhāvuttho; Skt a-vutte. ⁵ Bm vandāhi. ⁶ So Si; Bm Bodhi kho rājakumāro; Skt Bodhi bhoto gotamassa. ⁷ Bm av-ha bhoto v. ⁸ Bm (alone) bhagavantam. ⁹ So Si; Bm omits bho G.; Skt bho alone.

bhoto Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādham appātān-
kam lahuṭṭhānam balam phāsuvihāram pucchati, evañ ca
vadeti: — Adhivāsetu kira bhavaṃ Gotamo Bodhissa rāja-
kumārassa svātanāya bhantaṃ saddhiṃ bhikkhusaṃghenāti.
Adhivutthañ¹ ca pana samaṇena Gotamenāti. Atha kho
Bodhi rājakumāro tassā rattiyā accayena sake nivesane²
paṇītaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā Kokanadañ
ca pāsādam odātehi dussehi santharāpetvā³ yāva pacchima-
sopānakaḷevarā⁴ Sañjikāputtaṃ mānavaṃ āmantesi: Ehi tvam,
samma Sañjikāputta, yena Bhagavā ten' upasaṃkama upasaṃ-
kamtivā Bhagavato kālaṃ ārocehi — Kālo, bhante, niṭṭhitaṃ
bhantaṃ ti. Evaṃ bho ti kho Sañjikāputto māṇavo Bodhissa
rājakumārassa paṭisutvā yena Bhagavā ten' upasaṃkama;
upasaṃkamtivā Bhagavato kālaṃ ārocesi — Kālo, bho Gotama,
niṭṭhitaṃ bhantaṃ ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṃ
nivāsetvā pattaḍvaram ādāya yena Bodhissa rājakumārassa
nivesanaṃ ten' upasaṃkama. Tena kho pana samayena Bodhi
rājakumāro bahidvārakoṭṭhake ṭhito hoti Bhagavantaṃ āga-
mayamāno. Addasā kho Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ
dūrato va āgacchantam; disvāna paccuggantvā Bhagavantaṃ
abhivādetvā purakkhitvā⁵ yena Kokanado pāsādo ten' upasaṃ-
kama. Atha kho Bhagavā pacchimaṃ⁶ sopānakaḷevaraṃ
nissāya aṭṭhāsi. Atha kho Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ
etad avoca: — Abhirūhatu, bhante, Bhagavā dussāni; abhirū-
hatu Sugato dussāni, yaṃ mama assa dīgharattaṃ hitāya
sukhāyāti. Evaṃ vutte Bhagavā tuṇhī ahoṣi. Dutiyam pi
kho⁷ Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ etad avoca: Abhirūhatu,
bhante, Bhagavā dussāni; abhirūhatu Sugato dussāni, yaṃ
mama assa dīgharattaṃ hitāya sukhāyāti. Dutiyam pi kho
Bhagavā tuṇhī ahoṣi. Tatiyam pi kho Bodhi rājakumāro
Bhagavantaṃ etad avoca: Abhirūhatu . . . sukhāyāti. Atha
kho Bhagavā āyasmantaṃ Ānandaṃ apalokesi. Atha kho

¹ Bm adhivuṭṭhañ. ² Si omits sake. ³ Bm adds pi. ⁴ Bu pacchima-
sopānakaḷevaraṃ; Si pacchimasopānaka'evārā; Skt pacchimosopānakaḷe-
parā; Bm pacchima sopānaka'evārā. ⁵ So Si Bm; Skt p-atvā. ⁶ So all
MSS. ⁷ Bm (alone) omits Bodhi . . . tuṇhī ahoṣi, inserting la.

āyasmā Ānando Bodhiṃ rājakumāraṃ etad avoca: Saṃharantu¹ rājakumāra, dussāni; na Bhagavā celapattikaṃ² akkamissati, pacchimaṃ janataṃ Tathāgato apaloketi³. Atha kho Bodhi rājakumāro dussāni saṃharāpetvā upari Kokanade pāsāde⁴ āsanāni paññāpesi. Atha kho Bhagavā Kokanadaṃ pāsādaṃ abhirūhitvā paññatte āsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Atha kho Bodhi rājakumāro Buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ pañitena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ bhuttāviṃ onītapattapānīṃ aññataraṃ nīcaṃ āsanaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ etad avoca: — Mayhaṃ kho, bhante, evaṃ hoti, — Na kho sukkena sukhaṃ adhigantabbaṃ, dukkhena kho sukhaṃ adhigantabbaṃ ti.

Mayham pi kho, rājakumāra, pubbe va sambodhā anabhisambuddhassa Bodhisattass' eva sato etad ahoṣi: — Na kho sukkena sukhaṃ adhigantabbaṃ, dukkhena kho sukhaṃ adhigantabbaṃ ti. So kho ahaṃ, rājakumāra, aparena samayena daharo va samāno susu kālakeso (repeat from Vol. I p. 163 l. 28 to p. 167 l. 8⁵; for bhikkhave substitute rājakumāra) alam idaṃ padhānāyāti.

Api 'ssu maṃ, rājakumāra, tisso upamā paṭibhaṃsu (repeat from Vol. I p. 240⁶ l. 30 to p. 249 l. 21⁷; for Aggivesana substitute rājakumāra) . . . ātāpino pahitattassa viharati.

Tassa mayhaṃ, rājakumāra, etad ahoṣi: Adhigato kho . . . repeat from Vol. I p. 167 l. 31 to⁸ p. 173 l. 6; for bhikkhave substitute

¹ So Skt; Bm Si saṃharatu. ² Si celapaṭikaṃ; Bm celapaṭikaṃ; Skt pelapatti; Bu celapattikaṃ. ³ So MSS & Bu; Dh. p. 324 oloketi; Vin. II. 128 anukampati. ⁴ Skt kokanado pāsādo; Bm kokanudo pāsāde; Si kokanude, omitting pāsāde. ⁵ For setakaṃ & setakā on p. 167 of Vol. I Si here reads sītodakaṃ & sītodakā, with note that the Sinh. reading is setaka-. ⁶ On last line of page 242, Vol. I Si reads apamuṭṭhā, with note that the Sinh. reading is asammuṭṭhā. ⁷ Evarupā pi kho me . . . na pariyādaya tiṭṭhati here omitted throughout. Also pe occurs several times where Sutta 86 gives the full text. ⁸ At line 16 of Vol. I p. 171 Si reads huveyyāvuso, &, in the next line, ukkaṃsitvā jivhaṃ nillāṭetvā ummaggaṃ gahetvā pakkāmi, observing that the two words jivhaṃ nillāṭetvā do not occur in Sinh. MSS. Cf. note Vol. I p. 545.

rājakumāra) . . . āharanti tena chabbaggo¹ yāpema. Atha kho, rājakumāra, pañcavaggiyā bhikkhū mayā evaṃ ovadiyamānā evaṃ anusāsiyamānā na cirass' eva yass' atthāya kulaputtā sammad eva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tad anuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharimsūti².

Evaṃ vutte Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ etad avoca: Kivacirena³ nu kho, bhante, bhikkhu Tathāgataṃ vināyakaṃ labhamāno⁴ yass' atthāya kulaputtā vihar-eyyāti⁵?

Tena hi, rājakumāra, taṃ yev' ettha paṭipucchissāmi. Yathā te khameyya tathā taṃ vyākareyyāsi. Taṃ kim maññasi, rājakumāra? Kusalo tvaṃ hatthārūyhe⁶ aṅkusagayhe⁷ sippe ti? Evaṃ, bhante, kusalo ahaṃ hatthārūyhe aṅkusagayhe sippe ti. Taṃ kim maññasi, rājakumāra? Idha puriso āgaccheyya: — Bodhi rājakumāro hatthārūyhaṃ aṅkusagayhaṃ sippaṃ jānāti; tassāhaṃ santike hatthārūyhaṃ aṅkusagayhaṃ sippaṃ sikkhissāmi. So c' assa assaddho, yāvatakaṃ saddhena⁸ pattabbaṃ, taṃ na sampāpuṇeyya. So c' assa bāvābādho⁹, yāvatakaṃ appābādhena pattabbaṃ, taṃ na sampāpuṇeyya. So c' assa saṭho māyāvī, yāvatakaṃ¹⁰ asaṭhena amāyavinā¹¹ pattabbaṃ, taṃ na sampāpuṇeyya. So c' assa kusito¹², yāvatakaṃ āradhviriyena pattabbaṃ, taṃ na sampāpuṇeyya. So c' assa duppañño, yāvatakaṃ paññavatā¹³ pattabbaṃ, taṃ na sampāpuṇeyya. Taṃ kim maññasi, rājakumāra? Api nu so puriso tava santike hatthārūyhaṃ aṅkusagayhaṃ sippaṃ sikkheyyāti?

Ekamekena pi, bhante, aṅgena samannāgato so puriso na mama santike hatthārūyhaṃ aṅkusagayhaṃ sippaṃ sikkheyya. Ko pana vādo pañcaḥ' aṅgehīti?

Taṃ kim maññasi, rājakumāra? Idha puriso āgaccheyya: —

¹ Si chabbaggā ² Skt viharimsu. ³ So Si; Sk kivañcirena; Bm kim va cirena; S kivañcirena. ⁴ Bm bhikkhu . . . labhamāna. ⁵ So Si; Bm vihareyyun ti; Skt vihareyyāsi. ⁶ Bm Si hatthārūyhe. ⁷ So Sk Bm; Si aṅkusagayhe. ⁸ So Bm; Skt yāvatakaṃ sabbe pana; Si yāvatakaṃ saddhena. ⁹ Bm Si bahvābādho. ¹⁰ Si yāvatakaṃ throughout. ¹¹ Sk amāyavinā. ¹² Bm kusito. ¹³ Bm Si paññavatā.

Bodhi rājakumāro hatthārūyham āṅkusagayham sippam jānāti; tassāham santike hatthārūyham āṅkusagayham sippam sikkhis-sāmīti. So c' assa saddho, yāvatakam saddhena pattabbam, tam sampāpuṇeyya. So c' assa appābādho, yāvatakam appābādhenā pattabbam, tam sampāpuṇeyya. So c' assa asaṭho amāyāvī, yāvatakam asaṭhena amāyāvinā pattabbam, tam sampāpuṇeyya. So c' assa āradhaviṛiyo, yāvatakam āradhaviṛiyena pattabbam, tam sampāpuṇeyya. So c' assa paññāvā¹ yāvatakam paññāvata pattabbam, tam sampāpuṇeyya. Tam kim maññasi, rājakumāra? Api nu so puriso tava santike hatthārūyham āṅkusagayham sippam sikkheyyāti?

Ekamekena pi, bhante, āṅgena samannāgato so puriso mama santike hatthārūyham āṅkusagayham sippam sikkheyya. Ko pana vādo pañcah' āṅgehīti?

Evam eva kho, rājakumāra, pañc' imāni padhāniyaṅgāni. Katamāni pañca? Idha, rājakumāra, bhikkhu saddho hoti saddahati² Tathāgatassa bodhim: Iti pi so Bhagavā arahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathi satthā devamanussānam buddho bhagavā ti. Appābādho hoti appātaṅko samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nāṭisitāya nāccuṇhāya majjhimāya padhānakkhamāya. Asaṭho hoti amāyāvī yathābhūtam attānam āvikatvā³ satthari vā viññūsu vā sabrahmacārīsu⁴. Āradhaviṛiyo viharati, akusalānam dhammānam pahānāya kusalānam dhammānam upasampadāya⁵ thāmaṇā dāha-parakkamo anikkhattadhūro kusalesu dhammesu. Paññāvā hoti udayatthagāminiyā paññāya samannāgato ariyāya nibbedhikāya sammādukkhakkhayagāminiyā. Imāni kho, rājakumāra, pañca padhāniyaṅgāni. Imehi kho, rājakumāra, pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhu Tathāgataṃ vināyakaṃ labhamāno yass' atthāya kulaputtā sammad eva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tad anuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja

¹ So Skt; Bm Si paññāvā & paññāvata. ² Si saddahati. ³ So Skt Bu; Bm āvikattā; Si āvikattā. ⁴ Bm s-isu. ⁵ Skt uppādāya.

vihareyya satta vassāni. Tiṭṭhatu, rājakumāra, satta vassāni. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhu
vihareyya cha vassāni, —pe¹— pañca vassāni, cattāri vassāni, tīni vassāni, dve vassāni, ekaṃ vassam. Tiṭṭhatu, rājakumāra, ekaṃ vassam. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhuvihareyya satta māsāni. Tiṭṭhatu, rājakumāra satta māsāni. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhuvihareyyacha māsāni —pe¹— pañca māsāni, cattāri māsāni, tīni māsāni, dve māsāni, ekaṃ² māsam, addhamāsam³. Tiṭṭhatu, rājakumāra, addhamāso. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhuvihareyya satta rattindivāni. Tiṭṭhatu, rājakumāra, satta rattindivāni⁴. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhuvihareyya cha rattindivāni —pe⁵— pañca rattindivāni, cattāri rattindivāni, tīni rattindivāni, dve rattindivāni, ekaṃ rattindivam. Tiṭṭhatu, rājakumāra, eko rattindivo. Imehi pañcahi padhāniyaṅgehi samannāgato bhikkhu Tathāgataṃ vināyakaṃ labhamāno sāyam anusitṭho pāto visesaṃ adhigamissati, pātam anusitṭho sāyam visesaṃ adhigamissatīti.

Evam vutte Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ etad avoca: Aho Buddho, aho dhammo, aho dhammassa svākkhātata⁶; yatra hi nāma sāyam anusitṭho pāto visesaṃ adhigamissati, pātam anusitṭho sāyam visesaṃ adhigamissatīti.

Evam vutte Sañjikāputto māṇavo Bodhi-rājakumaraṃ etad avoca: Evam eva panāyaṃ bhavaṃ Bodhi: Aho Buddho aho dhammo aho dhammassa svākkhātata ti vadeti⁷, atha ca pana⁸ na: taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ saraṇaṃ gacchāmi⁹ dhammaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ cāti. Mā hevaṃ¹⁰, samma Sañjikāputta, avaca; mā hevaṃ, samma Sañjikāputta, avaca. Sammukhā me taṃ, samma Sañjikāputta, ayyāya sutam

¹ B^m Si omit. ² So B^m; both S^k & Si omit ekaṃ here. ³ B^m Si adḍhamāsam. ⁴ B^m rattindivāni throughout. ⁵ B^m Si omit. ⁶ B^m svākkhātata; Bu incidentally svākkhātata, reading (apparently) aho saṅghassa sampadā. ⁷ S^k ca vadesi; Si pavedeti. ⁸ Si inserts bhavaṃ. ⁹ Si gacchati. ¹⁰ So B^m Si throughout; S^k heva the first time & hevaṃ the second time.

sammukhā paṭigahita¹. Ekamidaṃ, samma Saṅjikāputta, samayaṃ Bhagavā Kosambiyaṃ viharati Ghositāraṃe. Atha kho me ayyā kucchivati² yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnā kho me³ ayyā Bhagavantaṃ etad avoca: Yo me ayaṃ, bhante, kucchigato kumārako vā kumārikā vā, so Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchati dhammaṃ ca bhikkhusaṃghaṃ ca; upāsakaṃ taṃ⁴ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti. Ekamidaṃ, samma Saṅjikāputta, samayaṃ Bhagavā idh' eva Bhaggesu viharati Sumsumāragire Bhesakalāvane migadāye. Atha kho maṃ dhāti⁵ aṅkena vāhitvā⁶ yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhitā kho mama dhāti Bhagavantaṃ etad avoca: Ayaṃ, bhante, Bodhi rājakumāro Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchati dhammaṃ ca bhikkhusaṃghaṃ ca, upāsakaṃ taṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti. Esāhaṃ, samma Saṅjikāputta, tatiyaṃ⁷ pi Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammaṃ ca bhikkhusaṃghaṃ ca, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

BODHIRĀJAKUMĀRASUTTAM PAÑCAMAM.

86.

Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sāvattthiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa āraṃe. Tena kho pana samayena raṅṅo Pasenadissa⁸ Kosalassa vijite coro Aṅgulimālo nāma hoti luddo lohitapāṇi hatapahate nivitṭho adayāpanno pāṇabhūtesu. Tena gāmā pi agāmā katā, nigamā pi

¹ Bm Si paṭiggahitaṃ. ² So Skt Si; Bm kucchimati. ³ Bm omits me. ⁴ Si upāsakaṃ naṃ. ⁵ Bm Si dhāti; Skt dhāreti. ⁶ Skt aṅṅena vāhitvā; Bm aṅgena haritvā; Si aṅkena pāyitvā, with note that the Sinh reading for the latter word is vāhitvā. ⁷ Bm tatiyakam. ⁸ Bm Si Pass^o always.

anigamā katā, janapadā pi ajanapadā katā. So manusse vadhitvā vadhitvā aṅgulināṃ mālaṃ dhāreti. Atha kho Bhagavā pubbaṅhasamayāṃ nivāsetvā pattacīvarāṃ ādāya Sāvattimā piṇḍāya pāvīsi¹, Sāvattiyāṃ piṇḍāya caritvā pacchābhattāṃ piṇḍapātapaṭikkanto senāsanāṃ saṃsāmetvā pattacīvarāṃ ādāya yena coro Aṅgulimālo ten' addhānamaggaṃ¹ paṭipajji. Addasāsum² kho gopālakā pasupālakā kassakā padhāvino Bhagavantāṃ yena coro Aṅgulimālo ten' addhānamaggaṃ paṭipannaṃ⁴; disvā⁵ Bhagavantāṃ etad avocum: Mā, samaṇa, etaṃ maggaṃ paṭipajji. Etasmiṃ, samaṇa, magge coro Aṅgulimālo nāma luddo lohitapāṇī hatapahate nivitṭho adayāpanno pāṇabhūtesu. Tena gāmā pi agāmā katā, nigamā pi anigamā katā, janapadā pi ajanapadā katā. So manusse vadhitvā vadhitvā aṅgulināṃ mālaṃ dhāreti. Etaṃ hi, samaṇa, maggaṃ dasa pi purisā vīsatiṃ pi purisā timsatiṃ⁶ pi purisā cattārisaṃ pi purisā saṃharitvā⁷ saṃharitvā paṭipajjanti, te pi corassa Aṅgulimālassa hatthattamā⁸ gacchantīti. Evaṃ vutte Bhagavā tuṇḥibhūto agamāsi.

Dutiyāṃ pi kho gopālakā⁹ pasupālakā kassakā padhāvino Bhagavantāṃ etad avocum: Mā, samaṇa, etaṃ maggaṃ . . . &c as above . . . hatthattamā gacchantīti. Dutiyāṃ pi kho Bhagavā tuṇḥibhūto agamāsi.

Tatiyāṃ pi kho gopālakā pasupālakā kassakā padhāvino Bhagavantāṃ etad avocum: Mā, samaṇa, etaṃ maggaṃ . . . &c as above . . . hatthattamā gacchantīti. Atha kho Bhagavā tuṇḥibhūto agamāsi.

Addasā kho coro Aṅgulimālo Bhagavantāṃ dūrato va āgacchantāṃ, disvān' assa etad ahoṣi: Acchariyāṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho. Imaṃ hi maggaṃ dasa pi purisā vīsatiṃ

¹ B^m omits Sāvattimā piṇḍāya pāvīsi; S^{kt} Sāvattiyāṃ in both places.
² B^m tenāddh°. ³ So S^{kt} B^m; Si addasāsum. ⁴ Si ten' addhānamagga-paṭipannaṃ. ⁵ Si B^m disvāna. ⁶ B^m Si vīsatiṃ & timsatiṃ. ⁷ B^m saṃkaritvā; Si saṃgaritvā, with note that the Sinh. reading is saṃharitvā. Bu saṃharitvā, which he paraphrases by saṃgaritvā (cf. Si). ⁸ So S^{kt} B^m Si & S^t infra; S^t here hatthamā; Bu hatthabhatthamā. ⁹ B^m (not S^{kt} Si) omits paragraph from pasupālakā . . . to . . . tuṇḥibhūto agamāsi, substituting la.

pi purisā timsatim pi purisā cattārisam pi purisā paññāsam pi purisā¹ saṃharitvā saṃharitvā paṭipajjanti, te pi mama hatthatham gacchanti; atha ca panāyaṃ samaṇo eko adutiyo pasayha maññe āgacchati. Yan nūnāhaṃ imaṃ samaṇaṃ jīvitaṃ voropeyyan ti? Atha kho coro Aṅgulimālo asicammaṃ gaḥetvā dhanukalāpaṃ sannayhitvā Bhagavantaṃ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisaṃkhāraṃ abhisamkhāsi² yathā coro Aṅgulimālo Bhagavantaṃ pakatiyā gacchantaṃ sabbatthāmena³ gacchanto na sakkoti sampāpunituṃ. Atha kho corassa Aṅgulimālassa etad ahoṣi: Acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho. Ahaṃ hi pubbe hatthim pi dhāvantaṃ anupatitvā gaṇhāmi, assam pi dhāvantaṃ anupatitvā gaṇhāmi, ratham pi dhāvantaṃ anupatitvā gaṇhāmi, migam pi dhāvantaṃ anupatitvā gaṇhāmi; atha ca panāhaṃ imaṃ samaṇaṃ pakatiyā gacchantaṃ sabbatthāmena gacchanto na sakkomi sampāpunituṃ ti. Tṭhito⁴ Bhagavantaṃ etad avoca: Tiṭṭha, samaṇa; tiṭṭha samaṇāti⁵.

Tṭhito ahaṃ, Aṅgulimāla; tvaṃ ca tiṭṭhāti.

Atha kho corassa Aṅgulimālassa etad ahoṣi: Ime kho samaṇā Sakyaputtiyā saccavādinō saccapaṭiññā. Atha ca panāyaṃ samaṇo gacchaṃ yev'āha: Tṭhito ahaṃ, Aṅgulimāla; tvaṃ ca tiṭṭhāti. Yan nūnāhaṃ imaṃ samaṇaṃ puccheyyan ti. Atha kho coro Aṅgulimālo Bhagavantaṃ gāthāya⁶ ajjhabhāsi:

Gacchaṃ vadesi, samaṇa, tṭhito 'mhi⁷ mamaṃ ca brūsi
tṭhitam aṭṭhito ti;

Pucchāmi taṃ, samaṇa, etam atthaṃ: Kathaṃ tṭhito
tvam, aham aṭṭhito 'mhi?

Tṭhito ahaṃ, Aṅgulimāla, sabbadā sabbesu bhūtesu nidhāya
daṇḍam,

Tuvaṃ⁸ ca pāṇesu asaṇṇato 'si; tasmā tṭhito 'haṃ tuvam
aṭṭhito 'si.

¹ Bm Si omit paññāsam pi purisā. ² So Sk Bu; Bm Si abhisamkhāresi.

³ Bm Si sabbatthāmena. ⁴ Bm Si add va. ⁵ Sk omits t. s-āti; Bm omits samaṇa. ⁶ Cf. Theragāthā p. 80. ⁷ Si Samaṇaṭṭhito 'mhi. ⁸ So Si; Sk tvaṃ; Bm tvam.

Cirassam¹ vata me mahito mahesi² mahāvanam samaṇoyam
paccavādi³;

So 'ham cirassā⁴ pahāssam⁵ pāpam sutvāna gātham
tava dhammayuttam.

Itveva⁶ coro asim āvudhañ ca sobbhe papāte narake
anvakārī⁷.

Avandi coro Sugatassa pāde; tatth' eva nam pabbajjam
ayāci.

Buddho ca kho kāruṇiko mahesi yo satthā lokassa
sadevakassa

Tam 'Ehi bhikkhūti' tadā avoca; es' eva tassa ahu
bhikkhubhāvo ti.

Atha kho Bhagavā āyasmatā Aṅgulimālena pacchā-
samaṇena yena Sāvatti⁸ tena cārikam pakkāmi; anupubbena
cārikam caramāno yena Sāvatti tad avasari. Tatra sudam
Bhagavā Sāvattiyam viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa
ārāme. Tena kho pana समयena rañño Pasenadissa Kosa-
lassa antepuradvāre⁹ mahājanakāyo sannipatitvā uccāsaddo
mahāsaddo hoti: Coro te, deva, vijite Aṅgulimālo nāma
luddo lohitaṇṇi hatapahate niviṭṭho adayāpanno paṇabhūtesu.
Tena gāmā pi agāmā katā, nigamā pi anigamā katā, janapadā
pi ajanapadā katā. So manusse vadhitvā vadhitvā aṅgulīnam
mālam dhāreti. Tam devo paṭisedhetūti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo pañcamattehi assasatehi
Sāvattiyā nikkhami divādivassa yen' ārāmo tena pāyāsi;
yāvatiko yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccārohitvā
pattiko va yena Bhagavā ten' upasāmkami; upasāmkamitvā

¹ Bmp cirassam. ² Si Bm mahesi. ³ Bm mahāvanam pāpuni saccavādi; Si mahāvanam samaṇa paccupādi, with note that the Sinh. reading is samaṇoyam; Skt mahāvana samaṇo 'yam paccupādi; Bu paccavāditi . . . paṭipajji. ⁴ So Skt; Bm Si cirassāmi. Si notes a reading cirassā. ⁵ Bm pahāya; Si pajahissa, noting another reading pahāssa, which occurs in Skt; Bu pahassam. ⁶ So all MSS; Bu idh' eva. ⁷ So Bu Skt; Bm akīri; Si manvakārī. ⁸ Si Sāvatti. ⁹ Bm antepūradvāre.

Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinnam kho rājānam Pasenadiṃ Kosalam Bhagavā etad avoca: Kin nu te, mahārāja, rājā¹ Māgadho Seniyo Bimbisāro kupito, Vesālikā vā Licchavī, aññe vā paṭirājāno ti? Na kho me, bhante, rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro kupito, na pi² Vesālikā Licchavī, na pi aññe paṭirājāno. Coro me, bhante, vijite Aṅgulimālo nāma luddo lohitaṇṇi hatapahate nivittho adayāpanno pāṇabhūtesu. Tena gāmā pi agāmā katā, nigamā pi anigamā katā, janapadā pi ajanapadā katā. So manusse vadhitvā vadhitvā aṅgulīnam mālam dhāreti. Nāham, bhante, paṭisedhissāmīti.

Sace pana tvaṃ, mahārāja, Aṅgulimālam passeyyāsi kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyam pabbajitam viratam pāṇātipātā viratam adinnādānā viratam musāvādā ekabhattikam brahmacāriṃ silavantam kalyāṇadhammaṃ, — kinti nam kareyyāsīti?

Abhivādeyyāma vā, bhante, paccuṭṭheyyāma vā, āsanena vā nimanteyyāma, abhinimanteyyāma vā nam cīvarapaṇḍa-pātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi, dhammikam vā assa rakkhāvaranaguttiṃ saṃvidaheyyāma³. Kuto pan' assa, bhante, dussilassa pāpadhammassa evarūpo silasaṃyamo bhavissatīti?

Tena kho pana samayena āyasmā Aṅgulimālo Bhagavato avidūre nisinno hoti. Atha kho Bhagavā dakkhiṇabāham⁴ paggaḥetvā rājānam Pasenadiṃ Kosalam etad avoca: Eso, mahārāja, Aṅgulimālo ti.

Atha kho rañño Pasenadissa Kosalassa ahud eva bhayam ahu chambhitattam ahu lomahamso. Atha kho Bhagavā rājānam Pasenadiṃ Kosalam bhītam saṃviggalomahaṭṭhajātam vīditvā rājānam Pasenadiṃ Kosalam etad avoca: Mā bhāyi, mahārāja; mā bhāyi, mahārāja; na 'tthi te ato⁵ bhayan ti. Atha kho rañño Pasenadissa Kosalassa yaṃ ahosi bhayam

¹ So Si; Skt omit; Bm rājā vā. ² Bm nāpi. ³ So Skt Si; Bm saṃvideyyāma

⁴ Bm dakkhiṇam bahum. ⁵ So Sk Bu; Bm Si ito.

vā chambhitattam vā lomahamso vā, so paṭippassambhi¹.
Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yen' āyasmā Aṅgulimālo ten'
upasaṅkami, upasaṅkamtivā āyasmantaṃ Aṅgulimālaṃ etad
avoca: Ayyo no, bhante, Aṅgulimālo ti?

Evam², mahārājāti.

Kathamgotto, bhante, ayyassa pitā? Kathamgottā³
mātā ti?

Gaggo⁴ kho, mahārāja, pitā; Mantānī⁵ mātā ti.

Abhiramatu, bhante, ayyo Gaggo Mantānīputto; aham
ayyassa Gaggassa Mantānīputtassa ussukkaṃ karissāmi cīvara-
piṇḍapātāsenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārānaṃ ti.

Tena kho pana samayena āyasmā Aṅgulimālo āraññako
hoti piṇḍapātiko paṃsukūliko te cīvariko. Atha kho āyasmā
Aṅgulimālo rājānaṃ Pasenadiṃ Kosalaṃ etad avoca: Alaṃ,
mahārāja; paripunnāṃ me ticīvaraṃ ti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yena Bhagavā ten'
upasaṅkami, upasaṅkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā eka-
mantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho rājā Pasenadi
Kosalo Bhagavantaṃ etad avoca: Acchariyaṃ, bhante,
abbhutaṃ, bhante, yāvaṃ c' idaṃ, bhante, Bhagavā adantānaṃ
dametā asantānaṃ sametā aparinibbutānaṃ⁶ parinibbāpetā⁷.
Yaṃ hi mayaṃ, bhante, nāsakkhimhā daṇḍena pi satthena
pi dametuṃ, so Bhagavatā adaṇḍena asatthen' eva⁸ danto.
Handa⁹ dāni mayaṃ, bhante, gacchāma; bahukiccā mayaṃ
bahukaraṇīyā ti¹⁰. Yassa dāni tvaṃ¹¹, mahārāja, kālaṃ
maññasīti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo utthāy' āsanā
Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Atha kho āyasmā Aṅgulimālo pubbaṅhasamayāṃ nivāsetvā
pattacīvaraṃ ādāya Sāvattiṃ piṇḍāya pāvīsi¹². Addasā kho
āyasmā Aṅgulimālo Sāvattiyaṃ sapadānaṃ piṇḍāya caramāno
aññataraṃ itthiṃ mūlhaḡagabbhaṃ¹³ visātagabbhaṃ¹³. Disvān'

¹ So Skt Si; Bm paṭipasambhi. ² Bm adds mayham. ³ Si adds ayyassa; Bm kathamgotto. ⁴ So Skt Si Bu; Bm Bhaggo. ⁵ So Sk Bu; Bm Si S Mantānī. ⁶ Si appar^o. ⁷ So Bm Si; Skt parinibbutāpetvā. ⁸ So S^t Bm; Sk va; Si omits eva. ⁹ Skt add ca. ¹⁰ Bm bahukiccā, but bahu-karaṇīyāti. ¹¹ Bm Si omits tvaṃ. ¹² So Sk Si Bu; Bm pāvīsi. ¹³ Bm Si mu^o. ¹³ So Bm Si, as Skt infra; Skt here vighātag^o.

assa etad ahoṣi: Kilissanti vata bho sattā; kilissanti vata bho sattā ti. Atha kho āyasmā Aṅgulimālo Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapāṭapaṭikkanto yena Bhagavā ten' upasaṃkama; upasaṃkamtivā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho āyasmā Aṅgulimālo Bhagavantaṃ etad avoca: Idhāhaṃ¹, bhante, pubbaṃhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Sāvattiyaṃ piṇḍāya pāvīsīṃ; addasaṃ kho ahaṃ, bhante, Sāvattiyaṃ sapadānaṃ piṇḍāya caramāno aññataraṃ itthiṃ mūḷhagabbhaṃ visātagabbhaṃ; disvāna me² etad ahoṣi: Kilissanti vata bho sattā, kilissanti vata bho sattā ti.

Tena hi tvaṃ, Aṅgulimāla, yena Sāvatti³ ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā taṃ itthiṃ evaṃ vadehi: Yato ahaṃ, bhagini⁴, jāto nābhijānāmi sañcicca paṇaṃ jīvītā voropetā. Tena saccena sotthi te hotu, sotthi gabbhassāti.

So hi⁵ nuna me, bhante⁶, sampajānamusāvādo bhavissati; mayā hi, bhante, bahū sañcicca paṇā⁷ jīvītā voropitā ti⁸.

Tena hi tvaṃ, Aṅgulimāla, yena Sāvatti ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā taṃ itthiṃ evaṃ vadehi: Yato ahaṃ, bhagini, ariyāya jātiyā jāto nābhijānāmi sañcicca paṇaṃ jīvītā voropetā; tena saccena sotthi te hotu sotthi gabbhassāti. Evaṃ bhante ti kho āyasmā Aṅgulimālo Bhagavato paṭisutvā yena Sāvatti ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā taṃ itthiṃ etad avoca: Yato ahaṃ, bhagini, ariyāya jātiyā jāto nābhijānāmi sañcicca paṇaṃ jīvītā voropetā; tena saccena sotthi te hotu sotthi gabbhassāti. Atha kho sotth' itthiyā⁹ ahoṣi sotthi gabbhassa. Atha kho āyasmā Aṅgulimālo eko vūpa-kaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto na cirass' eva yass' atthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti, tad anuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. Khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇiyaṃ, nāparaṃ

¹ Sk omits. ² Bm assa. ³ Bm Si sā itthi, the latter with note that katthaci potthake Yena Sāvattihi paṭho dissati. ⁴ Skt add jātiyā, which is omitted in Bm Si Bu. ⁵ Bm 'haṃ. ⁶ Sk omits bhante & Bm omits me. ⁷ Sk Bm paṇaṃ. ⁸ So Skt Si; Bm voropetā, as Skt Si supra & infra. ⁹ So Skt Si; Bm atha khvāssā itthiyā sotthi.

itthattāyāti abbhāññāsi; aññataro kho pan' āyasmā ṅgulimālo arahataṃ ahoṣi.

Atha kho āyasmā ṅgulimālo pubbaṅhasamayāṃ nivāsetvā pattacivaram ādāya Sāvattim¹ piṇḍāya pāvīsi. Tena kho pana samayena aññena pi leḍḍu khitto āyasmato ṅgulimālassa kāye nipatati², aññena pi daṇḍo khitto āyasmato ṅgulimālassa kāye nipatati, aññena pi sakkharā³ khittā āyasmato ṅgulimālassa kāye nipatati. Atha kho āyasmā ṅgulimālo bhinnena sīsenā lohiteṇa gaḷanteṇa bhinnena pattena vipphālītāya⁴ saṃghāṭiyā yena Bhagavā ten' upasaṃkami. Addasā kho Bhagavā āyasmantaṃ ṅgulimālaṃ dūrato va āgacchantam, disvā āyasmantaṃ ṅgulimālaṃ etad avoca: Adhivāsehi tvam, brāhmaṇa; adhivāsehi tvam, brāhmaṇa. Yassa kho tvam⁵ kammaṣṣa vipākena bahūni vassāni bahūni vassasatāni bahūni vassasahassāni niraye pacceyyāsi, tassa tvam, brāhmaṇa, kammaṣṣa vipākaṃ diṭṭhe va dhamme paṭisaṃvedesīti.

Atha kho āyasmā ṅgulimālo rahogato patisallīno⁶ vimuttisukham paṭisaṃvedī tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi:⁷ —

Yo ca⁸ pubbe pamajjitvā pacchā so nappamajjati,
So 'maṃ⁹ lokam pabhāseti abbhā mutto 'va candimā.

Yassa pāpam kataṃ kammaṃ kusaleṇa pithiyati¹⁰,
So 'maṃ lokam pabhāseti abbhā mutto 'va candimā.

Yo have daharo bhikkhu yuñjati Buddhasāsane,
So 'maṃ lokam pabhāseti abbhā mutto 'va candimā.

Disā hi me dhammakatham suṇantu, disā hi me yuñjantu
Buddhasāsane,

Disā hi me te manusse¹¹ bhajantu ye dhammam¹² ev'
ādapayanti santo.

¹ So Bm; Skt (as usually) & Si Sāvattiyāṃ. ² Sk na patati; Bu kāye patati (in commentary). ³ Si sakkharā. ⁴ Skt vipphālītāya; Bm vipphālītāya; Si vipphālītāya. ⁵ Bm adds brāhmaṇa. ⁶ Bm patisallīno. Cf. p. 23 supra. ⁷ Cf. Theragāthā p. 81; Dh. p. 1. 172—3, 382, 80, 26—7; Vinaya II 196. ⁸ So Skt Si; Bm inserts va after pubbe. ⁹ So Bm Si Bu; Skt so imaṃ. ¹⁰ So Skt Si; Bm pidhiyyati. ¹¹ So Skt; Bm Si (& ? Bu) manujā. ¹² So Bm Bu; Si dhammevadāpayanti; Skt dhammemevād⁰.

Disā hi me khantivādānaṃ¹ avirodhappasaṃsānaṃ²
 Sunantu dhammaṃ kālena taṃ ca anuvidhīyantu³.
 Na hi jātu so mamaṃ hiṃse aññaṃ va pana kañci naṃ
 Pappuyya paramaṃ santim rakkheyya tasathāvare⁴.
 Udakaṃ hi nayanti nettikā, usukārā namayanti tejanaṃ,
 Dāruṃ namayanti tacchakā, attānaṃ damayanti paṇḍitā.
 Daṇḍen' eke damayanti aṅkusehi kasāhi ca;
 Adaṇḍena asatthena ahaṃ danto⁵ 'mhi tādinā.
 Ahimsako ti me nāmaṃ himsakassa pure⁶ sato;
 Ajjāhaṃ saccaṇāmo 'mhi, na naṃ hiṃsāmi kañci naṃ.
 Coro ahaṃ pure āsim Aṅgulimālo ti vissuto,
 Vuyhamāno mahoghena Buddhaṃ saraṇam āgamaṃ.
 Lohitapāṇī⁷ pure āsim Aṅgulimālo ti vissuto;
 Saraṇāgamaṇaṃ⁸ passa; bhavanetti⁹ samūhatā.
 Tādisaṃ kammaṃ katvāna bahu duggatigāminaṃ
 Phuṭṭho kammavipākena anaṇo¹⁰ bhujjāmi bhojanaṃ.
 Pamādam¹¹ anuyuñjanti bālā dummedhino janā,
 Appamādaṃ ca medhāvī dhanam seṭṭhaṃ va rakkhati.
 Mā pamādam anuyuñjetha mā kāmaratisanthavaṃ,
 Appamatto hi jhāyanto pappoti vipulam¹² sukhaṃ.
 Sāgataṃ nāpagataṃ¹³ nayidaṃ dummantitaṃ¹⁴ mama;
 Paṭibhatesu¹⁵ dhammesu yaṃ seṭṭhaṃ tad upāgamaṃ.
 Sāgataṃ nāpagatam nayidaṃ dummantitaṃ mama;
 Tisso vijjā anuppattā, kataṃ Buddhassa sāsanaṃ ti.

AṄGULIMĀLASUTTAM CHATṬHAM.

¹ So Skt; Si khantivodānaṃ; Bm khantipavādānaṃ. ² So Bu; Skt av-inam; Si avirodhapasamsanaṃ; Bm avirodham pasamsanaṃ. ³ So Sk Si Bu; Bm anudhiyantu. ⁴ So Skt Si Bu; Bm tasathāvaram. ⁵ Si daṇḍo. ⁶ Bm pure. ⁷ So Bm Si; Skt l-piṃ. ⁸ Bm Si saraṇāgamaṇaṃ. ⁹ So all MSS. ¹⁰ Bm Si anaṇo; Skt ānaṇo; Bu (thrice) aṇaṇo, adding aṇino ti pi pātho. ¹¹ Sk not St, inserts mā. ¹² So Skt Si; Bm paramaṃ. ¹³ So Skt Bu; Si svāgataṃ nāpagataṃ; Bm svāgataṃ nāma sagataṃ. ¹⁴ So Bm Si & Skt (2nd time). ¹⁵ So Bu; Skt paṭihantesu; Si suvibhatesu; Bm savibh^o.

87.

Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena aññatarassa gahapatissa ekaputtako piyo manāpo kālakato¹ hoti. Tassa kālakiriyaṃ n' eva kammantā paṭibhanti, na bhattam paṭibhāti. So ālāhanam² gantvā gantvā kandati: Kham, ekaputtaka? Kham, ekaputtakāti. Atha kho so gahapati yena Bhagavā ten' upasaṃkami, upasaṃkamtivā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinnam kho tam gahapatim Bhagavā etad avoca: Na kho te, gahapati, sake citte t̥hitassa indriyāni atthi; te indriyānam aññathattan ti.

Kim hi me, bhante, indriyānam³ nāññathattam bhavissati? Mayham hi, bhante, ekaputtako piyo manāpo kālakato; tassa kālakiriyaṃ n' eva kammantā paṭibhanti, na bhattam paṭibhāti. So⁴ ālāhanam gantvā gantvā kandāmi: Kham, ekaputtaka? Kham, ekaputtakāti?

Evam etaṃ, gahapati⁵; piyajātikā hi, gahapati, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā⁶ piyappabhavikā⁷ ti.

Kassa kho nām' etaṃ, bhante, evam bhavissati: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā? Piyajātikā hi kho⁸, bhante, ānandasomanassā piyappabhavikā ti. Atha kho so gahapati Bhagavato bhāsitaṃ anabhinanditvā paṭikkositvā⁹ utthāy' āsanā pakkāmi.

Tena kho pana samayena sambahulā¹⁰ akkhadhuttā Bhagavato avidūre akkhehi dibbanti. Atha kho so gahapati yena te akkhadhuttā ten' upasaṃkami; upasaṃkamtivā te akkhadhutte etad avoca: Idhāham, bhonto, yena samaṇo

¹ B^m kalānkato. ² So S^k & S^t infra; S^t here ālāhanam; Bu ālāhan ti susānam; B^m Si ālāhanam. ³ S^k here both repeat: atha kho so gah. yena Bh. ten' up., and continue — aññathattam bh. ⁴ Si adds 'ham. ⁵ B^m repeats these three words. ⁶ B^m s-upāyāsā. ⁷ So S^k here & B^m throughout; Bu (?) p-bhāvikā; Si piyabhūtikā throughout, as S^k frequently infra. ⁸ B^m vo. ⁹ S^k paṭikkositvā; Si appaṭikkositvā. ¹⁰ B^m sambahulā, as usually.

Gotamo ten' upasaṅkamaṃ, upasaṅkamtivā samaṇaṃ Gotamaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdim. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho maṃ, bhonto, samaṇo Gotamo etad avoca: Na kho te, gahapati, sake citte t̥hitassa indriyāni atthi; te indriyānaṃ aṅṅathattān ti. Evaṃ vutte ahaṃ, bhonto, samaṇaṃ Gotamaṃ etad avoca: Kim¹hi me, bhante, indriyānaṃ nāṅṅathattān bhavissati? Mayhaṃ hi, bhante, ekaputtako piyo manāpo kālakato; tassa kālakiriyāya n' eva kammantā paṭibhanti, na bhattaṃ paṭibhāti. So ālāhanaṃ gantvā gantvā kandāmi: Kahaṃ, ekaputtaka? kahaṃ, ekaputtakāti. Evaṃ etaṃ, gahapati; evam etaṃ, gahapati; piyajātikā hi, gahapati, sokapari-devadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti¹. Kassa kho² nāma' etaṃ, bhante, evaṃ bhavissati: Piyajātikā sokaparideva-dukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā?. Piyajātikā hi kho, bhante, ānandasomanassā piyappabhavikā ti³. Atha khvāhaṃ, bhonto, samaṇassa Gotamassa bhāsitaṃ anabhinanditvā paṭik-kositvā ut̥thāy' āsanā pakkāmin ti.

Evaṃ etaṃ, gahapati; evam etaṃ, gahapati. Piyajātikā hi, gahapati, ānandasomanassā piyappabhavikā ti.

Atha kho so gahapati: Sameti me akkhadhuttehīti pakkāmi. Atha kho idaṃ kathāvattum anupubbena rājante-puraṃ pāvisi. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Mallikaṃ devim āmantesi: Idan te, Mallike, samaṇena Gotamena bhāsitaṃ: — Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti.

Sace taṃ, mahārāja, Bhagavatā bhāsitaṃ, evam etan ti.

Evaṃ evaṃ panāyaṃ Mallikā yaṅṅadeva samaṇo Gotamo bhāsati, taṃ tad ev' assa abbhanumodati⁴: — Sace taṃ, mahārāja, Bhagavatā bhāsitaṃ, evam etan ti. Seyyathāpi nāma ācariyo yaṅṅadeva antevāsissa⁵ bhāsati, taṃ tad ev' assa antevāsī abbhanumodati: Evaṃ etaṃ, ācariya; evam etaṃ ācariyāti; — evam eva kho tvaṃ, Mallike, yaṅṅadeva samaṇo Gotamo bhāsati, taṃ tad ev' assa abbhanumodasi: Sace taṃ,

¹ Skt omit ti. ² So Bm; Skt 'ssa nāma'; Si tassa kho nāma'. ³ Bm kho ahaṃ; Si kho 'haṃ. ⁴ Skt abbhanumoditi. ⁵ Bm antevāsikassa.

mahārāja, Bhagavatā bhāsitaṃ evam etan ti. Cara pi re, Mallike, vinassāti.

Atha kho Mallikā devī Nālijaṅghaṃ brāhmaṇaṃ āmantesi: Ehi tvaṃ, brāhmaṇa, yena Bhagavā ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādhaṃ appātāṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha — Mallikā, bhante, devī Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādhaṃ appātāṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati; evañ ca vadehi — Bhāsitaṃ nu kho, bhante, Bhagavatā esā vācā: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti? Yathā ca¹ te Bhagavā vyākaroti, taṃ sādhukaṃ uggahetvā mamaṃ² āroceyyāsi. Na hi Tathāgatā vitathaṃ³ bhaṇanti. Evaṃ bhoti kho Nālijaṅgho brāhmaṇo Mallikāya deviyā paṭisutvā yena Bhagavā ten' upasaṃkami, upasaṃkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodi; sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisīno kho Nālijaṅgho brāhmaṇo Bhagavantaṃ etad avoca: Mallikā, bho Gotama, devī bhoto Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādhaṃ appātāṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati, evañ ca vadeti: Bhāsitaṃ nu kho, bhante, Bhagavatā esā vācā — Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti?

Evaṃ etaṃ, brāhmaṇa; evam etaṃ, brāhmaṇa⁴; piyajātikā hi, brāhmaṇa, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti.

Tad aminā⁵ p' etaṃ, brāhmaṇa, pariyaṇena veditabbaṃ yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti. Bhūtapubbaṃ, brāhmaṇa, imissā yeva Sāvattiyā aññatarassā⁶ itthiyā mātā kalam akāsi. Sā tassā kālakiriyāya ummattikā khittacittā⁷ rathiyāya⁸ rathiyāya siṅghātakena siṅghātakāṃ upasaṃkamtivā evam āha: Api me mātaraṃ addasatha⁹? Api me mātaraṃ addasathāti?

¹ Bm Si omit ca. ² Bm Si mama. ³ Skt viratthaṃ. ⁴ So Si; Sk Bm omit the three words repeated. ⁵ Si iminā. ⁶ Bm aññatarissā. ⁷ Skt khittā cittā here, but not infra. ⁸ Skt rathiyā. ⁹ So Skt; Si adassatha; Bm addassatha.

Iminā pi kho etaṃ, brāhmaṇa, pariyāyena veditabbaṃ, yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappa-bhavikā ti. Bhūtapubbaṃ, brāhmaṇa, imassā yeva Sāvattiya aññatarassā itthiyā pitā kālam akāsi, — pe¹ — bhātā kālam akāsi, bhaginī kālam akāsi, putto kālam akāsi, dhītā² kālam akāsi, sāmiko kālam akāsi. Sā tassa kālakiriya ummattikā khittacittā rathiyāya³ rathiyāṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ upasaṃkamtivā evaṃ āha: Api me sāmikaṃ addasatha? Api me sāmikaṃ⁴ addasathāti?

Iminā pi kho etaṃ, brāhmaṇa, pariyāyena veditabbaṃ, yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappa-bhavikā ti. Bhūtapubbaṃ, brāhmaṇa, imissā yeva Sāvattiya aññatarassa purisassa mātā kālam akāsi. So tassā kālakiriya ummattako khittacitto rathiyāya rathiyāṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ upasaṃkamtivā evaṃ āha: Api me mātaraṃ addasatha? api me mātaraṃ addasathāti?

Iminā pi kho etaṃ, brāhmaṇa, pariyāyena veditabbaṃ, yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappa-bhavikā ti. Bhūtapubbaṃ, brāhmaṇa, imassā yeva Sāvattiya aññatarassa purisassa pitā kālam akāsi, — pe¹ — bhātā kālam akāsi, bhaginī kālam akāsi, putto kālam akāsi, dhītā kālam akāsi, pajāpati⁶ kālam akāsi. So tassā kālakiriya ummattiko khittacitto rathiyāya rathiyāṃ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṃ upasaṃkamtivā evaṃ āha: Api me pajāpatiṃ addasatha? api me pajāpatiṃ addasathāti?

Iminā pi kho etaṃ, brāhmaṇa, pariyāyena veditabbaṃ, yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappa-bhavikā ti. Bhūtapubbaṃ, brāhmaṇa, imassā yeva Sāvattiya aññatarā itthi nātikulāṃ agamāsi. Tassā te nātakā sāmikaṃ⁷ acchindivā aññassa dātukamā; sā ca taṃ na icchati. Atha kho Sāvatti⁸-sāmikaṃ etad avoca: Ime maṃ⁹, ayyaputta, nātakā taṃ¹⁰ acchindivā aññassa dātukamā; ahaṃ ca taṃ na icchāmīti. Atha kho so puriso taṃ itthiṃ dvidhā chetvā

¹ Bm Si omit pe. ² Bm Si dhītā. ³ Sk rathiyā. ⁴ Sk sāmiyāṃ bis.
⁵ Si piyabhūtikā. ⁶ Bm Si p-ti. ⁷ Sk sāmiyāṃ. ⁸ Bm sā itthi; Si sā itthi. ⁹ Si mama. ¹⁰ So Si; Sk kathaṃ; Bm tvaṃ.

attānaṃ uppāṭesi¹: Ubho pecca bhavissāmāti. Iminā pi kho taṃ, brāhmaṇa, pariyaṇena vedittabbaṃ, yathā piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti.

Atha kho Nālijaṅgho brāhmaṇo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā utṭhāy' āsanā yena Mallikā devī ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā yāvatako ahosi Bhagavatā saddhiṃ kathāsallāpo taṃ sabbaṃ Mallikāya deviyā ārocesi. Atha kho Mallikā devī yena rājā Pāsenadi Kosalo ten' upasaṃkama, upasaṃkamtivā rājānaṃ Pasenadiṃ Kosalaṃ etad avoca: Taṃ kim maññasi, mahārāja? Piyā te Vajirī kumārī ti?

Evam, Mallike, piyā me Vajirī kumārī ti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Vajiriyā te kumāriyā² vipariṇāmaññathābhāvā uppajjeyyūṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Vajiriyā me, Mallike, kumāriyā vipariṇāmaññathābhāvā i vitassa pi siyā aññathattaṃ. Kim pana me na uppajjissanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena Bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Piyā te Vāsabhā khattiyā³ ti?

Evam, Mallike, piyā me Vāsabhā khattiyā ti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Vāsabhāya te khattiyāya vipariṇāmaññathābhāvā uppajjeyyūṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Vāsabhāya me, Mallike, khattiyāya vipariṇāmaññathābhāvā jīvitassa pi siyā aññathattaṃ. Kim pana me na uppajjissanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena Bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Piyo te Viḍḍabho⁴ senāpatiti?

¹ So Sk; Bm uphāresi; Si uppālesi; Bu (?) opādesi. ² Skt kumariyāya.

³ So Sk; Si; Bm Si Vāsabhakhattiyā. ⁴ So Sk; Si; Bm Viṭṭabho, as in No. 90 & always.

Evam, Mallike; piyo me Viḍūḍabho senāpatīti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Viḍūḍabhassa senāpatissa vipariṇāmaññathābhāvā uppajjeyyūṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Viḍūḍabhassa me, Mallike, senāpatissa vipariṇāmaññathābhāvā jīvitassa pi siyā aññathattam. Kim pana me na uppajjissanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena Bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Piyā te ahan ti?

Evam, Mallike; piyā me 'si tvaṃ ti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Mayhaṃ te vipariṇāmaññathābhāvā uppajjeyyūṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Tuyhaṃ hi me, Mallike, vipariṇāmaññathābhāvā jīvitassa pi siyā aññathattam. Kim pana me na uppajjissanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena Bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti. Taṃ kim maññasi, mahārāja? Piyā te Kāsi-kosalā ti?

Evam, Mallike; piyā me Kāsi-kosalā. Kāsi-kosalānaṃ, Mallike, ānubhāvena kāsikacandanam paccanubhoma, mālā-gandhavilepanam dhāremāti.

Taṃ kim maññasi, mahārāja? Kāsi-kosalānaṃ te vipariṇāmaññathābhāvā uppajjeyyūṃ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Kāsi-kosalānaṃ hi me, Mallike, vipariṇāmaññathābhāvā jīvitassa pi siyā aññathattam. Kim pana me na uppajjissanti sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti?

Idaṃ kho taṃ, mahārāja, tena Bhagavatā jānatā passatā arahatā sammāsambuddhena sandhāya bhāsitaṃ: Piyajātikā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā piyappabhavikā ti.

Acchariyaṃ, Mallike, abbhutaṃ, Mallike, yāvaṃ¹ ca so

¹ So Skt Si; Bm yāva.

Bhagavā paññāya ativijjha¹ paññāya² passati. Ehi, Mallike, ācāmehīti.

Atha kho rāja Pasenadi Kosalo utthāy' āsanā ekamsaṃ uttarāsangamā karitvā yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā tikkhattum udānaṃ udānesi: Namo tassa Bhagavato arahato sammāsambuddhassa; namo tassa — pe³ — sammāsambudhassāti.

PIYAJĀTIKASUTTAM SATTAMAṃ.

88.

Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sāvattھیyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho āyasmā Anando pubbaṅhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Sāvattھیyaṃ piṇḍāya pāvisi. Sāvattھیyaṃ piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapātaṭṭikkanto yena Pubbārāmo Migāramātu⁴ pāsādo ten' upasaṃkamaṃ divāvihārāya. Tena kho pana samayena rājā Pasenadi Kosalo Ekapuṇḍarikaṃ nāgaṃ⁵ abhirūhitvā Sāvattھیyā niyyāti divādivassa. Addasā kho rājā Pasenadi Kosalo āyasmantaṃ Ānandaṃ dūrato va āgacchantam; disvāna Sirivaddham⁶ mahāmatam āmantesi: Āyasmā no eso, samma Sirivaddha, Ānando ti? Evaṃ mahārāja; āyasmā eso Ānando ti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo aññatarāṃ purisaṃ āmantesi: Ehi tvam, ambho purisa, yen' āyasmā Ānando ten' upasaṃkama; upasaṃkamitvā mama vacanena āyasmato Ānandassa pāde sirasā vandāhi: Rājā, bhante, Pasenadi Kosalo āyasmato Ānandassa pāde sirasā vandatīti; evaṃ ca vadehi: Sace kira, bhante, āyasmato Ānandassa na kiñci accāyikaṃ karaṇīyaṃ, āgametu kira, bhante, āyasmā Ānando

¹ So Si; Bm paṭivijjha; Skt ativijjhā. ² So Si; Skt maṃ ko; Bm repeats paññāya. ³ So Bm Si; Skt omit pe, repeating bhagavato arahato. ⁴ So St Bm; Si migāramātuyā; Sk mingāramātu. ⁵ So St Bm Si; Sk Bu nāgam. ⁶ Bm Sir.

muhuttaṃ anukampaṃ upādāyāti. Evaṃ devāti kho so puriso rañño Pasenadissa Kosalassa paṭisutvā yen' āyasmā Ānando ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā āyasmantaṃ Ānandaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhito kho so puriso āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avoca: Rājā, bhante, Pasenadi Kosalo āyasmato Ānandassa pāde sirasā vandati, evaṃ ca vadeti: Sace kira, bhante, āyasmato Ānandassa na kiñci accāyikaṃ karaṇiyāṃ, āgometu kira, bhante, āyasmā Ānando muhuttaṃ anukampaṃ upādāyāti. Adhivāsesi kho āyasmā Ānando tuṇhībhāvena. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yāvaticā nāgassa bhūmi nāgena gantvā nāgā paccorohitvā pattiko va yen' āyasmā Ānando ten' upasaṃkamaṃ; upasaṃkamtivā āyasmantaṃ Ānandaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhito kho rājā Pasenadi Kosalo āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avoca: Sace, bhante, āyasmato Ānandassa na kiñci accāyikaṃ karaṇiyāṃ, sādhu, bhante, āyasmā Ānando yena Aciravatiyā nadiyā¹ tīraṃ, ten' upasaṃkamaṃ anukampaṃ upādāyāti. Adhivāsesi kho āyasmā Ānando tuṇhībhāvena. Atha kho āyasmā Ānando yena Aciravatiyā nadiyā tīraṃ ten' upasaṃkamaṃ; upasaṃkamtivā aññatarasmim rukkhamūle paññatte āsane nisīdi. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yāvaticā nāgassa bhūmi nāgena² gantvā nāgā paccorohitvā pattiko va yen' āyasmā Ānando ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā āyasmantaṃ Ānandaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhito kho rājā Pasenadi Kosalo āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avoca: Idha, bhante, āyasmā Ānando hatthatthare nisīdatūti. Alam, mahārāja; nisīda tvam; nisinno aham sake āsane ti. Nisīdi kho rājā Pasenadi Kosalo paññatte āsane. Nisajja kho rājā Pasenadi Kosalo āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avoca: Kin nu kho, bhante Ānanda, so Bhagavā tathārūpaṃ kāyasamācāraṃ samācareyya yvāssa³ kāyasamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti? — Na kho, mahārāja, so Bhagavā tathārūpaṃ kāyasamācāraṃ samācareyya yvāssa kāyasamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

¹ Bm Aciravatiyā nadiyā (bis). ² Sk nāg- twice but usually nāng-.

³ So Bm & Skt infra; Sk here yassa; St here yāvassa; Si yvāyam.

Kim pana, bhante Ānanda, so Bhagavā tathārūpaṃ vacī-samācāraṃ — pe — manosamācāraṃ samācareyya yvāssa manosamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti. Na kho, mahārāja, so Bhagavā tathārūpaṃ manosamācāraṃ samācareyya yvāssa manosamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

Acchariyaṃ, bhante; abbhutaṃ, bhante; yaṃ hi mayaṃ, bhante, nāsakkhimha¹ pañhena paripūretuṃ, taṃ, bhante, āyasmatā Ānandena pañhassa veyyakaraṇena paripūritaṃ. Ye te, bhante, bālā avyattā ananuvicca apariyogāhetvā paresaṃ vaṇṇaṃ vā avaññaṃ vā bhāsanti, na mayā taṃ sārato paccāgacchāma. Ye ca kho² te, bhante, paṇḍitā vyattā³ medhāvino anuvicca pariyogāhetvā paresaṃ vaṇṇaṃ vā avaññaṃ vā bhāsanti, taṃ mayā sārato paccāgacchāma. Katamo pana, bhante Ānanda, kāyasamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi vinnūhīti?

Yo⁴ kho, mahārāja, kāyasamācāro akusalo.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro akusalo?

Yo⁴ kho, mahārāja, kāyasamācāro sāvajjo.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro sāvajjo?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro savyāpajjho⁵.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro savyāpajjho?

Yo kho, mahārāja, dukkhavipāko.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro dukkhavipāko?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro attabyābādhāya pi saṃvattati, parabyābādhāya pi saṃvattati, ubhayabyābādhāya pi saṃvattati; tassa akusalā dhammā abhivadḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti; — evarūpo kho, mahārāja, kāyasamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

Katamo pana, bhante Ānanda, vacīsamācāro — pe — manosamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro akusalo.

Katamo pana, bhante, manosamācāro akusalo?

¹ So Sk Bu; Bm Si nās-hā. ² Bm ye pana. ³ Bm viyattā; Si byattā viyattā. ⁴ Sk infra So. ⁵ So Sk Si; Bm sabyābajjho; Bu savyāpajjho tī sadukkho.

Yo kho, mahārāja, manosamācāro sāvajjo.

Katamo pana, bhante, manosamācāro sāvajjo?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro savyāpajjho?

Katamo pana, bhante, manosamācāro savyāpajjho?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro dukkhavipāko.

Katamo pana, bhante, manosamācāro dukkhavipāko?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro attabyābādhāya pi saṁvattati, parabyābādhāya pi saṁvattati¹, ubhayabyābādhāya pi saṁvattati; tassa akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti; — evārūpo kho, mahārāja, manosamācāro opārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

Kin nu kho, bhante Ānanda, so Bhagavā sabbesaṁ yeva akusalānaṁ dhammānaṁ pahānaṁ vaṇṇetīti²?

Sabbākusaladhammapahīno kho, mahārāja, Tathāgato, kusaladhammasamannāgato ti.

Katamo pana, bhante Ānanda, kāyasamācāro anopārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro kusalo.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro kusalo?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro anavajjo.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro anavajjo?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro avyāpajjho.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro avyāpajjho?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro sukhavipāko.

Katamo pana, bhante, kāyasamācāro sukhavipāko?

Yo kho, mahārāja, kāyasamācāro n'ev' attabyābādhāya pi saṁvattati, na parabyābādhāya pi saṁvattati³, na ubhaya-byābādhāya pi saṁvattati; tassa akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti; — evarūpo kho, mahārāja, kāyasamācāro anopārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

Katamo pana, bhante Ānanda, vacīsamācāro — pe — manosamācāro⁴ anopārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro kusalo.

¹ Skt substitute pe for parabyābādhāya pi saṁvattati. ² So Skt Si Bu; Bm saṁvaṇṇetīti. ³ Sk omits these four words here & pi in the surrounding clauses both here & infra. ⁴ Sk omits pe manos^o.

Katamo pana, bhante, manosamācāro kusalo?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro anavajjo.

Katamo pana, bhante, manosamācāro anavajjo?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro avyāpajjho.

Katamo pana, bhante, manosamācāro avyāpajjho?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro sukhavipāko.

Katamo pana, bhante, manosamācāro sukhavipāko?

Yo kho, mahārāja, manosamācāro n' ev' attabyābādhāya pi saṁvattati, na parabyābādhāya pi saṁvattati, na ubhabyābādhāya saṁvattati; tassa akusalā dhammā parihāyanti¹, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti; — evarūpo kho, mahārāja, manosamācāro anopārambho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhīti.

Kim pana², bhante Ānanda, so Bhagavā sabbesaṁ yeva³ kusalānaṁ dhammānaṁ upasampadaṁ vaṇṇetīti?

Sabbākusaladhammapahīno kho, mahārāja, Tathāgato kusaladhammasamannāgato ti.

Acchariyam, bhante, abbhutaṁ, bhante, yāva⁴ subhāsitaṁ c' idaṁ⁵, bhante, āyasmatā Ānandena, iminā ca mayam, bhante, āyasmato Ānandassa subhāsitena attamanābhīradhā⁶. Evaṁ attamanābhīradhā ca mayam, bhante, āyasmato Ānandassa subhāsitena, sace, bhante, āyasmato Ānandassa hatthiratanam kappeyya, hatthiratanam pi mayam āyasmato Ānandassa dadeyyāma. Sace, bhante, āyasmato Ānandassa assaratanam kappeyya, assaratanam pi mayam āyasmato Ānandassa dadeyyāma. Sace, bhante, āyasmato Ānandassa gāmvaram kappeyya⁷, gāmvaram pi mayam āyasmato Ānandassa dadeyyāma. Api ca, bhante, mayam p' etaṁ jānāma: n' etaṁ⁸ āyasmato Ānandassa kappatīti. Ayam me, bhante, bāhitikā raṅṅo Māgadheṇa Ajātasattunā Vedehiputtēna chattanāliya⁹ pakkhipitvā¹⁰ pahitā soḷasasamā āyāmena aṭṭhasamā vitthārena; taṁ, bhante, āyasmā Ānando patigaṇhātu anukampaṁ upādāyāti.

Alaṁ, mahārāja; paripuṇṇam me ticīvaran ti.

¹ Skt parihāsanāyanti. ² Si kin nu kho pana. ³ Bm adds ca. ⁴ Skt yāvam. ⁵ Bm eidaṁ. ⁶ Skt att-ravā (bis). ⁷ Skt omit gām, kap. ⁸ Bm mayam n' etaṁ jānāma ay. Ā-ssa K. ⁹ So Si; Skt chatta nāliya; Bm vattanāliya. ¹⁰ Skt pakkhipitvā vo.

Ayam, bhante, Aciravatī nadi diṭṭhā āyasmatā c' eva Ānandena amhehi ca yadā¹ upari pabbate mahāmegho abhippa-
vutṭho hoti; athāyaṃ Aciravatī nadi ubhato kulāni saṃvissan-
dantī² gacchati; — evam eva kho, bhante, āyasmā Ānando
imāya bāhitikāya attano ticivaraṃ karissati; yaṃ pan' āyas-
mato Ānandassa purāṇaṃ ticivaraṃ, taṃ sabrahmacārīhi saṃ-
vibhajissati. Evāyaṃ amhākaṃ dakkhiṇā saṃvissandantī
maññe³ gamissati. Paṭiṅghātu⁴, bhante, ayasmā Ānando
bāhitikan ti.

Paṭiggahehi⁵ kho āyasmā Ānando bāhitikaṃ. Atha kho
rājā Pasenadi Kosalo āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avoca:
Handa va⁶ dāni mayaṃ, bhante Ānanda, gacchāma; bahu-
kiccā mayaṃ bahukaraṇīyā ti. — Yassa dāni tvam, mahārāja,
kālam maññasīti. — Atha kho rājā Pasenadi Kosalo āyasmaṭo
Ānandassa bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā, utṭhāy' āsanā
āyasmantaṃ Ānandaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pak-
kāmi. Atha kho āyasmā Ānando acirapakkantassa rañño
Pasenadissa Kosalassa yena Bhagavā ten' upasaṃkami,
upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi.
Ekamantaṃ nisinno āyasmā Ānando yāvatako ahosi raññā
Pasenadinā⁷ Kosalena saddhim kathāsallāpo, taṃ sabbaṃ
Bhagavato ārocesi, taṃ ca bāhitikaṃ Bhagavato pādāsi.

Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi: Lābhā, bhikkhave,
rañño Pasenadissa Kosalassa; suladdhalābhā, bhikkhave,
rañño Pasenadissa Kosalassa, yaṃ rājā Pasenadi Kosalo
labhati Ānandaṃ dassanāya labhati payirupāsanaṇyāti⁸. Idam
avoca Bhagavā; attamaṇā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ
abhinandun ti.

BĀHITIKASUTTAM⁹ ATṬHAMAM.

¹ Bm Si yathā. ² Si saṃvissandantī (bis). ³ Sk adds ko. ⁴ Si paṭigg^o
(bis). ⁵ So all MSS. ⁶ Bm pana. ⁷ So Si; Sk Pasenadi; Bm Passana-
dina. ⁸ Si here payirup^o; Bm payirūp^o; Sk payurūp^o. Cf. p. 65 supra.
⁹ Bm Si Bu Bāhitiyas^o. In the text of the Sutta all MSS read bāhitika,
but the form cited by Bu for comment is bāhitiya.

89.

Evam me sutam. Ekam samayam Bhagavā Sakkesu viharati. Medaḷumpaṃ¹ nāma Sakyānaṃ² nigamo. Tena kho pana samayena rājā Pasenadi kosalo Naṅgarakaṃ³ anuppatto hoti kenacid eva karaṇiyena. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Dīghaṃ Kārāyanaṃ āmantesi: Yojehi, samma Kārāyana, bhadraṇi bhadraṇi yānāni, uyyānabhūmiṃ⁴ gacchāma subhūmiṃ dassanāyāti. Evaṃ devāti kho Dīgho Kārāyano raṅṅo Pasenadissa Kosalassa paṭisutvā bhadraṇi bhadraṇi yānāni yojāpetvā raṅṅo Pasenadissa paṭivedesi: Yuttāni kho te, deva, bhadraṇi bhadraṇi yānāni, yassa dāni kalam maññasīti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo bhadrāṃ⁵ yānaṃ abhirūhitvā bhadrehi bhadrehi yānehi Naṅgarakamhā niyyāsi mahaccarājānubhāvena⁶ yena ārāmo tena pāyāsi; yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccorohitvā pattiko va ārāmaṃ pāvisi. Addasā kho rājā Pasenadi Kosalo ārāme jaṃghāvihāraṃ anucaṅkamamāno anuvicaramāno⁷ rukkhāmūlāni pāsādikāni pāsādaniyāni⁸ appasaddāni appanigghosāni⁹ vijanavātāni manussarāhaseyyakāni paṭisallānasārūppāni. Disvāna Bhagavantaṃ yeva ārabha sati udapādi: Imāni kho tāni rukkhāmūlāni pāsādikāni pāsādaniyāni appasaddāni appanigghosāni vijanavātāni manussarāhaseyyakāni paṭisallānasārūppāni, yatthassudam¹⁰ mayan taṃ Bhagavantaṃ payirupāsāma arahantaṃ sammāsambuddhan ti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Dīghaṃ Kārāyanaṃ āmantesi: Imāni kho, samma Kārāyana tāni . . . &c. as above . . . sammāsambuddham. Kahan nu kho, samma Kārāyana, etarahi so

¹ Bu Medaḷumpaṃ & Metaḷumpaṃ; Skt Metaḷupaṃ; Bm Medāḷupaṃ; Si Medaḷupaṃ. Cf. Dh. p. 222 & Jāt. IV 151. ² Bm Sakyānaṃ. ³ So Bu; Sk Naṅgarakaṃ (but infra Naṅgarakamhā); Bm Si Nagarakaṃ. ⁴ Sk Si uy-miyam. ⁵ Bm (as usual) repeats bhadrāṃ. ⁶ So all MSS & Bu (here). See supra page 65. ⁷ Si anuvicariyamāno. ⁸ So Sk Si; Bm pas°. ⁹ Bm -nigh-. ¹⁰ So Sk Bm; Bu Si yattha sudam.

Bhagavā viharati araham sammāsambuddho ti? — Atthi, mahārāja, Medaḷumpaṃ nāma Sakyānaṃ nigamo; tattha so Bhagavā etarahi viharati araham sammāsambuddho ti. — Kīva-dūro ¹ pana, samma Kārāyana, Naṅgarakamhā Medaḷumpaṃ nāma Sakyānaṃ nigamo hotīti? Na dūre, mahārāja; tīṇi yojanāni. Sakkā divasāvasesena ² gantun ti. Tena hi, samma Kārāyana, yojehi bhadraṇi bhadraṇi yānāni; gamissāma mayan taṃ Bhagavantam dassanāya arahantaṃ sammāsambuddhan ti. Evaṃ devāti kho Digho Kārāyano raṅṅo Pasenadissa Kosalassa paṭisutvā bhadraṇi bhadraṇi yānāni yojāpetvā raṅṅo Pasenadissa Kosalassa paṭivedesi: Yuttāni kho te, deva, bhadraṇi bhadraṇi yānāni; yassa dāni kalam maññāsīti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo bhadrāṃ yānaṃ abhirūhitvā bhadrehi bhadrehi yānehi Naṅgaramhā yena Medaḷumpaṃ nāma Sakyānaṃ nigamo tena pāyāsi ten' eva divasāvasesena Medaḷumpaṃ nāma ³ Sakyānaṃ nigamaṃ sampāpuni, yena ārāmo tena pāyāsi. Yāvaticā yānassa bhūmi yānena gantvā, yānā paccorohitvā pattiko va ārāmaṃ pāvisi. Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū abbhokāse caṅkamanti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yena te bhikkhū ten' upasaṃkami; upasaṃkamitvā te bhikkhū etad avoca: Kahan nu kho, bhante, etarahi so Bhagavā viharati araham sammāsambuddho? Dassanakāmā ⁴ hi mayan taṃ Bhagavantam arahantaṃ Sammāsambuddhan ti. Eso, mahārāja, vihāro samvutadvāro; tena appasaddo upasaṃkamitvā ataramāno ālindaṃ pavisitvā ukkāsitvā aggaḷaṃ ⁵ ākoṭehi; vivarissati te Bhagavā dvāran ti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo tath' eva khaggaṃ ca uṇḥisaṃ ⁶ ca Dighassa Kārāyanassa pādāsi. Atha kho Dighassa Kārāyanassa etad ahosi: Rahāyati ⁷ kho dāni mahārājā; idh' ⁸ eva dāni mayā ṭhātabban ti? Atha kho rājā Pasenadi Kosalo yena so vihāro samvutadvāro tena appasaddo upasaṃkamitvā ataramāno ālindaṃ pavisitvā ukkāsitvā aggaḷaṃ ākoṭesi. Vivari Bhagavā dvāraṃ. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo

¹ So Skt Si; Bm kiṃ va dūre. ² So Skt Si & St infra; St here & Bm divasāvasesena. ³ Skt & Si omit. ⁴ Bm dassanakāmā. ⁵ So Bm Si Bu; Skt aggaḷaṃ. ⁶ So Skt Bu; Bm Si uṇḥisaṃ. ⁷ So Skt Bm Bu; Si rahāyasi. ⁸ Skt nedh'.

vihāram pavisitvā Bhagavato pāde sirasā patitvā¹ Bhagavato pādāni mukhena ca paricumbati² pāṇi³ ca parisambāhati nāmañ ca sāveti: Rājā 'hañ, bhante, Pasenadi Kosalo; rājā 'hañ, bhante, Pasenadi Kosalo ti.

Kim pana tvam, mahārāja, atthavasam sampassamāno imasmiñ sarire evarūpañ paramanipaccākāram karosi, mittū-pahāram⁴ upadamseṣīti?

Atthi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto⁵ Bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakaśaṅgho ti. Idhāhañ, bhante⁶, passāmi eke samanabrāhmaṇe pariyantakatañ brahmacariyañ carante⁷ dasa pi vassāni vissatim pi vassāni timsam pi vassāni cattārīsam pi vassāni. Te aparena samayena sunhātā⁸ suvilittā kappitakesamassū pañcahi kāmagaṇehi samappitā samaṅgibhūtā parivārenti⁹. Idha panāhañ, bhante, bhikkhū passāmi yāvajivam āpānakoṭīkam¹⁰ paripuṇṇam parisuddham brahmacariyañ carante. Na kho panāhañ, bhante, ito bahiddhā aññañ evam paripuṇṇam parisuddham brahmacariyañ samanupassāmi. Ayam pi kho, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakaśaṅgho¹¹ ti. Puna ca param, bhante, rājāno pi rājūhi vivadanti, khattiyā pi khattiyehi vivadanti, brāhmaṇā pi brāhmaṇehi vivadanti, gahapatī¹² gahapatīhi vivadanti, mātā pi puttana vivadati, putto pi mātārā vivadati, pitā pi puttana vivadati, putto pi pitarā vivadati, bhātā pi bhātārā vivadati, bhātā pi¹³ bhaginiyā vivadati, bhagini¹⁴ pi bhātārā vivadati, sahāyo pi sahāyena vivadati. Idha panāhañ, bhante, bhikkhū passāmi samagge sammodamāne avivadamāne¹⁵ khīrodakībhūte¹⁶ añña-

¹ Bm Si nipatitvā. ² Bm paricumpati. ³ Skt pāṇi. ⁴ So Si; Skt mittū-pahāram here & vittūvohāram infra; Bm mittūpahāram. ⁵ So Si & Sk infra; Sk here svakkyāto; Bm svakhyāto. ⁶ Bm Si add bhagavā. ⁷ Sk caranti here. ⁸ So Bm Si; Sk sunhātā; St suhanohātā. ⁹ Si parivārenti, with note that the Sinh. reading is parivārenti. Cf. Vol. I pp. 504 & 571.

¹⁰ So Skt Bu, the latter noting as a var. lect. āpānakoṭīkam which is read by Bm Si. ¹¹ Sk (ter) śaṅgho, omitting bhagavato sāvaka-. ¹² Bm Si gahapatayo. ¹³ Bm Si omit bhātārā v. bhātā pi. ¹⁴ Bm bhagini. ¹⁵ Bm omits. ¹⁶ Bm khīrodakībhūte.

maññam piyacakkhūhi sampassante viharante. Na kho panāham, bhante, ito bahiddhā aññam evaṃ samaggaṃ parisam samanupassāmi. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasaṅgho ti. Puna ca parāham, bhante, ārāmena ārāmaṃ uyyānena uyyānaṃ anucaṅkamāmi anuvarāmi. So 'ham tattha passāmi eke samaṇabrāhmaṇe kise¹ lūkhe² dubbanṇe uppaṇḍuppaṇḍukajāte³ dhamanisanthatagatte na viya maññe cakkhuṃ bandhante janassa dassanāya. Tassa mayham, bhante, evaṃ hoti⁴: Addhā ime āyasmanto anabhiratā⁵ vā brahmacariyaṃ caranti, atthi vā tesam kiñci pāpam kammaṃ⁶ kataṃ paṭicchannam⁷, tathā⁸ ime āyasmanto kisā lūkhā dubbannā uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthatagattā, na viya maññe cakkhuṃ bandhanti janassa dassanāyāti. Tyāham upasamkamitvā evaṃ vadāmi: — Kin nu kho⁹ tumhe āyasmante kisā lūkhā dubbannā uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthatagattā, na viya maññe cakkhuṃ bandhatha janassa dassanāyāti. Te evam āhamsu: Bandhukarogo¹⁰ no mahārājāti. Idha panāham, bhante, bhikkhū passāmi haṭṭhapahaṭṭhe udaggu-dagge abhiratarūpe piṇitindriye¹¹ apposukke pannalome paradavutte¹² migabhūtena cetasā viharante¹³. Tassa mayham, bhante, evaṃ hoti: Addhā ime āyasmanto tassa Bhagavato sāsane ulāram pubbenāparam visesam sañjānanti, tathā ime āyasmanto haṭṭhapahaṭṭhā udaggudaggā abhiratarūpā piṇitindriyā apposukkā¹⁴ pannalomā paradavuttā¹⁵ migabhūtena cetasā viharantīti. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasaṅgho ti. Puna ca parāham, bhante, rājā khattiyo muddhāvasitto

¹ Si kise. ² Skt twice lukhe, once lūkhā. ³ So Skt & I Jāt. 346; Si uppaṇḍuppaṇḍukajāte; Bm uppaṇḍuppaṇḍukajāte. ⁴ Bm Si etad ahoṣi, the latter noting that the Sinh. reading is evaṃ hoti. ⁵ Sk anabhiratam. ⁶ Bm Si omit. ⁷ Bm katā paṭicchannā. ⁸ Bm adds hi. ⁹ Sk omits kho. ¹⁰ So Skt Si Bu; Bm pandukarogino. ¹¹ Bm pin-; Si piṇind-. ¹² So Si; Skt Bm h-ṭṭhā ud-gā ... p-vuttā. ¹³ So Si; Sk viharantīti; Bm viharanti. ¹⁴ Bm Si apposukkā here et supra. ¹⁵ Bm paradattavuttā here et supra.

pahomi ghātetāyaṃ vā ghātetuṃ jāpetāyaṃ vā jāpetuṃ pabbājetāyaṃ vā pabbājetuṃ. Tassa mayhaṃ, bhante, atthakarāṇe¹ nisinnassa antarantarākathaṃ² opātentī. So 'haṃ na labhāmi: Mā me bhonto atthakarāṇe nisinnassa antarantarākathaṃ opāthetha³, kathāpariyosānaṃ⁴ me bhavanto āgamentūti. Tassa mayhaṃ, bhante, antarantarākathaṃ opātentī. Idha panāham, bhante, bhikkhū passāmi yasmiṃ samaye Bhagavā anekasatāya parisāya dhammaṃ deseti n' eva tasmiṃ samaye Bhagavato sāvakanāṃ khipitasaddo vā hoti ukkāsitassaddo vā. Bhūtapubbaṃ, bhante, Bhagavā anekasatāya parisāya dhammaṃ deseti; tatr' aññataro Bhagavato sāvako ukkāsi; tam enaṃ aññataro sabrahmacārī⁵ jannukena ghaṭṭesi⁶: Appasaddo āyasmā hotu, mā 'yasmā saddam akāsi; sathā no Bhagavā dhammaṃ desetīti. Tassa mayhaṃ, bhante, etad ahoṣi: Acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho. Adaḍḍena vata kira bho asatthena evaṃ suvinitā⁷ parisā bhavissatīti. Na kho panāhaṃ, bhante, ito bahiddhā aññaṃ evaṃ suvinitaṃ parisā samanupassāmi. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasamgho ti.

Puna ca parāhaṃ, bhante, passāmi idh' ekacce khattiya-panḍite nipuṇe kataparappavāde vāavedhirūpe⁸. Te⁹ bhindantā maññe caranti paññāgatena diṭṭhigatāni. Te suṇanti: Samaṇo khalu bho Gotamo amukaṃ nāma gāmaṃ vā nigamaṃ vā osarissatīti. Te pañhaṃ abhisankharonti: Imaṃ mayaṃ pañhaṃ samaṇaṃ¹⁰ Gotamaṃ upasaṃkamtivā pucchissāma; evaṃ ce no puṭṭho evaṃ vyākariṣṣati, evaṃ assa mayaṃ vādaṃ āropessāma; evaṃ ce pi no puṭṭho evaṃ vyākariṣṣati, evaṃ pi 'ssa mayaṃ vādaṃ āropessāmāti. Te suṇanti: Samaṇo khalu bho Gotamo amukaṃ nāma gāmaṃ vā nigamaṃ vā osaṭo ti. Te yena Bhagavā ten' upasaṃkamanti. Te Bhagavā¹¹ dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejati

Skt a tthekarāṇe here & attakarāṇe infra; Bm aḍḍakarāṇe; Si aṭṭakarāṇe.
² Bm a-kathā. ³ Sk opāthetaṃ. ⁴ Sk kathaṃ p. bhavanto. ⁵ Si brahmacārī; Skt sabrahmacārī. ⁶ Skt ghaddhesi; Bm Si ghaṭesi. Cf. p. 4 supra (where ghaṭṭesi should be read). ⁷ Bm suvinitā (bis). ⁸ Bm vāavedhīrūpe; Si vāavedhirūpo. ⁹ Skt vo. ¹⁰ Bm adds bho. ¹¹ Sk omits these four words.

sampahamseti. Te Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahamsitā na c' eva Bhagavantaṃ pañhaṃ pucchanti, kuto¹ vādaṃ āropessanti, aññadatthu² Bhagavato sāvakā sampajjanti. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasamgho ti.

Puna ca parāhaṃ, bhante, passāmi idh' ekacce brāhmaṇapaṇḍite — pe — gahapatipaṇḍite samaṇapaṇḍite nipune kataparappavāde vāavedirūpe. Te bhindantā maññe caranti &c. as above vādaṃ āropessanti, aññadatthu Bhagavantaṃ yeva okāsaṃ yācanti agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāya. Te Bhagavā pabbājeti. Te tathā pabbājitā³ samānā vūpakatthā appamattā ātāpino pahitattā viharantā na cirass' eva yass' atthāya kulaputtā sammad eva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tad anuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayāṃ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Te evam āhaṃsu: Manam⁴ vata bho anassāma; manam vata bho anassāma. Mayam hi pubbe assamaṇā⁵ va samānā samaṇā 'mhāti⁶ paṭijānimhā, abbrāhmaṇā⁷ va samānā brāhmaṇā 'mhāti⁸ paṭijānimhā, anarahanto⁹ va samānā arahanto 'mhāti¹⁰ paṭijānimhā. Idāni kho 'mhā¹¹ samaṇā, idāni kho 'mhā brāhmaṇā idāni kho 'mhā arahanto ti. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasamgho ti.

Puna ca parāhaṃ, bhante, Isidatta—Purāṇā¹², thapatayo mama bhattā mama yānā¹³ ahaṃ nesam jivitaṃ¹⁴ dātā yasassa¹⁵ āhattā¹⁶. Atha ca pana no tathā mayi

¹ Si kut' assa. ² Si aññadatthuṃ. ³ Bm Si pabbājitā, the latter noting that the Sinh. reading is pabbājeti. ⁴ Si mayam, noting that the Sinh. reading is manam. ⁵ Si asamaṇā. ⁶ Sk samaṇamhāti. ⁷ Bm Si abrahmaṇā. ⁸ Sk brāhmaṇamhāti. ⁹ Si anarahanto. ¹⁰ Sk arahantamhāti; Bm arahantamhāti. ¹¹ Si 'mha throughout. ¹² Bu says: Isidattapurāṇā ti Isidatto ca Purāṇo ca; Sk^t Isidattapurāṇathapatayo; Bm Isidantapurāṇā; Si Isidantapurāṇā. ¹³ Bu Bm Si yānā, the latter with note that the Sinh. reading is sānā (as Sk^t). ¹⁴ Bu jivikaṃ. ¹⁵ Sk adds dānaṃ (here only). ¹⁶ So Sk^t Si; Bm āhatā.

nipaccākāram karonti yathā Bhagavati. Bhūtapubbāham, bhante, senaṃ abbhuyyāto samāno ime va¹ Isidatta — Purāṇe thapatayo vīmaṃsamāno² aññatarasmiṃ sambādhe āvasathe vāsāṃ upagacchīṃ. Atha kho, bhante, ime Isidatta — Purāṇā thapatayo bahudeva³ rattim dhammiyā kathāya vītināmetvā yato assosum kho Bhagavantam⁴ tato sīsāṃ katvā maṃ pādato karitvā nipajjimsu. Tassa mayham, bhante, etad ahoṣi: Acchariyāṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho. Ime Isidatta — Purāṇā thapatayo mama bhattā mama yānā, aham tesāṃ jivitaṃ dātā yasassa āhattā. Atha ca pana no tathā mayi nipaccākāram karonti yathā Bhagavati. Addhā ime āyasmanto tassa Bhagavato sāsane uḷāram⁵ pubbenāparam viṣesaṃ sañjānantīti⁶. Ayam pi kho me, bhante, Bhagavati dhammanvayo hoti: Sammāsambuddho bhagavā, svākkhāto bhagavatā dhammo, supaṭipanno bhagavato sāvakasaṃgho⁷ ti.

Puna ca param, bhante, Bhagavā pi khattiyo, aham pi khattiyo, Bhagavā pi Kosalako⁸, aham pi Kosalako, Bhagavā pi āsītiko⁹, aham pi āsītiko¹⁰. Yam pi bhante Bhagavā pi khattiyo aham pi khattiyo, Bhagavā pi Kosalako aham pi Kosalako, Bhagavā pi āsītiko aham pi āsītiko¹¹, iminā vārahāṃ¹² evāham¹², bhante, Bhagavati¹³ paramanipaccākāram kattum, mittūpahāram upadaṃsetum. Handa ca dāni mayāṃ, bhante, gacchāma. Bahukiccā mayāṃ bahukaraṇiyā ti.

Yassa dāni tvaṃ, mahārāja, kālaṃ maññasīti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo utthāy' āsanā Bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi.

Atha kho Bhagavā acirapakkantassa rañño Pasenadissa Kosalassa bhikkhū āmantesi: Eso, bhikkhave, rājā Pasenadi Kosalo dhammacetiyaṇi bhāsivā utthāy' āsanā pakkanto. Uggahātha¹⁴, bhikkhave, dhammacetiyaṇi; pariyaṇātha,

¹ Sk imameva; Bm ime ca; Si ime alone. ² So Sk Bu; Bm Si vim⁰
³ Bm bahūdeva. ⁴ Bm yato ahoṣi bhagavā tato. ⁵ Si here oḷāram.
⁶ Bm Si jānanti here et supra. ⁷ Sk throughout supaṭipanno saṃgho.
⁸ Bm Si Kosalo throughout. ⁹ Bm (alone) asītiko. ¹⁰ Si adds ti. ¹¹ Bm Si omit from yam pi bhante inclusive. ¹² So Sk Si; Bm iminā pāham-sante bhagavati. ¹³ Sk bhagavato. ¹⁴ Bm Si uggahātha.

bhikkhave, dhammacetiyāni¹; dhāretha, bhikkhave, dhammacetiyāni; atthasamhitāni, bhikkhave, dhammacetiyāni ādi-brahmacariyakānīti.

Idam avoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinandun ti.

DHAMMACETIYASUTTAM NAVAMAM.

90.

Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Ujuññāyaṃ² viharati Kaṇṇakathale³ Migadāye. Tena kho pana samayena rājā Pasenadi Kosalo Ujuññaṃ anupatto hoti kenacid eva karaṇīyena. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo aññataraṃ purisaṃ āmantesi: — Ehi tvaṃ, ambho purisa, yena Bhagavā ten' upasaṃkama; upasaṃkamitvā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha: Rājā, bhante, Pasenadi Kosalo Bhagavato pāde sirasā vandati appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati; evaṃ ca vadehi: Ajja kira, bhante, rājā Pasenadi Kosalo pacchābhataṃ bhuttapātarāso Bhagavantaṃ dassanāya upasaṃkamissati. Evam devāti kho so puriso rañño Pasenadissa Kosalassa paṭisutvā yena Bhagavā ten' upasaṃkama, upasaṃkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisidi. Ekamantaṃ nisinna kho so puriso Bhagavantaṃ etad avoca: — Rājā, bhante, Pasenadi Kosalo Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati; evaṃ ca vadeti: Ajja kira, bhante, rājā Pasenadi Kosalo pacchābhataṃ bhuttapātarāso Bhagavantaṃ dassanāya upasaṃkamissati.

Assosum kho Somā ca bhagini⁴ Sakulā⁵ ca bhagini: Ajja

¹ Sk repeats these three words. ² So Skt Bu; Bm Uruññāyaṃ; Si Udaññāyaṃ. ³ So Bm Si Bu; Sk Kaṇṇatthalaka throughout. ⁴ So Bm Si always & Skt sts.; Bu & Skt sts. bhagini. ⁵ Skt here Sukulā.

kira rājā Pasenadi Kosalo pacchābhattam bhuttapātarāso Bhagavantam dassanāya upasamkamissatīti. Atha kho Somā ca bhaginī Sakulā ca bhaginī rājanam Pasenadim Kosalam bhattābhihāre upasamkamtivā etad avocum: — Tena hi, mahārāja, amhākam pi vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram puccha: Somā ca, bhante, bhaginī Sakulā ca bhaginī Bhagavato pāde sirasā vandanti, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchantīti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo pacchābhattam bhuttapātarāso yena Bhagavā ten' upasamkami, upasamkamtivā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnō kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantam etad avoca: — Somā ca, bhante, bhaginī Sakulā ca bhaginī Bhagavato pāde sirasā vandanti, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchantīti.

Kim pana, mahārāja, Somā ca bhaginī Sakulā ca bhaginī aññam dūtam nālatthun ti?

Assosum kho, bhante, Somā ca bhaginī Sakulā ca bhaginī: Ajja kira rājā Pasenadi Kosalo pacchābhattam bhuttapātarāso Bhagavantam dassanāya upasamkamissatīti. Atha kho, bhante, Somā ca bhaginī Sakulā ca bhaginī maṃ bhattābhihāre upasamkamtivā etad avocum: Tena hi, mahārāja, amhākam pi vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram puccha: — Somā ca, bhante, bhaginī Sakulā ca bhaginī Bhagavato pāde sirasā vandanti, appābādham appātaṅkam lahuṭṭhānam balaṃ phāsuvihāram pucchantīti.

Sukhiniyo¹ hontu, mahārāja, Somā ca bhaginī Sakulā ca bhaginī ti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantam etad avoca: Sutam me tam, bhante: — Samaṇo Gotamo evam āha: Na 'tthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā yo sabbaññū sabbadassāvī aparisesam nānadassanam paṭijānissati; n' etaṃ ṭhānam vijjantīti. Ye te, bhante evam āhamsu: — Samaṇo Gotamo evam

¹ Skt sukhiniyo. Cf. No 128 & I Jāt. 408. ² Sk bhagavā.

āha: Na 'tthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā yo sabbaññū sabba-dassāvī aparisesaṃ nāṇadassanaṃ paṭijānissati; n' etaṃ thānaṃ vijjatīti; — kacci te, bhante, Bhagavato vuttavādino, na ca Bhagavantaṃ abhūtena abbhācikkhanti, dhammassa cānudhammaṃ vyākaronṭi, na ca koci sahadhammiko vādānuvādo¹ gārayhaṃ² thānaṃ āgacchatīti?

Ye te, mahārāja, evaṃ āhamsu: — Samaṇo Gotamo evaṃ āha: Na 'tthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā yo sabbaññū sabbadassāvī aparisesaṃ nāṇadassanaṃ paṭijānissati; n' etaṃ thānaṃ vijjatīti; — na me te vuttavādino, abbhācikkhanti ca pana maṇ³ te asatā abhūtenāti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Viḍūḍabhaṃ senāpatim āmantesi: Ko nu kho, senāpati, imaṃ⁴ kathāvatthum rājante-pure⁵ abbhudāhāsīti?

Sañjayo, mahārāja, brāhmaṇo Ākāśagotto ti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo aññataraṃ purisaṃ āmantesi: — Ehi tvaṃ, ambho purisa, mama vacanena Sañjayaṃ brāhmaṇaṃ Ākāśagottaṃ amantehi⁶: Rājā te, bhante, Pasenadi Kosalo amantetīti. Evaṃ devāti kho so puriso rañño Pasenadissa Kosalassa paṭisutvā yena Sañjayo brāhmaṇo Ākāśagotto ten' upasaṃkami; upasaṃkamtivā Sañjayaṃ brāhmaṇaṃ Ākāśagottaṃ etad avoca: — Rājā taṃ, bhante, Pasenadi Kosalo amantetīti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantaṃ etad avoca; Siyā nu kho, bhante, Bhagavatā aññadeva kiñci sandhāya bhāsitaṃ⁷, tañ ca jano aññathā pi⁸ paccāgaccheyya? Yathā-kathaṃ pana, bhante, Bhagavā abhijānāti vācam⁹ bhāsitaṃ ti?

Evaṃ kho ahaṃ, mahārāja, abhijānāmi vācam bhāsitaṃ: Na 'tthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā yo sakideva sabbaññassati sabbaṃ dakkhīti¹⁰, n' etaṃ thānaṃ vijjatīti.

Heturūpaṃ bhante¹¹ Bhagavā āha; saheturūpaṃ pana¹², bhante, Bhagavā āha: Na 'tthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā

¹ So Si; Sk vādānupāto; Bm vādānupādo. ² So Bm; Sk gāryhaṃ; Si gāreyhaṃ. ³ Bm Si maṇ. ⁴ Sk omits imaṃ. ⁵ Bm r-pūre. ⁶ Sk āmantesi. ⁷ Sk cāsitaṃ. ⁸ Sk vi. ⁹ So Sk Si; Bm vācā. ¹⁰ Bm dakkhiti; Bu Sk Si dakkhiti. ¹¹ Si omits. ¹² Bm Si omit.

suddā; te c' assu imehi pañcāhi padhāniyaṅgehi samannāgatā; Ettha pana nesam, bhante, siyā viseso siyā nānākaraṇan ti?

Ettha kho nesāham¹, mahārāja, padhānavemattam² vadāmi. Seyyathāpi 'ssu³, mahārāja, dve hatthidammā vā assadammā vā godammā vā sudantā suvinitā, dve hatthidammā vā assadammā vā godammā vā adantā avinitā. Tam kim maññasi, mahārāja? Ye te dve⁴ hatthidammā vā assadammā vā godammā vā sudantā suvinitā, api⁵ nu te dantā va dantakāraṇam gaccheyyūm, dantā va dantabhūmiṃ sampāpuṇeyyūn ti⁶?

Evam⁷ bhante.

Ye pana te dve hatthidammā vā assadammā vā godammā vā adantā⁸ avinitā, api nu te adantā va dantakāraṇam gaccheyyūm, adantā va dantabhūmiṃ sampāpuṇeyyūm, seyyathāpi te dve hatthidammā vā assadammā vā godammā vā sudantā suvinitā ti?

No h' evam⁹, bhante.

Evam eva kho, mahārāja, yan tam saddhena pattabbam appābādheṇa asaṭheṇa amāyāvinā āraddhaviriyena paññāvata¹⁰, tam vata¹¹ asaddho bahvābādho¹² saṭho māyāvi kusito¹³ duppaṇño pāpuṇissatīti, n' etam ṭhānam vijjatīti.

Heturūpaṃ, bhante, Bhagavā āha; saheturūpaṃ, bhante, Bhagavā āha. Cattāro 'me, bhante, vaṇṇā, — khattiyā brahmaṇā vessā suddā. Te c' assu imehi pañcāhi padhāniyaṅgehi samannāgatā, te c' assu sammappadhānā¹⁴, ettha pana tesam, bhante, siyā viseso, siyā nānākaraṇan ti?

Ettha kho nesāham¹⁵, mahārāja, na¹⁶ kiñci nānākaraṇam vadāmi, yadidam vimuttiyā vimuttiṃ. Seyyathāpi, mahārāja, puriso sukkaṃ sākakaṭṭham ādāya aggiṃ abhinibbatteyya, tejo pātukareyya¹⁷; atha aparō¹⁸ puriso sukkaṃ sālakaṭṭham

¹ Sk^t pan' esāham. ² So Bu (bis); Sk^t padhānamettā; Bm Si padhānavemattatam. ³ So Si; Sk^t seyyathā phassu; Bm seyyathāpi mahārāja. ⁴ Si ye dve te. ⁵ Bm api su nu. ⁶ Bm omits ti. ⁷ Si adds etam. ⁸ Sk^t adds va. ⁹ Bm Si no h' etam. ¹⁰ So Sk^t; Bm Si paññāvata. ¹¹ Bm tam tathā so. ¹² Bm Si (as at p. 94) bahvābādho; Bu bahv^o. ¹³ Bm kusito. ¹⁴ Si samapp^o. ¹⁵ Sk^t ettha kho panesāham. ¹⁶ Sk^t omits na. ¹⁷ Bm dhātum kareyya. ¹⁸ Bm athāparo.

ādāya aggim abhinibbatteyya, tejo pātukareyya; atha aparo puriso sukkham ambakaṭṭham ādāya aggim abhinibbatteyya, tejo pātukareyya; atha aparo puriso sukkham udumbarakaṭṭham ādāya aggim abhinibbatteyya, tejo pātukareyya. Tam kim maññasi, mahārāja? Siyā nu kho tesam aggīnam nānādāruto abhinibbattānam kiñci nānākaraṇam, — acciyā vā accim, vaṇṇena vā vaṇṇam, ābhāya vā ābhan ti?¹

No h' etaṃ, bhante.

Evam eva kho, mahārāja, yan taṃ tejaṃ viriyā nimmathitaṃ² padhānā bhinibbattaṃ³. Nāhaṃ tattha kiñci nānākaraṇam vadāmi, yadidaṃ vimuttiyā vimuttin ti.

Heturūpaṃ, bhante, Bhagavā āha; saheturūpaṃ, bhante, Bhagavā āha. Kim pana, bhante, atthi devā ti?

Kim pana tvaṃ, mahārāja, evaṃ vadesi: Kim pana, bhante, atthi devā ti?

Yadi vā te, bhante, devā āgantāro itthattaṃ, yadi vā anāgantāro itthattaṃ ti?

Ye te, mahārāja, devā savyāpajjhā⁴ te devā āgantāro itthattaṃ; ye te devā abyāpajjhā⁵, te devā anāgantāro itthattaṃ ti.

Evam vutte Viḍūḍabho senāpati Bhagavantaṃ etad avoca: — Ye te, bhante, devā savyāpajjhā āgantāro⁶ itthattaṃ, te devā ye te devā abyāpajjhā anāgantāro⁷ itthattaṃ te deve⁸. tamhā thānā cāveṣṣanti vā pabbājessanti⁹ vā ti?

Atha kho āyasmato Ānandassa etad ahosi: — Ayaṃ kho Viḍūḍabho senāpati rañño Pasenadissa Kosalassa putto; ahaṃ Bhagavato putto. Ayaṃ kho kālo yaṃ putto puttana manteyyāti¹⁰. Atha kho āyasmā Ānando Viḍūḍabhaṃ senāpatim āmantesi: — Tena hi, senāpati, taṃ yev' ettha paṭi-pucchissāmi. Yathā te kameyya tathā naṃ byākareyyāsi. Tam kim maññasi, senāpati? Yāvataṃ rañño Pasenadissa Kosalassa vijitaṃ, yattha ca rājā Pasenadi Kosalo issariyā-

¹ So Bm Si; Sk ābhā. ² So Bm Si; Sk viriyanippharataṃ. ³ Bm nibbattaṃ. ⁴ Bm savyāpajjhā; Si savyāpajjhā. ⁵ Bm abyāpajjhā. ⁶ Sk anāgantāro. ⁷ Si ān^o. ⁸ Sk adds ti. ⁹ Sk pabbājissanti. ¹⁰ Sk niman-teyyāsiti.

dhipaccaṃ rajjam¹ kāreti, pahoti tattha rājā Pasenadi Kosalo samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā puñṇavantaṃ vā apuñṇavantaṃ vā brahmacariyavantaṃ vā abrahmacariyavantaṃ vā tamhā ṭhānā cāvetum vā pabbājetum vā ti?

Yāvatā, bho, rañño Pasenadissa Kosalassa vijitaṃ, yattha ca rājā Pasenadi Kosalo issariyādhipaccaṃ rajjam kāreti, pahoti tattha rājā Pasenadi Kosalo samaṇaṃ vā . . . pabbājetum vā ti.

Taṃ kim maññasi, senāpati? Yāvatā rañño Pasenadissa Kosalassa avijitaṃ, yattha ca rājā Pasenadi Kosalo na issariyādhipaccaṃ rajjam kāreti, pahoti tattha² rājā Pasenadi Kosalo samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā puñṇavantaṃ vā apuñṇavantaṃ vā brahmacariyavantaṃ vā abrahmacariyavantaṃ vā tamhā ṭhānā cāvetum vā pabbājetum vā ti?

Yāvatā, bho, rañño Pasenadissa Kosalassa avijitaṃ, yattha ca rājā Pasenadi Kosalo na issariyādhipaccaṃ rajjam kāreti, na pahoti tattha . . . pabbājetum vā ti.

Taṃ kim maññasi, senāpati? Sutā te devā Tāvatiṃsā ti?

Evam, bho; sutā me devā Tāvatiṃsā; idhāpi³ bhotā raññā⁴ Pasenadinā⁵ Kosalena sutā devā Tāvatiṃsā ti.

Taṃ kim maññasi, senāpati? Pahoti rājā Pasenadi Kosalo deve Tāvatiṃse tamhā ṭhānā cāvetum vā pabbājetum vā ti?

Dassanāya pi, bho, rājā Pasenadi Kosalo deve Tāvatiṃse nappahoti, kuto pana tamhā ṭhānā cāvessati⁶ vā pabbājessati⁷ vā ti.

Evam eva kho, senāpati, ye te devā savyāpajjhā⁸ āgantāro itthattaṃ, te devā ye te devā abyāpajjhā anāgantāro itthattaṃ te deve dassanāya pi nappahonti, kuto pana tamhā ṭhānā cāvessanti vā pabbājessanti vā ti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantaṃ etad avoca: Konāmo ayaṃ⁹, bhante, bhikkhūti?

Ānando nāma, mahārājāti.

Ānando vata bho, ānandarūpo vata bho. Heturūpaṃ,

¹ Sk omits throughout. ² Bm Si tattha pahoti. ³ Si idāni pi. ⁴ Bm rañño. ⁵ Sk Pasenadi. ⁶ Bm cāvissati. ⁷ Sk (here et infra) pabbājissati. ⁸ Sk here sabbyāpajjhā. ⁹ Si Konāmāyaṃ.

bhante, āyasmā Ānando āha, saheturupam, bhante, āyasmā Ānando āha. Kim pana, bhante¹, atthi Brahmā ti?

Kim pana tvam, mahārāja, evam vadesi: Kim pana. bhante, atthi Brahmā ti?

Yadi vā so, bhante, Brahmā āgantā itthataṃ, yadi vā anāgantā itthattaṃ ti?

Yo so, mahārāja, Brahmā savyāpajjho, so Brahmā āgantā itthattaṃ; yo so Brahmā abyāhajjho, so Brahmā anāgantā itthattaṃ ti.

Atha kho aññataro² puriso rājānam Pasenadiṃ Kosalam etad avoca: Sañjayo, mahārāja, brāhmaṇo Ākāsagotto āgato ti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Sañjayaṃ brāhmaṇam Ākāsagottaṃ etad avoca: Ko nu kho, brāhmaṇa, imaṃ kathāvattuṃ rājantepure abbhudāhāsīti³?

Vidūḍabho, mahārāja, senāpatīti.

Vidūḍabho senapati evam āha. Sañjayo, mahārāja, brāhmaṇo Ākāsagotto ti.

Atha kho aññataro puriso rājānam Pasenadiṃ Kosalam etad avoca: Yānakālo, mahārājāti. Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavantaṃ etad avoca: Sabbaññutaṃ mayaṃ. bhante, Bhagavantaṃ apucchimhā; sabbaññutaṃ Bhagavā vyākāsi; taṃ ca pan' amhākaṃ ruccati c' eva khamati ca. tena c' amhā attamanā. Cātuvāṇṇim suddhim⁴ mayaṃ, bhante, Bhagavantaṃ apucchimhā; cātuvāṇṇim suddhim Bhagavā vyākāsi; taṃ ca pan' amhākaṃ ruccati c' eva khamati ca. tena c' amhā attamanā. Adhideve⁵ mayaṃ, bhante, Bhagavantaṃ apucchimhā, adhideve Bhagavā vyākāsi; taṃ ca pan' amhākaṃ ruccati c' eva khamati ca, tena c' amhā attamanā. Adhibrahmānam mayaṃ, bhante, Bhagavantaṃ apucchimhā, adhibrahmānam Bhagavā vyākāsi; taṃ ca pan' amhākaṃ ruccati c' eva khamati ca tena c' amhā attamanā. Yam yad eva ca pana⁶ mayaṃ, bhante, Bhagavantaṃ apucchimhā, taṃ tad eva Bhagavā vyākāsi; taṃ ca pan' amhākaṃ ruccati c' eva khamati ca, tena c' amhā attamanā. Handa

¹ Sk adds kim pana tvam. ² Sk adds so. ³ Sk abbhutā hoti. ⁴ Bm cātuvāṇṇisaddhim. ⁵ So Bm Si; Sk aviveva & avideve. ⁶ Bm omits pana.

ca dāni mayam, bhante, gacchāma. Bahukiccā mayam bahukarāṇiyā ti.

Yassa dāni tvaṃ, mahārāja, kālaṃ maññasīti.

Atha kho rājā Pasenadi Kosalo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā utthāy' āsanā Bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmiti.

KANŪAKATTHALASUTTAM DASAMAṀ.

RĀJAVAGGO CATUTTHO.

91.

Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Videhesu cārikaṃ carati mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi. Tena kho pana samayena Brahmāyu brāhmaṇo Mithilāyaṃ paṭivasati jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto vīsaṃvassasatiko¹ jātiyā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū sanighaṇḍukeṭubhānaṃ sākharappabhedānaṃ² itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo lokāyata-mahāpurisalakkhaṇesu anavayo. Assosi kho Brahmāyu brāhmaṇo: Samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Videhesu cārikaṃ carati mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi; taṃ kho pana bhavantaṃ Gotamaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato — Iti pi so bhagavā arahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathi, satthā devamanussānaṃ buddho bhagavā³, so imaṃ lokam sadevakaṃ samārakaṃ sabrahmakaṃ⁴, sassamaṇabrāhmaṇiṃ pajam sadevamanussaṃ sayam abhiññā sacchikatvā pavedeti; so dhammaṃ deseti ādikalyāṇaṃ majjhe kalyāṇaṃ pariyo-sānakalyāṇaṃ sātthaṃ sabyañjanaṃ⁵, kevalaparipunṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāseti; sādhu kho pana ta-thārūpānaṃ arahataṃ dassanaṃ hotīti.

¹ So Sk Bu; Bm visav°. ² Bm sakkharapabhedānaṃ. ³ Bm adds ti. ⁴ Sk omits. ⁵ Sk sabyañjanaṃ.

Tena kho pana samayena Brahmāyussa brāhmaṇassa Uttaro nāma māṇavo antevāsī hoti tiṇṇaṃ vedānaṃ anavayo. Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo Uttaraṃ māṇavaṃ āmantesi: 'Ayaṃ, tāta Uttara, samaṇo Gotamo Sakyaputto sammāsambuddho — pe — sādhu kho pana tathārūpānaṃ arahataṃ dassanaṃ hotīti¹. Ehi tvaṃ, tāta Uttara, yena samaṇo Gotamo ten' upasaṃkama², upasaṃkamtivā samaṇaṃ Gotamaṃ jānāhi yadi vā taṃ bhavantaṃ³ Gotamaṃ tathā santaṃ yeva saddo abbhuggato, yadi vā no tathā, yadi vā so bhavaṃ Gotamo tādiso, yadi vā na tādiso; tayā mayan taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ vedissāmāti. Yathākathaṃ paṇāham bho taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ jānissāmi yadi vā taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ tathā santaṃ yeva saddo abbhuggato, yadi vā no tathā, yadi vā so bhavaṃ Gotamo tādiso, yadi vā na tādiso ti. Āgatāni kho, tāta Uttara, amhākam mantesu dvattimsa mahāpurisalakkhaṇāni, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dve va⁴ gatiyo bhavanti anaññā. — Sace agāraṃ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavatti⁵ dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadathāvariyaṃ pattaṃ sattaratanaṃ samannāgato, tass' imāni satta ratanāni bhavanti: seyyathīdaṃ cakkaratanaṃ hatthiratanāṃ assaratanaṃ maṇiratanāṃ itthiratanāṃ gahapatiratanāṃ pariṇāyakaratanāṃ eva sattaṃ. Parosahassaṃ kho pan' assa puttā bhavanti sūrā viraṅgarūpā⁶ parasenappamaddanā. So imaṃ paṭhavim sāgarapariyantaṃ adaḍḍena asatthena dhammena⁷ abhivijiya ajjhāvasati. — Sace kho pana agārasmā anagāriyaṃ pabbajati, araham hoti sammāsambuddho loke vivattaṃcchaddo⁸. Aham kho pana, tāta Uttara, mantānaṃ dātā⁹, tvaṃ mantānaṃ paṭiggahetā ti¹⁰.

Evam bho ti kho Uttaro māṇavo Brahmāyussa brāhmaṇassa paṭisutvā utthāy' āsanā Brahmāyuraṃ brāhmaṇaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā Videhesu yena Bhagavā tena

¹ Sk hoti. ² Sk upasaṃkama. ³ Bu bhagavantaṃ. ⁴ Bm yeva. ⁵ So Sk & I Sum. Vil. 249; Bm Si Bu & I Dīgha 88 have i short. ⁶ Bm Si vir^o. ⁷ Bm adds Samena. ⁸ So Sk Bu; Bm vivattaṃcchaddo; Si vivattaṃcchaddo, ⁹ So Sk Bm; Si kattā, with note that the Sinh. reading is dātā. ¹⁰ So Si Bu & I Dīgha 89; Sk paṭiggahitā; Bm paṭiggahitā.

cārikaṃ pakkāmi; anupubbena cārikaṃ caramāno yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamitvā Bhagavatā saddhiṃ sammodi sammodanīyaṃ kathāṃ sārāṇīyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinno kho Uttaro māṇavo Bhagavato kāye dvattimse mahāpurisalakkhaṇāni sammānesi. Addasā kho Uttaro māṇavo Bhagavato kāye dvattimse mahāpurisalakkhaṇāni yebhuyyena ṭhapetvā dve; dvisu mahāpurisalakkhaṇesu kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, — kosohite ca vatthaguyhe pahūtajivhatāya¹ ca². Atha kho Bhagavato etad ahoṣi: Passati kho me ayaṃ Uttaro māṇavo dvattimsa mahāpurisalakkhaṇāni yebhuyyena ṭhapetvā dve; dvisu mahāpurisalakkhaṇesu kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, — kosohite ca vatthaguyhe pahūtajivhatāya cāti. Atha kho Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisaṃkhāraṃ abhisamkhāsi³ yathā addasā⁴ Uttaro māṇavo Bhagavato kosohitaṃ vatthaguyhaṃ. Atha kho Bhagavā jivhaṃ ninnāmetvā ubho pi kaṇṇasotāni anumasi paṭimasi, ubho pi nāsikasotāni anumasi paṭimasi, kevalakam⁵ pi nalāṭamaṇḍalaṃ jivhāya pacchādesi⁶.

Atha kho Uttarassa māṇavassa etad ahoṣi: Samannāgato kho samaṇo Gotamo dvattimsa mahāpurisalakkhaṇehi. Yannūnāhaṃ samaṇaṃ Gotamaṃ anubandheyyaṃ iriyāpathum assa passeyyan ti? Atha kho Uttaro māṇavo satta māsāni Bhagavantāṃ anubandhi chāyā va anapāyini⁷. Atha kho Uttaro māṇavo sattānaṃ māsānaṃ accayena Videhesu yena Mithilā tena cārikaṃ pakkāmi; anupubbena cārikaṃ caramāno yena Mithilā yena Brahmāyu brāhmaṇo ten' upasaṃkamaṃ; upasaṃkamitvā Brahmāyūṃ⁸ brāhmaṇaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Uttaraṃ māṇavaṃ Brahmāyu brāhmaṇo etad avoca: Kacci, tāta Uttara, taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ tathā santaṃ yeva saddo

¹ Sk pahūtaj^o infra; Sk here & generally pahutaj^o; Si Bu pahutaj^o; Bm cabutaj^o in every instance but one, where pahutaj^o is read. ² Bm cāti. ³ So Sk & 1 Dīgha 106; Bm abhisamkhāroṣi; Si abhisamkhāresi. ⁴ So Sk Bm; Si addasa. ⁵ So Sk Bu (infra Sk kevalam pi); Bm Si kevalakappaṃ. ⁶ So Sk (here) Bu; Bm Si chādesi, as 1 Dīgha 106 & Sk infra. ⁷ Bm anapāyini. ⁸ Bm Brahmāyubr^o.

abbhuggato, no aññathā? Kacci pana so bhavaṃ Gotamo tādiso, no aññādiso ti?

Tathā¹ santaṃ yeva bho taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ tathā saddo abbhuggato, no aññathā, tādiso ca bho² so bhavaṃ Gotamo, na aññādiso. Samannāgato ca bho so bhavaṃ Gotamo dvattimsa-mahāpurisalakkhaṇehi. Suppatitthitapādo³ kho pana so bhavaṃ Gotamo, idam pi tassa bhoto Gotamassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. Hetthā kho pana tassa bhoto Gotamassa pādātesu cakkāni jātāni sa-hassārāni⁴ sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni; āyatapaṇḍi⁵ kho pana so bhavaṃ Gotamo; dīghaṅguli⁶ kho pana so bhavaṃ Gotamo; mudutalunnahatthapādo kho pana so bhavaṃ Gotamo; jālahatthapādo kho pana so bhavaṃ Gotamo; ussāṅkhapādo kho pana so bhavaṃ Gotamo; eṇijaṅgho⁷ kho pana so bhavaṃ Gotamo; ttitako kho pana so bhavaṃ Gotamo anonaṃanto⁸ ubho hi paṇitālehi jaṇṇukāni parimasati parimajjati; kosohitavattthaguyho kho pana so bhavaṃ Gotamo; suvaṇṇavaṇṇo kho pana so bhavaṃ Gotamo; kañcanasanni-bhattaco⁹ sukhumacchavī kho pana so bhavaṃ Gotamo; sukhumattā chaviyā rajojallaṃ kāye na upalippati¹⁰; ekekalomo khō pana so bhavaṃ Gotamo; ekekāni lomāni lomakūpesu jātāni; uddhaggalomo kho pana so bhavaṃ Gotamo; uddhaggāni lomāni jātāni nilāni¹¹ añjanavaṇṇāni kuṇḍalāvattāni¹² padakkhināvattakajātāni¹³; brahmujjugatto kho pana so bhavaṃ Gotamo; sīhapubbaddhakāyo¹⁴ kho pana so bhavaṃ Gotamo; citantaṃso kho pana so bhavaṃ Gotamo; nigrodhaparimaṇḍalo kho pana so bhavaṃ Gotamo; yāvatakvassa¹⁵ kāyo tāvatakvassa vyāmo; yāvatakvassa vyāmo tāvatakvassa kāyo; samavattakhandho¹⁶ kho pana so bhavaṃ Gotamo; ra-saggasaggi¹⁷ kho pana so bhavaṃ Gotamo; sīhahanu¹⁸ kho

¹ Si yathā; Bm emits 2nd tathā. ² Bm Si kho. ³ So Sk Bu; Bm Si su-pat°. ⁴ Sk sahasārāni. ⁵ Sk āy-hī. ⁶ Bm d-lī. ⁷ So Bm Bu; Sk Si enij°. ⁸ So Sk Bu; Bm Si anonaṃanto. ⁹ So Sk Bu; Bm k-ataco; Si k-athaco. ¹⁰ So Bu; Sk Bm Si upalippati. ¹¹ Bm nilhni. ¹² Sk k-vatthni. ¹³ Sk p-vattnk°; Bm dakkh-āni. ¹⁴ Bm Si -aḍḍha-. ¹⁵ So Si & Sk infra; Bm yāvatakvāssa; Bu yāvatakassa. ¹⁶ So Sk Bu; Bm Si -vatta-. ¹⁷ So Bm Si Bu; Sk -i. ¹⁸ Si sīhahaṇu.

pana so bhavaṃ Gotamo; cattārisadanto kho pana so bhavaṃ Gotamo; samadanto kho pana so bhavaṃ Gotamo; avivaradanto¹ kho pana so bhavaṃ Gotamo; susukkadāṭho² kho pana so bhavaṃ Gotamo; pahūtajivho³ kho pana so bhavaṃ Gotamo; brahmassaro kho pana so bhavaṃ Gotamo; karavīkabhāṇī⁴; abhinīlanetto⁵ kho pana so bhavaṃ Gotamo; gopakhumo kho pana so bhavaṃ Gotamo; unṇā kho pana tassa⁶ bhoto Gotamassa, bhamukantare⁷ jātā odātā mudutūlasannibhā⁸; unḥisasīso⁹ kho pana so bhavaṃ Gotamo; idam pi tassa bhoto Gotamassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṃ bhavati. Imehi kho so¹⁰ bhavaṃ Gotamo dvattiṃsa — mahāpurisalakkhaṇehi sammānāgeto. Gacchanto kho pana so bhavaṃ Gotamo dakkhiṇeṃ eva¹¹ pādena paṭhamam pakkamati; so nātidūre pādam uddharati, nāccāsanne pādam nikkhipati; so nātisigham gacchati, nātisānikam¹² gacchati; na ca adduvena adduvaṃ¹³ samghaṭṭento¹⁴ gacchati; na ca goppakena goppakam¹⁵ samghaṭṭento gacchati; so gacchanto na satthim unnāmeti; na satthim onāmeti; na satthim sannāmeti; na satthim vināmeti. Gacchato kho pan' assa bhoto Gotamassa adharakāyo¹⁶ va iñjati, na ca kāyabalena¹⁷ gacchati. Avalokento kho pana so bhavaṃ Gotamo sabbakāyen' eva avaloketi; so na uddham ulloketi, na adho oloketi, na ca vipekkhamāno¹⁸ gacchati; yugamattaṃ ca pekkhati; tato c' assa uttarim anāvataṃ¹⁹ nānadassanaṃ bhavati²⁰. So antaragharam pavisanto na kāyam unnāmeti²¹, na kāyam onāmeti, na kāyam sannāmeti,

¹ So Sk; Bm Si aviraḍadanto; Bu does not quote the word, but employs both viralā & avivarā. ² So Sk Bm Bu; Si susukkadaḍho. ³ So Sk Bu; pahutajivho; Si bahutajivho. ⁴ So Bu; Sk k-nī; Bm Si karavīkabhāṇī. ⁵ Bm abhinīlanetto. ⁶ Bm Si pan' assa. ⁷ Si Bu bhamukantare. ⁸ Bm So Sk Bu; Bm Si mudutul⁰. ⁹ Si unḥisasīso. ¹⁰ So Sk Bu; Bm Imehi kho pana bho so; Si Imehi kho so bho. ¹¹ Bm Si omit eva, as apparently does Bu. ¹² So Sk Si; Bu (bis) nātisānikam. ¹³ So Sk Bm; Bu -ḍḍ-; Si addhav⁰. ¹⁴ Sk s-ddhento throughout. ¹⁵ All MSS. here goppak-; Sk infra gopp⁰. ¹⁶ So Bu; Sk Si araddhakāyo; Bm aḍḍhakāyo. ¹⁷ So Sk Si Bu; Bm Kāyācāpallena. ¹⁸ So Sk Bu & Si (which omits ca); Bm na ca adho pekkhamāno gacchati. ¹⁹ Bm anāvata. ²⁰ Sk bhagavati. ²¹ Sk unṇ⁰.

na kāyaṃ vināmeti. So nātidūre nāccāsanne āsanassa parivattati, na ca pāṇinā ālambitvā āsane nisīdati, na ca āsanasmim¹ kāyaṃ pakkhipati. So antaraghare nisinno samāno na hatthakukkuccam āpajjati, na pāḍakukkuccam āpajjati, na ca² adduvena adduvaṃ āropetvā nisīdati. na ca gopphakena gopphakam āropetvā nisīdati, na ca pāṇinā hanukam upādiyitvā³ nisīdati. So antaraghare nisinno va samāno na chambhati na kampati na vedhati na paritassati; so achambhī akampī vedhī aparitassī vigatalomahaṃso vivekāvatto⁴ ca so bhavaṃ Gotamo antaghare nisinno hoti. So pattodakam patigaṇhanto⁵ na pattam unnāmeti, na pattam onāmeti, na pattam sannāmeti, na pattam vināmeti, so pattodakam patigaṇhāti⁶ nātithokam nātibahuṃ. So na khulukhulukārakam pattam dhovati, na samparivattakam pattam dhovati, na pattam bhūmiyaṃ nikkhipitvā⁷ hatthe dhovati; hatthesu dhotesu patto dhoti; patte dhote hatthā dhotā honti; so pattodakam chaḍḍeti nātidūre nāccāsanne na ca vichaddayamāno⁸. So odanam patigaṇhanto⁵ na pattam unnāmeti, na pattam onāmeti, na pattam sannāmeti, na pattam vināmeti. So odanam patigaṇhāti⁶ nātithokam nātibahuṃ. Byañjanam kho pana so bhavaṃ Gotamo⁹ byañjanamattāya āhāreti, na ca byañjanena ālopaṃ atināmeti¹⁰. Dvattikkhattum¹¹ kho pana so bhavaṃ Gotamo mukhe ālopaṃ samparivattetvā¹² ajjho harati, na c' assa kāci odanamiñjā asambhinnā kāyaṃ pavisati, na c' assa kāci odanimiñjā mukhe avasiṭṭhā hoti; athāparam¹³ ālopaṃ upanāmeti. Rasapaṭisaṃvedī kho pana so bhavaṃ Gotamo āhāram āhāreti, na ca rasarāgapaṭisaṃvedī. Aṭṭhaṅgasamannāgataṃ¹⁴ kho pana so bhavaṃ Gotamo āhāram āhāreti, n' eva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya, yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya vihimsūparatiyā¹⁵ brahmacariyānuggahāya: Iti pu-

¹ Bm āsane tasmim. ² Bm omits ca. ³ So Sk; Bm upadahitvā; Si upadahetvā. ⁴ So Sk Si Bu; Bm Vivekavatto, cited by Bu as a var. lect; Sk omits ca. ⁵ So Sk Bu; Bm Si paṭigg^o. ⁶ So Sk Bu; Bm paṭigaṇhāti; Si paṭiggaṇhāti. ⁷ Si nikkhipitvā. ⁸ Si vicch^o. ⁹ Si adds paṭiggaṇhāti. ¹⁰ Sk atimāneti. ¹¹ Bm dvitt^o. ¹² Bm s-itvā. ¹³ Bm addhayaṃ; Si adḍh.ya. ¹⁴ Bm a-gato. ¹⁵ Si vihimsup^o.

rānañ ca vedanañ paṭihañkhāmi navañ ca vedanañ na up-
pādessāmi¹; yātrā² ca me bhavissati anavajjatā ca phāsu-
vihāro cāti³. So bhuttāvī pattodakañ patigaṇhanto na pattam
unnāmeti, na pattam onāmeti, na pattam sannāmeti, na pat-
tam vināmeti. So pattodakañ patigaṇhāti nātiṭhokañ nāti-
bahuñ; so na khulukhulukārakañ pattam dhovati na sam-
parivattakañ pattam dhovati, na pattam bhūmiyañ nikkhi-
pitvā hatthe dhovati. Hatthesu dhotesu patto dhoti hoti,
patte dhote hatthā dhotā honti. So pattodakañ chaddeti
nātidūre nāccāsanne⁴ na ca vichaddayamāno. So bhuttāvī
pattam bhūmiyañ nikkhipati nātidūre nāccāsanne, na ca
anattiko pattaena hoti, na ca ativelānurakkhī pattasmiñ. So
bhuttāvī muhuttam tuñhī nisīdati, na ca anumodati sa kalam
atināmeti. So bhuttāvī anumodati, na tam bhattam gara-
hati, na aññañ bhattam paṭikañkhati⁵; aññadatthu dham-
miyā⁶ kathāya tam parisam sandasseti samādapeti samutte-
jeti sampahañseti. So⁷ tam parisam dhammiyā kathāya
sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahañsetvā utṭhāy'
āsanaṃ pakkamati. So nātisighaṃ gacchati, nātisanikaṃ gac-
chati, na ca muccitukāmo⁸ gacchati. Na ca tassa bhoto
Gotamassa kāye cīvaraṃ accukkaṭṭham hoti na ca accok-
kaṭṭham, na ca kāyasmim allinaṃ⁹, na ca kāyasmim apak-
kaṭṭham¹⁰, na ca tassa bhoto Gotamassa kāyamhā¹¹ vāto
cīvaraṃ apavahati¹², na ca tassa bhoto Gotamassa kāye rajo-
jallaṃ lippati¹³. So āramagato nisīdati paññatte āsane,
nisajja pāde pakkhāleti, na ca so bhavañ Gotamo pāda-
mañḍanañuyogañ anuyutto viharati. So pāde pakkhāletvā
nisīdati pallaṅkañ ābhujitvā ujum kāyañ pañidhāya pari-
mukhañ satim upaṭṭhapetvā. So n' eva attabyābādhāya
ceteti, na parabyābādhāya ceteti, na ubhayabyābādhāya
ceteti. Attahitañ parahitañ ubhayahitañ¹⁴ sabbalokahitañ

¹ Bm uppādessāmi. ² So Sk Si; Bm yatrā. ³ Cf. I 10. ⁴ Sk here nacc^o,
generally nācc^o with Bm Si; Bu na acc^o. ⁵ So Bm Si Bu; Sk pātikanā. ⁶
Sk adds va. ⁷ Bm adds hi. ⁸ So Bu; Sk vimucc^o; Bm Si muccitu-
kāmo. ⁹ Bm allinañ. ¹⁰ So Si Bu; Bm apakkaṭṭham; Sk apakkaṭṭham.
¹¹ Bm kāyamhi; Si kāyasmim. ¹² Bm avahati; Si asamvahati; Sk apava-
hati. ¹³ Bm Si lippati. ¹⁴ So Sk Si; Bm attahitaparahitanbhayahi-
tasabbalokahitañ.

eva so bhavaṃ Gótamo cintento nisinno hoti. So ārāmagato parisatiṃ¹ dhammaṃ deseti, na taṃ parisam ussādeti, na taṃ parisam apasādeti², aññadatthu dhammiyā kathāya taṃ parisam sandasseti samādapeti samuttejēti sampahaṃseti. Atthaṅgasamannāgato kho pan' assa bhoto Gotamassa mukhato ghoso niccharati. vissattho ca viññeyyo ca mañju³ ca savaniyo⁴ ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathā parisam kho pana so bhavaṃ Gotamo sarena viññāpeti na c' assa bahiddhā parisāya ghoso niccharati. Te tena bhotā¹ Gotamena dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṃsitā utthāy' āsanā pakkamanti avalokayamānā yeva avijahattābhāvena⁵. Addasāma kho mayaṃ bho taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ gacchantaṃ; addasāma tthitaṃ; addasāma antarahare nisinnaṃ tuṇhibhūtaṃ; addasāma antaraghare bhujjantaṃ; addasāma bhuttāviṃ nisinnaṃ tuṇhibhūtaṃ; addasāma bhuttāviṃ anumodantaṃ; addasāma ārāmaṃ gacchantaṃ⁶; addasāma ārāmagataṃ nisinnaṃ tuṇhibhūtaṃ; addasāma ārāmagataṃ parisatiṃ dhammaṃ desentaṃ. Ediso ca ediso ca so bhavaṃ Gotamo, tato ca bhiiyyo ti.

Evam vutte Brahmāyu brāhmaṇo utthāy' āsanā ekamaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā yena Bhagavā ten' anjalim⁷ paṇāmetvā tikkhattuṃ udānaṃ udānesi: Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa; namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa; namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa⁸. Appevanāma mayaṃ kadāci karahaci tena bhotā Gotamena saddhiṃ samāgaccheyyāma; appevanāma siyā kocid eva katthāsallāpo ti.

Atha kho Bhagavā Videhesu anupubbena cārikaṃ caramāno yena Mithilā tad avasari. Tatra sudaṃ Bhagavā Mithilāyaṃ viharati Makhādevambavane⁹. Assosum kho Methileyyakā¹⁰ brāhmaṇagahapatikā: Samaṇo khalu bho

¹ Bm Si parisati. ² So Si Bu; Sk Bm appasādeti. ³ Sk Bm manjū. ⁴ So Si Bu; Bm savaniyo; Sk savaniyyo. ⁵ So Bm; Sk Si Bu avijahitanta. ⁶ Bm Si āgacchantaṃ. ⁷ Bm Si tenānjaliṃ, as always. ⁸ So Bm; Sk Si omit third recital. ⁹ As in Sutta 83 Bm Magghadev^o, Si Magghadev^o. ¹⁰ Bm Si Mithileyyakā.

Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Videhesu cārikanā caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehi Mithilāṃ anuppatto Mithilāyaṃ viharati Makhādevambavane. Tam kho pana bhavantaṃ Gotamaṃ evaṃ kalyāṇo . . . arahataṃ dassanaṃ hotīti. Atha kho Methileyyakā brāhmaṇagahapatikā yena Bhagavā ten' upasaṃkamimsu, upasaṃkamitvā appekacce Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu, appekacce Bhagavatā saddhiṃ sammodimsu sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdimsu, appekacce yena Bhagavā ten' añjaliṃ paṇāmetvā ekamantaṃ nisīdimsu, appekacce Bhagavato santike nāmagottaṃ sāvetvā ekamantaṃ nisīdimsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṃ nisīdimsu.

Assosi kho Brahmāyu brāhmaṇo: Samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Mithilāṃ anuppatto Mithilāyaṃ viharati Makhādevambavane ti. Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo sambahulehi māṇavakehi¹ saddhiṃ yena Makhādevambavanaṃ ten' upasaṃkama. Atha kho Brahmāyussa brāhmaṇassa avidūre ambavanassa etad ahoṣi: Na kho m' etaṃ patirūpaṃ yo 'haṃ pubbe appaṭisaṃvidito samaṇaṃ Gotamaṃ dassanāya upasaṃkameyyaṃ ti. Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo aññataraṃ māṇavakaṃ āmantesi: Ehi tvaṃ, māṇavaka; yena samaṇo Gotamo ten' upasaṃkama upasaṃkamitvā mama vacanena samaṇaṃ Gotamaṃ appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha, — Brahmāyu, bho Gotama, brāhmaṇo bhavantaṃ Gotamaṃ appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati; evaṃ ca vadehi, — Brahmāyu, bho Gotama, brāhmaṇo jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto vīsaṃvassasatiko jātiyā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū sanighaṇḍu-keṭubhānaṃ sakkharappabhedānaṃ itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo. Yāvata, bho, brāhmaṇagahapatikā Mithilāyaṃ paṭivasanti, Brahmāyu tesāṃ brāhmaṇo aggamaṃ akkhāyati yadidaṃ bhogehi, Brahmāyu tesāṃ brāhmaṇo aggamaṃ akkhāyati yadidaṃ mantehi,

¹ B^m sambahulehi sāvakehi.

Brahmāyu tesam brāhmaṇo aggam akkhāyati yadidaṃ āyunā c' eva yasasā ca¹. So bhoto Gotamassa dassanakāmo ti.

Evam bho ti kho so māṇavako Brāhmayussa brāhmaṇassa paṭisutvā yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ upasaṃkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodi sammodaniyam katham sārāṇiyam vītisāretvā ekamantaṃ atthāsi. Ekamantaṃ t̥hito kho so māṇavako Bhagavantaṃ etad avoca: Brahmāyu. bho Gotama. brāhmaṇo bhavantaṃ Gotamaṃ appābādhaṃ appātaṅkaṃ lahuṭṭhānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ pucchati. Brahmāyu, bho Gotama, brāhmaṇo jinno..... lokāyata-mahāpurisalakkhaṇesu anavayo. Yāvata bho brāhmaṇagaha-patikā Mithilāyam paṭivasanti, Brahmāyu tesam brāhmaṇo aggam akkhāyati yadidaṃ bhogehi, Brahmāyu tesam brāhmaṇo aggam akkhāyati yadidaṃ mantehi, Brahmāyu tesam brāhmaṇo aggam akkhāyati yadidaṃ āyunā c' eva yasasā ca. So bhoto Gotamassa dassanakāmo ti.

Yassa dāni, māṇavaka, Brahmāyu brāhmaṇo kālam maññatīti.

Atha kho so māṇavako yena Brahmāyu brāhmaṇo ten upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā Brahmāyumaṃ brāhmaṇaṃ etad avoca: Katāvakāso kho² bhavaṃ samaṇeṇa Gotamena; yassa dāni bhavaṃ kālam maññasīti.

Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ. Addasā kho sā parisā Brahmāyumaṃ brāhmaṇam dūrato va āgacchantaṃ, disvāna oram attha³ okāsam akāsi yathātaṃ nātassa yasassino. Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo taṃ parisam etad avoca: Alam⁴ bho, nisīdatha tumhe sake āsane; idhāhaṃ samaṇassa Gotamassa santike nisīdissamīti. Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo yena Bhagavā ten' upasaṃkamaṃ, upasaṃkamtivā Bhagavatā saddhiṃ sammodi sammodaniyam katham sārāṇiyam vītisāretvā ekamantaṃ nisīdi Ekamantaṃ nisinna kho Brahmāyu brāhmaṇo Bhagavato

¹ Sk here (but not infra) omits this passage from tinnaṃ vedānam (Bm bedānam). ² So Sk Si; Bm kho 'mhi bhavatā. ³ So Si; Bm oramatha Sk Bu amathataṃ. ⁴ Bm adds kho.

kāye dvattiṃsa mahāpurisalakkhaṇāni sammānesi. Addasā kho Brahmāyu brahṃaṇo Bhagavato kāye dvattiṃsa mahāpurisalakkhaṇāni yebhuyyena ṭhapetvā dve. Dvīsu mahāpurisalakkhaṇesu kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, — kosohite ca vatthaguyhe pahūtajivhatāya ca¹. Atha kho Brahmāyu brāhṃaṇo Bhagavantaṃ gāthāhi ajjhabhāsi: —

Ye 'me dvattiṃsāti sutā	mahāpurisalakkhaṇā
Duve tesam ² na passāmi	bhoto kāyasmim, Gotāma.
Kacci kosohitaṃ bhoto	vatthaguyhaṃ, naruttama?
Nārīsaha nāma savhayā ³ ?	Ḳacci jivhā narassikā ⁴ ?
Kacci pahūtajivho si?	Yatha taṃ jāniyāmasē ⁵
Ninnāmay' etaṃ tanukaṃ ⁶ ,	kaṅkham ⁷ vinaya no, he,
Diṭṭhadhammahitathāya	samparāyasukhāya ca.
Katāvakāsā pucchāma ⁸	yaṃ kiñci abhipatthitaṃ ti.

Atha kho Bhagavato etad ahoṣi: Passati kho me ayaṃ Brahmāyu brāhṃaṇo dvattiṃsa mahāpurisalakkhaṇāni yebhuyyena ṭhapetvā dve; dvīsu mahāpurisalakkhaṇesu kaṅkhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, — kosohite ca vatthaguyhe pahūtajivhatāya cāti. Atha kho Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisamkhāraṃ abhisamkhāsi yathā addasā Brahmāyu brāhṃaṇo Bhagavato kosohitaṃ vatthaguyhaṃ Atha kho Bhagavā jivhaṃ ninnāmetvā ubho pi kaṇṇasotāni anumasi paṭimasi, ubho pi nāsikāsotāni anumasi paṭimasi, kevalakam pi nalāṭamaṇḍalaṃ jivhāya pacchādesi.

Atha kho Bhagavā Brahmāyuraṃ brāhṃaṇaṃ gāthāhi⁹ paccabhāsi:

Ye te dvattiṃsāti	sutā mahāpurisalakkhaṇā
Sabbe te mama kāyasmim;	mā te ¹⁰ kaṅkhāhu, brāhṃaṇa.
Abhiññeyyaṃ abhiññātaṃ	bhāvetabbaṃ ca bhāvitaṃ
Pahātappaṃ pahīnaṃ ¹¹ me;	tasmā Buddho 'smi brāh-
	maṇa ¹²

¹ Bm bahutajivhāya sāti. ² Bm dve tesam pi. ³ So Sk Si Bu; Bm nārīsamaṇasavhayā. ⁴ Bm nadassaka. ⁵ Bm jānisamase. ⁶ Bm pahutaṃ. ⁷ So Si; Bm kaṅkhavinaya; Sk kaṅkhā. ⁸ Sk pucchema. ⁹ So Si & Sk infra; Sk here gāthā; Bm gāthāya. ¹⁰ Bm vo. ¹¹ Bm pahinnaṃ. ¹² Cf. S. N. p. 105.

Diṭṭhadhammatthāya sanparāyasukkhāya ca
Katāvakaṣo pucchassu aṃ kiñci abhipatthitan ti.

Atha kho Brahmāyussa brāhmaṇassa etad ahoṣi: Ka-
tāvakaṣo kho 'mhi samaṇena Gotamena. Kin nu kho ahaṃ
samaṇaṃ Gotamaṃ puccheyyaṃ diṭṭhadhammikaṃ vā atthaṃ
samparāyikaṃ vā ti? Atha kho Brahmāyussa brāhmaṇassa
etad ahoṣi: Kusalo kho ahaṃ diṭṭhadhammikānaṃ atthānaṃ;
aṅṅe pi maṃ diṭṭhadhammikaṃ atthaṃ pucchanti; yannūnā-
haṃ samaṇaṃ Gotamaṃ samparāyikaṃ yeva atthaṃ puc-
cheyyan ti? Atha kho Brahmāyu brāhmaṇo Bhagavantaṃ
gāthāhi aṃ abhāsi: —

Kathaṃ kho brāhmaṇo hoti? Kathaṃ bhavati vedagū?
Tevijjo bho kathaṃ hoti? Sotthiyo kinti vuccati?
Arahaṃ bho kathaṃ hoti? Kathaṃ bhavati kevalī?
Muni ca¹ bho kathaṃ hoti? Buddho kin ti pavuccati.

Atha kho Bhagavā Brahmāyūṃ brāhmaṇaṃ gāthāhi
paccabhāsi: —

Pubbenivāsaṃ yo vedi² saggāpāyaṃ ca passati,
Aho jātikkhayaṃ patto, abhiññā vosito muni³.
Cittaṃ visuddhaṃ jānāti muttaṃ rāgehi sabbaso
Pahīnaajātimaraṇo brahmacariyassa⁴ kevalī
Pāragū sabbadhamānaṃ Buddho tādi pavuccatīti.

Evam vutte Brahmāyu brāhmaṇo utthāy' āsanā ekaṃ-
saṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā
Bhagavato pādāni mukhena ca paricumباتi⁵ pāṇihi ca pari-
sambāhāti nāmaṃ ca sāveti: — Brahmāyvāhaṃ⁶, bho Gotama,
brāhmaṇo ti. Atha kho sā parisā acchariyabbhutacittajātā⁷
ahoṣi: Acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho; samaṇassa
mahiddhikatā mahānubhāvātā⁸; yatra hi nāmāyaṃ Brahmāyu
brāhmaṇo ñāto yasassī evarūpaṃ paramanipaccakāraṃ⁹
karissatīti. Atha kho Bhagavā Brahmāyūṃ brāhmaṇaṃ etad

¹ Sk municca. ² So Bm; Sk (here & in No. 98) Si vedi. ³ Cf. No. 98,
S. N. p. 423. ⁴ Bm brahmacārissa. ⁵ So Bm Si; Sk paricumباتi, as
at p. 120. ⁶ Bm Brahmāyu 'haṃ. ⁷ Si acchaeiyabbhūtajātā. ⁸ Bm
omits these three words. ⁹ Sk paramanipaccakāraṃ; Bm paramanip-
paccakāraṃ; Si paramaṃ nipaccakāraṃ. Cf. p. 124.